

ධර්ම දනය පිණිස යි.

සතරක ආකාරය දැනගනිමු.

ලුණු අටුවා සදහම් ග්‍රන්ථ - 04

දෙවන මුද්‍රණය - ශ්‍රී බුද්ධ වර්ෂ 2605
- කිතු දේව වර්ෂ 2016

- සිදුහත් බෝසත් උප්පත්ති වර්ෂ 2640
- සම්මා සම්බුද්ධ පිරිනිවන් වර්ෂ 2558

සම්පාදනය හා පිට කවර නිර්මාණය

ගල්ගමුවේ සාසන සිරි හිමි
ලුණු අටුව රජගල්ලෙන් ආරණ්‍ය, නවරත්නගොඩ, උඩතැන්න, මාතලේ

සමාරාධනය

හර්ෂ විජේසුන්දර මහතා
ලේවැල්ල, මහනුවර

ධර්ම දනය සඳහා දායකත්වය

වෛද්‍යාචාරිනී බිංදුසාර මහත්මිය
කුමුදු රෝහල, මාතලේ.

පරිගණක අකුරු සැකසුම

ෂෙරිකා අෂන්
අංක 07, නාගරික පොදු වෙළඳ සංකීර්ණය, ගොංගාවෙල පාර, මාතලේ
077 - 4104665
sherikacom@gmail.com

මුද්‍රණය

රිසි ප්‍රින්ට්
අංක 20, උඩුපිටිය, උකුවෙල, මාතලේ
077 - 8787959 / 071 - 7772772 / 066 -2244062

පිට කවර නිර්මාණ සහාය

ප්‍රියන්ත මැදගෙදර මහතා - මාතලේ

ධර්ම දානයෙහි පරමාර්ථ

~~~~~

ධර්ම ඤාණ, මාර්ග ඤාණ, ඵල ඤාණ
පිළිවෙලින්
ආර්ය සත්‍ය අවබෝධයෙන්
කෙළෙසී ගිනි නිවී
සංසාර චම්පුකිත්‍ය පිණිස.....!

ආශීංසිතය

~~~~~

මෙම "සතරක ආකාරය දැනගනිමු" නම් වූ ධර්ම ග්‍රන්ථය
මාතලේ කුමුදු රෝහලෙහි බිඳුසාර වෛද්‍යතුමිය විසින්
දෙවන වර මුද්‍රණය කර, දහම් ලැදී ඔබගේ
දහම් පිපාසය නිවා ගැනීම සඳහා බෙදා දෙනු ලැබේ.
එබැවින් එතුමියගේ සමයක් සංකල්පනා මුදුන්පත් වී,
උතුම් සෑනසුම ලාබාවා. සභාය වූ ආධාර උපකාර කළ සෑමට
මෙම දහම් පොත්වලින් නිසි ප්‍රයෝජන ගන්නා වූ
නුවණැති සත්පුරුෂයන්ටත් සතර සත්‍ය අවබෝධ වේවා,
සතර අපා දුක් නොම වේවා.
සසර දුක් නොම වේවා.

~~~~~

පෙරවදන

“ලෝකය දුක මත පිහිටා ඇත” බුදු රජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. “දුක” යනු කායික වේදනා හා මානසික දෝමනස්ස පමණක් නොවේ. සාමාන්‍ය ලෝකයා “දුක” වශයෙන් ජීවිතයක ඇති අසාර හිස්සාර බව, අසහනකාර, අතෘප්තකර වූ හිස් ස්වභාවය පෙන්වා වදාළහ. අප හට වීසඳු ගැනීමට දුෂ්කර වූ ඉපදීම, දිරීම, ලෙඩවීම, මරණය, ප්‍රිය විප්පයෝග, අප්‍රිය සම්පයෝග කැමති දේ නොලැබීම, අකැමති දේ ලැබීම ආදී ප්‍රශ්න රාශියක් දුක වශයෙන් හඳුන්වයි.

මෙසේ දුක් ඇතිවීමට මුල, හේතුව අනාදීමත් සසර පුරුදු කරන ලද ඇලීම බවත්, දුකට හේතු වූ ඒ ඇලීම නැති කළ හොත් ඇවිලෙන සත්ව සන්තානය නිවීමට පත්වන බවත් පෙන්වා වදාළ බුදු පියාණෝ නිවනට මඟ වනුයේ ඒකායන මාර්ගය වන ශිල, භාවනා, ප්‍රතිපදා මාර්ගය බව තවදුරටත් පැහැදිලි කළ සේක. මෙසේ අඩු වැඩි නොවූ සත්‍ය සතර ලොව පහළ වූද, මතු පහළ වන්නා වූ ද, සම්මා සම්බුදුවරු ලොවට ප්‍රකට කරන්නාහ. බුද්ධෝත්පාද කාලයෙන් අනතුරුව කාලයේ වැලි තලාවෙන් වැළලී ගිය, මෝහ අන්ධකාරයෙන් වැසී ගිය චම ආර්ය වූ නිවන් මාර්ගය නැවත බුදු උපතකින් ම ලැබෙන්නේ ය. මෙම සිව් සස් දහම අවබෝධ කළ බොහෝ පින් ඇති සත්ත්වයෝ කෙළෙස් ගිනි කඳ නිවා, අමා නිවනින් සැනසුණහ. ඇත් පියවර සලකුණු තුළ, ලොව වසන සියලු තිරිසන් සත්ත්වයන්ගේ පියවර සලකුණු යෙදීමට හැකිවනුයේ යම් සේ ද, බුදු රජුන් බුද්ධත්වය ලැබූ දින පටන් පරිනිර්වාණය තෙක් වදාළ දහම් මෙම චතුරාර්ය සත්‍යය තුළට ඇතුළත් කළ හැකි බව බුද්ධ දේශනාවයි.

සිවුසස් අවබෝධයට පෙර ඒ පිළිබඳව දැනීම හෙවත් ධර්ම ඤාණය බුදු මඟහි අත්‍යවශ්‍ය අංගයකි. අනාදීමත් සසර ඇලීම් ගැටීම් පුරුදු කළ, දුකෙහි ගැලී වාසය කළ අකුසලයෙන් කෙළෙසුණු සිත් සතන් ඇති පුහුදුන් ජනයාට සිවුසස් දහම පිළිබඳ සරලව දැන ගැනීම විය යුත්තක්ම ය. කවදා නමුත් සසර දුකින් එතෙර වීම සඳහා ලෝකික වූ ධර්ම ඤාණය අවශ්‍ය බැවිනි.

සිව් සස් දහම පිළිබඳ දැනුම දියුණු කොටගෙන එයින් නොනැවතී එම දැනුම ප්‍රායෝගික ලෙස තම පැවිදි දිවියට යොදා ගනිමින් පැවිදි දිවිය සරුකොට, අවසන් හුස්ම පොද දක්වා දහම් මඟෙහි නිහඬව ඉදිරියට වඩින ගත් කතුවර පුප්භීය ගල්ගමුවේ සාසනසිරි ස්වාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේගේ දහම් සිත තව තවත් ප්‍රගුණ වේවා. සිව් සස් අවබෝධය පිණිසම මෙම දහම් දානය හේතු වේවා.

ගෞරවනීය ස්වාමීන් වහන්සේගේ නුවණින් ගැලපූ මෙම සරල, සුගම, අර්ථවාහී දහම් ගත බොදු දනට දායාද කරන තම කාලය, ධනය, ශ්‍රමය කැප කළ සැමට ද, මෙය කියවා සිවුසස් දහම නමැති සයුරෙහි දිය බිඳුවක් තරම් දහම් බිඳක් ගෙන එයින් සිත් සතන් සනහා ගන්නා සත් පුරුෂයන්ට ද සිවු සස් අවබෝධය පිණිස සිත යෙදේවා.

රම්මුතුගල බුද්ධවංස ස්වාමීන් වහන්සේ.

මේ පොත ලියවුණු හැටි.....,

අපත අතීතයේ පටන් විවිධ අය විවිධ හේතු මත පොත් ලියනු ලැබේ. ඇතැම් අය අන්‍යයන්ගේ ඉල්ලීම් මත ද, පුණ්‍ය ලාභය පිණිස දස, බොහෝ දෙනාට යහපතක් වේවා යැයි සිතා ද, විවිධ අරමුණු අනුව පොත් ලියන අතර බොහෝ සෙයින් ආර්ථික ප්‍රතිලාභය සඳහා ද ලියනු ලැබේ.

ශ්‍රේෂ්ඨ උතුමෝ සම්බුදු දහම බොහෝ කල් පවතීවායි, සාසනයේ චිර පැවැත්ම උදෙසා ධර්මය ආරක්‍ෂා කර තැබීමක් වශයෙන් දහම් පොත් පත් ලියති. මේ කොයි අයුරින් ලිවත් ඒ සැමගෙන් සාහිත්‍යයට සේවයක් සිදු වේ.

සසුන් දිවියට පිවිස වසර විසි අටක් ගතවුවත් මේ එකම කරුණක් මුල් කරගෙනවත් පොත් ලිවීමේ සිතක් පහළ නොවුණි. එහෙත් ලැබී කියවූ බොහෝ පොත්වල ඇත්තේ ප්‍රකට වූ සමාන කරුණු විමත් ශික්‍ෂාකාමී වැඩිහිටි ස්වාමීන් වහන්සේ නමක් විසින් කියන ලද පොතෙන් පොතට පොතෙන් පොතට යනුවෙන් කරන ලද ප්‍රකාශයක් දැඩිව සිතට ග්‍රහණය වීම කරුණකොට ගෙන පොතක් ලිවීමේ අදහසක් ඇති වූයේ නැත.

නමුත් කිතු වසින් වසර එක් දහස් නවසිය අසූනමයේ නිමලව අරණේ සිටි කාලයේ නුවර සිට නිමලව ගොස් සිටි ලේවැල්ලේ පෙරේරා නමැත්තා විසින් මග පෙන්වන ලදුව නුවර ලේවැල්ලේ සිට අප වෙසෙන අරණට වරින් වර පැමිණ දිනකට පැය හතරක් පමණ කරන ලද ධර්ම සාකච්ඡාවලින් ප්‍රමෝදය ලැබූ වන්දිම හර්ෂ විජේසුන්දර මහතා විසින් "ස්වාමීන් වහන්ස, මේ උතුම්, ගැඹුරු දහම් ලිහිල් බසින් ලියා ධර්ම දාන වශයෙන් බෙදා දෙමු" යැයි කරන ලද ඉල්ලීමකට කන් දීමක් වශයෙන් අපගේ තථාගතයන් වහන්සේ විසින් පළමුව දේශනා කරන ලද, මා බොහෝ සෙයින් ප්‍රිය කරන පටිගත කිරීමකට වසර කීපයකට පෙර මා විසින් දේශනා කරන ලද දේශනාවක් මුල් කර ගනිමින් පෙළ අට්ඨකථා ග්‍රන්ථ පරිශීලනය කරගෙන තවත් සාධක කරුණු ධර්මයට අනුකූලවම ගලපා ලියන ලද පළමු පොතයි.

එහෙත් ආරාධනා කළ මහතාගේ ප්‍රමාදයක් නිසා මෙතෙක් මුද්‍රණය නොවී වෙනත් කුඩා දහම් පොත් තුනක් මුද්‍රණය කර, ධර්ම දාන ලෙස බෙදා දෙන ලදී. සත්‍ය සතර නම් වූ චතුරාර්ය සත්‍ය පිළිබඳව ලියූ මෙම පොත ලුණු අටුව ග්‍රන්ථ මාලාවේ සතර වැනි අංකය යටතේ සතර වැනි පොත මුද්‍රණය වීම ආශ්චර්ය දෙයක් ලෙස හැඟේ. එහෙත් පුදුම විය යුතු නොවේ. එය ධර්මයේ ම ස්වභාවයයි. එබැවින්

සතරක් වූ ආර්ය සත්‍යය සතර වැනි වරට දහම් ලැදී ඔබ අතට පත් කරන්න ලැබීම තුළින් ඉමහත් සතුටක් ලබමි. එම සතුට සොම්නස ඔබද විඳ ගනීවා.

ඒහිපස්සිකෝ....

තුන් ලෝකාග්‍ර වූ බුදු රජාණන් වහන්සේ විසින් පරෝපදේශ රහිතව අවබෝධ කරගෙන වදාළ දහම එක් ජාතියකට, එක් වර්ගයකට, එක් දේශයකට, එක් කුලයකට වෙන් වූ දහමක් නොවේ.

කුමන ජාතියකට, දේශයකට, රටකට, කුලයකට, වර්ගයකට අයත් වුවත් දේව, බ්‍රහ්ම, මිනිස්, යක්ෂ, ප්‍රේත තිරිසන් ආදී කුමන සත්ව කොටසකට අයත් වුණත් කුමන ආගමක් ඇදහුවත්, කුමන භාෂාවක් කතා කළත් ඒ සැමට සාධාරණ වූ එකම විශ්ව දහම බුදු දහමයි.

එක ලේ බිඳක් නොසොල්වා ලොව පැතිර වූ දහම බුදු දහමයි. තෘග්ගි බෝගාදිය දී , බිය ගන්වා හෝ කුඩා උපක්‍රම මගින් අපේ ආගමට බැඳෙන්න යයි බලපෑම් කර ප්‍රචාරය නොකළ දහම බුදු දහමයි.

අසා කියවා, විමසා, තමා විසින් ම විමසා බුද්ධියෙන් පිළිගත හැකි වූ, මිත්‍යාවෙන් තොර වූ, කාලයට දේශයට අනුව ඉවත් කළ යුතු දෙයක් නැති, අලුතින් එක් කිරීමට දෙයක් නැති, හිවැරදි වූ, පවිත්‍ර වූ, උතුම් වූ, පරම සත්‍යය දහම බුදු දහමයි. මොලොවම දැකිය හැකි, කල් නොයවා ප්‍රතිඵල දෙන, තමා විසින් ම තමා තුලින් ම අත් විඳිය යුතු වූ ද, තම තමාගේ නුවණේ ප්‍රමාණයට තේරුම් ගත හැකි එන්න බලන්න යැයි විශාරදව පෙන්වා දිය හැකි දහම ද සම්බුදු දහමයි.

කිසිම දෙවියෙකුට, බ්‍රහ්මයෙකුට, මිනිසෙකුට බොරු නොකළ හැකි බොරුවක් නොවන පරම සත්‍ය වූ ම දහම සම්බුදු දහමයි. එවැනි උතුම් දහමෙහි අරටුව වැනි වූ මූලිකම හරය වන කිසිදා කිසිවෙකුට වෙනස් කළ නොහැකි, වෙනස් නොවන මුලු විශ්වයේ සියල්ලන්ටම සාධාරණ වූ විශ්ව ධර්මතාවය මෙම කුඩා දහම් පොතෙන් පෙන්වා දෙමි.

දුකෙන් මිදී, උත්තරීතර, සාදාකාරික වූ, පරම ශාන්ත වූ, සැනසීම ශාස්තෘන් වහන්සෙට යාඥා කිරීමෙන් දෙවියෙකුට බ්‍රහ්මයෙකුට කන්නලව් කිරීමෙන් පුද පූජා කිරීමෙන් කිසිදා කිසිවෙකුට ලැබිය නොහැක. එය ලැබිය හැක්කේ සතරක් වූ ආර්ය සත්‍ය අවබෝධයෙන් මය.

වධෛර්‍යයෙන් ඔබ කුමන ආගමක් ඇදහුවත්, කුමන් භාෂාවක් කතා කළත්, කුමන් ජාතිකයෙක් වුවත්, ඒ ගැන් නොසිතා මෙම දහම් පොත කියවා මෙයින් දෙන පණිවිඩය තේරුම් ගන්න. බුද්ධියෙන් විමසන්න. මේ කියන්නේ මා ගැනමයි. අප ගැනමයි. මා සිටින්නේ මේ දහම තුළ යි. මේ පරම සත්‍ය දහමයි. මේ දහම අප සැමටම පොදුයි, කියා මෙහි අර්ථය ඔබටම වැටහෙනු ඇත.

මෙය ඔබට නව කතාවක්, කෙටි කතා පොතක් මෙන් රසවත් නොවිය හැකි ය. සිත පිනවන ආශ්වාදයක් නැති නිරස දෙයක් ද විය හැකි ය. එසේ වීම පුදුමයක් ද නොවේ. මුල සිට අග දක්වා නැවත සිහි නුවණ යොදා විවේකීව කියවා බැලීමෙන් පසු මෙහි පෙන්නා දෙන යථාර්ථය ඔබට වැටහුණොත් මෙහි ඇති මිහිරි වූ නිරාමිස සොම්නස විඳි ගැනීමේ භාග්‍යය උදා වෙනු ඇත. එම සුමිහිරි භාග්‍ය උදා කර ගැනීමේ හොඳ නුවණ ඔබට පහළ වේවා.

තණ්හකඩයෝ සබ්බ දුක්ඛං ජිනාති

ධර්ම දානය සියලු දීමනා පරදවයි. ධර්ම රසය සියලු රස පරදවයි. ධර්ම රතිය සියලු ඇලීම් පරවදයි. නිර්වාණය සියලු දුක් පරදවයි.

දනය වනාහී ශ්‍රම දනය, ආමිස දනය, අභය දනය, ධර්ම දනය කියා සතරාකාර වේ. අනුන්ගේ යහපත උදෙසා කයින් වැඩ කර දීම ශ්‍රම දනය යි.

සත්වයන්ගේ ජීවිත පැවැත්ම සඳහා ආහාර පානාදිය දීම ආමිස දනය යි. ඒවා උපකාරවනුයේ ද මේ කුණු කය පෝෂණය සඳහාම ය. එක් ආහාර වේලකින් ලබන්නාට උපරිම වශයෙන් දින හතකට ඔක්තිය ලැබේ. අවම වශයෙන් පැය කිහිපයකට පමණි. වස්ත්‍රාභරණාදිය ද සීමිත කාලයකට පමණක් ප්‍රයෝජන ලැබේ.

ආමිස දනය දෙන කෙනාට විපාක වශයෙන් හව සම්පත් තාවකාලිකව ලබා දෙමින් ඒවා සසර දුකට ම ප්‍රත්‍ය වේ. නිවන් පතා දන් දුන්නන් වයින් නිවන නොලැබේ. එය නිවන් මඟට ආධාර වේ. ධර්මය අසා ම, ධර්මය අනුගමනය කර, ධර්මය දැනගෙන ම නිවන් අවබෝධ වේ.

අභය දනය ද උතුම් දනයකි. අභය දනය නම් ශීලය යි. පස් පවින් වැළකීම අභය දනය යි. එයින් අපමණ සත්වයින්ට අභය, අවෙරය, හිදුක් බව දීම වේ. සතුන් මරණයෙන් ගැලවීම ද, අභය දනය යි. එයින් අසාරවත් ආදීනව පිරි හව සම්පත් ම ලැබේ.

යමෙක් මේ මහපොළොව සමතලා කර, බුදු පසේ බුදු මහ රහතන් වහන්සේලා ජේලියෙන් ජේලියට වඩා හිඳවා, තුන් සිවුරු සහිත මහ දනයක් දුන්නොත් චිහි දී සතර පද ගාථාවකින් ධර්ම දේශනාවක් කළොත් ධර්ම දනානිසංස ලඟ එම මහා දනය දහසයෙන් කොටසක්වත් නොවටින්නේ ය. අනාථ පිණිසික සිටුතුමා පහස් සතර කෝටියක් ද, විශාඛාව විසි හත් කෝටියක් ද, ධර්මාශෝක රජු අනු හය කෝටියක් ද වැය කරමින් විහාරස්ථාන කරවා ජීවිතාන්තය දක්වා ආමිස දන දුන්නේ ධර්මය ඇසීම නිසාවෙනි.

මිනිසුන් මරණ අංගුලිමාල අනිංසක වූයේ ද, පවාචාරා, කිසාගේතමීලා මානසික සුව ලැබුයේ ද, ආලවක ආදී යකුන් දමනය වූයේ ද ධර්මය ඇසීම නිසාවෙනි. අධමයන් දමනය වන්නේ ද, අසත්පුරුෂයෝ සත් පුරුෂ වන්නේ ද, පාපිහු පින්වතුන් වන්නේ ද, දුශ්සීලයෝ සිල්වතුන් වන්නේ ද, සතුරෝ මිතුරෝ වන්නේ ද ධර්ම බලයෙනි.

ශ්‍රම දන, ආමිස දන, අහය දන දෙමින් පින් කරන්නේ ද ධර්මය ඇසීමෙන් ය. මෙබඳු වූ උතුම් ධර්මය ලාභ සත්කාර, කීර්ති ප්‍රශංසා සඳහා ද මරුරණ අයට පින් දීමට හා ජීවත් වන අයට බොහෝ කල් දුක් විඳ විඳ සිටීමට දීර්ඝායුෂ පතා ආශීර්වාද පිණිස යැයි මේ නොවටිනා, අසාරවත් දේ සඳහා යොදා ගන්නේ ධර්මයෙහි ඇති වටිනාකම නොදැනීම නිසයි.

තමාටත් අනුන්ටත් ධර්මාවබෝධයෙන් යථාර්ථය දැක දුකෙන් මිඳී, නිවන සඳහා ම ධර්ම දේශනා කීරීම, කරවීම, ලිවීම, ලියවීම, උගෙනීම, උගැන්වීම, මුද්‍රණය කරවා නොමිලේ බෙදා දීම උතුම්ම ම ධර්ම දනය යි.

ධර්ම දේශනාවක දී අසිහියෙන් ඇසුවොත් වයින් ප්‍රයෝජන නැත. සිහියෙන් ඇසුවොත් පසුව අමතක වේ. නමුත් පොත තිබුණොත් නැවත කියවා දැනුම අලුත් කර ගත හැකි ය. බොහෝ දෙනෙකුට ප්‍රයෝජන ගත හැකි ය. නැවත මුද්‍රණය කරවීමෙන් පරම්පරා ගණනක පොතෙන් වැඩ සලසා ගත හැකි ය. වඩාවෙන් මෙම කරුණු දැනගෙන ධර්ම දනය කරන්නෝ සතුට, ධර්ම ප්‍රීතිය ලබන්නෝ වෙති. දහම් පොත කියවන්නෝ මෙහි වටිනාකම හඳුනාගෙන ධර්ම දනය පිණිස සිත් උපදවන්නෝ වෙති. මේ සඳහා ම සැමට හොඳ නුවණ වේවා.

කතු හිමි.

මුල් පිට කවරය

දුකඬ සත්‍යයේ ජාති ආදී අංග දෙළහ (12), සමුදය සත්‍යයේ කාම තණ්හාදී අංග තුනයි (03), නිරෝධ සත්‍යයේ අංග එකයි (01), මාර්ග සත්‍යයේ සම්මා දිට්ඨි ආදී අංග අටයි (08) ක් යැයි මෙසේ අංග විසි හතරකින් (24) යුතු ධර්ම චක්‍රය ලෝකය තුළ ක්‍රියාත්මක වේ. පසුබිම් දුඹුරු පැහැය අවිද්‍යා අඳුර ලොව වසාගෙන ඇත. මැද ඇති කලා සටහනින් ලෝක සත්වයාද, මල් බෝතලයෙන් ඕනෑම හතවත ද, පර වූ මානෙල් මල් දෙකින් ලෝකයට ඇතුළත් දුකඬ සත්‍ය හා සමුදය සත්‍ය දෙක ද පිපුණ මානෙල් මල් දෙකින් ලෝකයෙන් එතෙර වන නිරෝධ හා මාර්ග සත්‍ය දෙක ද, නෙළුම් මල් සටහනින් (ලෝකුත්තර) ලෝකයෙන් එතෙර වූ නිර්වාණ ධාතුව සංකේතවත් වේ.

පසු පිට කවරය

සත්‍ය ගවේශනයෙහි යෙදෙන ආර්ය ශ්‍රාවකයාගේ දුක් සහිත ලෝකය කුඩා වෙමින්, සත්‍යාවබෝධය වර්ධනය වන අයුරු ලෝකය ඉක්මවා පැතිරෙන ධර්ම චක්‍රයෙහි, ආර්ය ශ්‍රාවකයාගේ ගෙවී යන දුකඬ සමුදය සත්‍ය දෙක ලෝකය ද සමඟ කුඩා වී යන පර වූ මානෙල් මල් දෙකෙහි, වර්ධනය වීගෙන යන නිරෝධ මාර්ග සත්‍ය දෙක ලෝකයෙන් එතෙරව විශාලව පිපී ඇති මානෙල් මල් දෙකෙහි, ලෝකය වසා පවතින අවිද්‍යා අඳුර ක්‍රමයෙන් අඩුවෙමින් සත්‍යාවබෝධයෙන් ප්‍රබෝධමත් වන ආර්ය ශ්‍රාවකයාගේ සිතෙන් පැතිරෙන ප්‍රඥාලෝකය මැද පරිසරයෙන් සංකේතවත් කෙරේ.

ශ්‍රී ලංකාවට සංචාරයේ පැමිණි තුර්කි ජාතික පිරිසක් දින හයක් ලුණු අටුව ගල්ලෙන තුළ දහම් හලෙහි උදේ පැයකුත් සවස පැය එකයි කාලකුත් එකම ඉරියව්වෙන් සිත වැඩීමේ ධර්ම මනසිකාරයේ යෙදී සිටින විටදී තරුණයෙකු විසින් ගන්නා ලද ජායාරූපය කෙළින් වාඩි වීමට නොදන්නා වූ, බිත්තිවලට මුක්කු ගසන, කොන්ද පණ හැති සිංහළ නාමික බෞද්ධයින්ට ආදර්ශ පිණිස සිංහල ජාතිය කෙරෙහි අනුකම්පාවෙන් මෙම පොතෙහි පිට කවරයට යොදා ඇත.

මෙම පිරිස දින හයක් කැලෑ මාර්ගයෙන් පැමිණ, ස්වාමීන් වහන්සේට දන් පුදා, සෙනසුන අවට ඇමදීම, මිදුල්වල වැටුණු කොළ අහුලා සුද්ධ පවිත්‍ර කර, ධර්ම මනසිකාරයේ යෙදෙමින් සත්‍ය ගවේශනය කළහ. සෙනසුන ඇමද පිරිසිදු කිරීම ස්වාමීන්වහන්සේගේ නියෝගයකින් තොරව සොමිහසින් ඤාණ සම්ප්‍රයුක්තව අසංඛාරික සිතින් සිදු කිරීම විශේෂත්වයකි.

“පඤ්ඤාවන්තස්සායං ධම්මෝ නායං ධම්මෝ දුප්පඤ්ඤස්ස”

මේ සඳහා ඇසුරු කළ ග්‍රන්ථ

විභංග ප්‍රකරණය - සවිච විභංගය
විභංග අට්ඨකථා
සංයුක්ත නිකාය - සවිච සංයුක්තය
සංයුක්ත අට්ඨකථා
පටිසම්භිදාමග්ගට්ඨ කථා
මජ්ඣිම නිකාය චන්තාර්ඝක සූත්‍රය
සීඝ නාකාය හා අට්ඨ කථා
මජ්ඣිම නිකාය - වාසෙට්ඨ සූත්‍රය
මනක පොත හා වීමංසා පොත
ජේන වන්දු අට්ඨ කථා
ධම්ම පදය
ධම්ම පද අට්ඨ කථා

නමෝ තස්ස භගවතෝ ආරභතෝ සම්මා සම්බුද්ධස්ස

**විභාගතො නිබ්බවනතෝ - ලක්ඛණාදීප්පභේදතෝ
අනට්ඨපුද්ධාරතො වෙව - අනුනාධිකතෝ තටා**

**කමතො අරිය සව්චේසු - යං ඤාණං තසස කිවචතෝ
අන්තොගධානං පහෙදතෝ - උපමාතො චතුක්කතෝ**

**සුඤ්ඤතේක විධාදිහි - සභාග විසභාගතො
විනිච්ඡයො වෙදිනබ්බො - විඤ්ඤනා සාසනකම්මෙ'හි**

පරම සත්‍ය අවබෝධ කරගෙන, පරම සත්‍ය දේශනා කළා වූ තටාගත අර්භත් සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේට නමස්කාර වේවා.

අසංඛ්‍ය කල්ප විසි ලක්ෂයකට පෙර, තම මව කර නිදුවාගෙන, සයුර පිහිනා ගොඩ වී තම මවගේ ද ආශිර්වාදය ලැබ, මම පළමුව සත්‍ය අවබෝධ කරමි. දෙවනුව අනුන්ට අවබෝධ කරවමි. මම පළමුව දුකින් මිඳි දෙවනුව අනුන් දුකින් මුදුවමි. මහත් භය නමැති සංසාර සැඟවෙහෙරින් අනුන් ද ගොඩ ගමි. මේ උතුම් පැතුම ඇතිව පන් ලක්ෂ දොළොස් දහස් විසිහත් නමක් වූ බුදුරජාණන් වහන්සේලාගේ බුදු සසුන් ඉක්මෙන තුරු එම බුදුරජාණන් වහන්සේලාගෙන් දුකම් අස අසා බෝධි චිත්තය දියුණු කරමින්, සත්‍ය සොයමින් අවබෝධය සොයා දිගු සසර ගමනේ උපදිමින් හා මැරෙමින් පැමිණ ඇවිදූ කෙළෙස් අඳුර දුරු කර ඥානාලෝකය, ප්‍රඥාලෝකය ලබා විද්‍යාව ලබාගත් අප මහා බෝධිසත්වයන් වහන්සේ **“බුද්ධෝ අහං”** “මම සත්‍ය අවබෝධ කරමි.” යන පැතුම මුදුන් පත්කරමින් ම සත්‍ය අවබෝධ කළ සේක.

“බෝධිසිස්සාමි” අන්‍යයන්ට ද සත්‍ය අවබෝධ කරවමි. යන පැතුම අනුව ම සංඛ්‍යාවෙන් දක්වන්න බැරි තරම් (දුකම් පොත්හි අසංඛ්‍ය විසි හතරක්) සත්වයන්ට පරම සත්‍ය අවබෝධ කර වූ සේක. පිරිනිවන් පෑමෙන් පසු කෝටි ගණන් දෙනා සත්‍ය අවබෝධකර ඇත.

අද දක්වාත් මතුවටත්, අනුබෝධ ඥානයෙන් අවබෝධ කරගෙන කියන්නෙන්, ලියන්නෙන්, අප විසින් මෙසේ ලේඛනගත කරනුයේ බුදුරජාණන් වහන්සේ අවබෝධ කරගෙන දේශනා කළ නිසාමයි. මේ අපගේ දැනීමක් නොවේ. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ම උතුම් අවබෝධය යි. එම පරම සත්‍ය නම් දුකත්, දුකට හේතුවත්, දුක් සංසිඳීමත්, දුකින් මිඳීමේ මගත් යන සතරයි. මේ ඇත්ත සතර තම නුවණින් ප්‍රත්‍යක්ෂව අවබෝධ කරන තුරු සියලු සත්වයෝ සසර දුකින් නොමිඳේ. සසර නමැති සයුරෙන් මහා සැඩපහරින් ගොඩ නොයේ. විධිවිධන් අපගේ ශාස්තෘ වූ තථාගතයන් වහන්සේ ප්‍රථම මංගල දේශනාව වශයෙන් වදාළේ ද මෙම ඇත්ත සතරයි. හතළිස් පස් වසර තුළ වදාළ සියලු දහම් මේ ඇත්ත සතරටම ඇතුළත් වේ. සංසාර ගමනේ යෙදෙන සත්වයන්ගේ සිත් අවිද්‍යා අඳුරන් මෝහ පටලයෙන් වැසී පවතින තුරු මේ ඇත්ත සතර දකින ඥානාලෝකය, ප්‍රඥා ලෝකය පහළ නොවේ. සත්‍ය නසන මෝහයේ විපරිත ස්වභාවය නිසා දුකම සැපයක් හැටියට පිළිගෙන තණ්හාවෙන් බැඳී සිටින තාක් කල් මේ සංසාර මහා දුකින් මිඳීමක් නොවේ.

වාල සූත්‍රය අස් ලොම් උපමාව (සත්‍ය සංයුක්තය)

මේ සත්‍යාවබෝධයේ දුෂ්කරතාවය තථාගතයන් වහන්සේ පෙන්වා දෙන්නේ මෙලෙස යි. එක් කාලයක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විශාලා මහනුවර කුටාගාර ශාලාවෙහි වැඩ ඉන්න කාලයක ලිච්ඡවී කුමාරවරු දුන්නෙන් විදීම පුහුණුවෙමින් ඈත සිට සිදුරක් තුළින් නොවැරදි ඊතල එකක් පසුපස එක හිසක් යන පරිදි විදින හැටි පිණිසපාතයේ වැඩපු බුද්ධි උපාස්ථායක ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ දැකලා, ඒ ගැන භාග්‍යවතුන් වහන්සේට දැන්වීය. ඒ වේලාවේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආනන්දය, දුන්නෙන් විදි සිදුරක් තුළින් ඊතල යැවීම, සතට පැලූ අස්වලෝම පලුවකින් තවත් අස්වලෝම පලුවකට විදීම යන මේ දෙකෙන් වඩාත් දුෂ්කර කුමක් ද කියාය. ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ පිළිතුරු දුන්නේ සිදුරක් තුළින් නික්මෙන ලෙස දුර සිට දුන්නෙන් ඊතල විදිනවාට වඩා, හතට පැලූ අස්ලොම් පලුවෙන් තවත් අස්ලොම් පලුවකට විදීම ඉතාමත් දුෂ්කර බවයි. එවිට බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළේ ආනන්දය, මේ දුකයි කියා දැනගැනීම ද මේ දුකට හේතුවයි කියා දැන ගැනීම ද, මේ දුකේ සංසිඳීමයි කියා දැන ගැනීම ද, මේ දුක් නැති කරන මගයි කියා දැනගැනීම කියා අවබෝධ කිරීම හතට පැලූ අස්ලොම් පලුවෙන් තවත් අස්ලොම් පලුවකට විදීමකට වඩා ඉතාමත් දුෂ්කරයි යනුවෙනි.

අභ්‍යධකාර සූත්‍රය (සත්‍ය සංයුක්තය)

අභ්‍යධකාර උපමාවෙන් සත්‍ය පෙන්වාදීම.

මහණෙනි, හිරු සඳු දෙදෙනාගේ ආලෝකය නොවැටෙන සක්වල අතර ඉතා ගණ අඳුරක් තිබෙනවා කියා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළ විට, එක් ස්වාමීන් වහන්සේ නමක් අසා සිටියේ ස්වාමීනී භාග්‍යවතුන් වහන්ස, ඒ අඳුරට වඩා වැඩි වෙනත් අඳුරක් තිබෙනවා ද කියා. හික්ෂුව වචන අඳුරක් තිබෙනවා. ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණ යම් කෙනෙක් මේ දුකයි, මේ දුකට හේතුවයි, මේ දුක හැකිවීමයි, මේ දුක හැකිවෙන මගයි කියා නොදැන ඉපදීමට, දිරීමට, මරණයට ශෝක කිරීමට, ඇඬීමට, කායික මානසික දුක පීඩා ඇති කරන දේවලට ඇලී බැඳී සතුටු වෙමින් ඉපදීම, දිරීම, මරණය, ශෝකය, ඇඬීම, වැළපීම, කායික, මානසික දුක් පිණිස හේතුවෙන කරුණු ම රැස්කරලා නැවත නැවත ජාති, ජරා, ව්‍යාධි, මරණ, ශෝක පරිදේව, දුක් දොම්නස්, උපායාස නමැති අඳුරටම වැටෙනවා.

ඒ නිසා ඉපදීම, දිරීම, මරණය, ශෝකයෙන් අඩා වැළපීමෙන් කායික, මානසික දුකින් මිඳෙන්නේ නෑ. යමෙක් මේ දුක යැයි ද, මේ දුකට හේතුව යැයි ද, මේ දුකෙන් මිඳීම යැයි ද, මේ දුකින් මිඳීමේ හේතුව යැයි දන්නවා නම් දුකක් වූ ඉපදීම, දිරීම, මරණ, ශෝක, පරිදේව, දුක් දොම්නස්, උපායාස වූ කිසිදෙයකට නොඇලී, නොබැඳී, ඒවායින් සතුටු නොවී ඒවා ම නොපතන බැවින් නැවත නැවත ජාති, ජරා, මරණ, ශෝක පරිදේව, දුක් දොම්නස්, උපායාස පිණිස හේතුවන කරුණු රැස්නොකරන බැවින්, නැවත නැවත ඉපදීමේ, දිරීමේ, මැරීමේ, ශෝක කිරීමේ, හැඬීමේ, වැළපීමේ කායික මානසික සුසුම්ලෑමේ දුකට පත්වන්නේ නෑ. එම නිසා මේ දුකයි, මේ දුකට හේතුවයි, මේ දුකින් මිඳීමයි. මේ දුකින් මිඳීමේ මගයි කියා මේ ඇත්ත හතර අබෝධකර ගැනීමට උත්සාහ කරන්න. එම පිලිවෙතෙහි ම යෙදෙන්න යනුවෙන් වදාළ සේක.

විග්ගල සූත්‍රය (සවච සංයුක්තය)

වියදඬු සිදුරු උපමාව.

මහණෙනි, යම් පුරුෂයෙක් එක් සිදුරක් ඇති විය දණ්ඩක් මහ මුහුදුට දැමූ කල්හි ඇසක් නොපෙනෙන කැස්බෑවෙක් වසර සියයකට වරක් උඩ මතු වෙන විට අර විය සිදුරට බෙල්ල සහිත හිස ඊංගවීම සිදු වේද? දීර්ඝ කලකින් කවදා හෝ සිදුවේ යැයි ස්වාමීන් වහන්සේ නමකගේ පිළිතුර විය.

මහණෙනි, එය පහසුවෙන් සිදුවිය හැකියි. වරක් අපායට උත්පත්ති වශයෙන් ගිය කෙනාට නැවත මිනිස් බවයක් ලැබීම ඊට වඩා අමාරුයි. තිරසන් අපායේ ධර්මයේ හැසිරීමක්, පිං කිරීමක් නෑ. ඔවුනොවුන් කාගනිමින්, බලවත් සතා දුර්වල සතා කා දමමින් වාසය කරනවා. එයට හේතුව මේ සත්‍ය සතර නොදැනීමයි. එනිසා මේ දුකත්, මේ දුකට හේතුවත්, දුකින් මිඳීමත්, දුකින් මිඳීමේ මග යන ඇත්ත සතර අවබෝධකර ගැනීම පිණිස ම උත්සාහ කරන්න. යනුවෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් වදාළ සේක.

පරිලාහ සූත්‍රය (සවිච සංයුක්තය)

මහණෙනි, මහා දැවීම ඇති හිරය නම් වූ අපායක් තියෙනවා. ඒ හිරයේ ඇසින් දකින්න තියෙන්නේ අප්‍රිය, අමනාප දර්ශන, කනට ඇසෙන්නේ අප්‍රිය, අමනාප ශබ්ද, නාසයට දැනෙන්නේ අප්‍රිය අමනාප ගඳ, දිවට දැනෙන්නේ අප්‍රිය, අමනාප වූ රස, කයට දැනෙන්නේ අප්‍රිය අමනාප වූ ස්පර්ශය. සිතට දැනෙන්නේ අප්‍රිය, අමනාප අරමුණු. මහණෙනි, ඊටත් වඩා දරුණු දැවීම් සහගත දේ තියෙනවා. එය නම් යමෙක් දුකත්, දුකට හේතුවත්, දුකින් මිඳීමත්, දුකෙන් මිඳෙන මගත් නොදන්නා හිසා දුක් සහිත වූ ජාති, ජරා, මරණ, ශෝක පරිදේව, දුක් ද්‍රෝමිනස්, උපායාස සහිත දේවල්වලට ඇලී බැඳී සතුටු වෙමින් ජාති, ජරා, මරණ, ශෝක පරිදේව, දුක් ද්‍රෝමිනස්, උපායාස ගෙන දෙන කර්ම රැස්කරලා, ජාති, ජරා, මරණ, ශෝක පරිදේව, දුක් ද්‍රෝමිනස් නමැති උපායාස නමැති මහා දුකකට, දැවීමට පත් වෙනවා. එම හිසා දුකත්, දුකට හේතුවත්, දුකෙන් මිඳීමත්, දුකින් මිඳීමේ මග අවබෝධ කර ගැනීමට ම කටයුතු කරන්න යනුවෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළ සේක.

මේ ආදී බොහෝ සූත්‍ර දේශනාවලින් පෙන්වා ඇති **ජාති ධර්ම** (ඉපදීමේ ස්වභාවය) **ජරා ධර්ම** (දිරා මහළුවීමේ ස්වභාවය) **මරණ ධර්ම** (මරණයට පත්වීමේ ස්වභාවය) **ශෝක පරදේව ධර්ම** (ශෝකයෙන් අඩා වැළඳීමේ ස්වභාවය) **දුක්ඛ** (කය මුල්කරගෙන විඳින අම්හිර වේදනා) **දොමනස්ස** (සිතෙන් විඳින අම්හිර වේදනා) **උපායාස ධර්ම** (සුසුම්ලූමේ ස්වභාවය) යන මේ දුක් ස්වභාව කියන්නේ මොනවා ද? මවුපිය, දූ දරු, සොයුරු සොයුරි, නෑ හිත මිතුරු, ධන, ධාන්‍ය, දේපළ, ගේ දොර, ඉඩකඩම්, වළ බැටළු, ගව, කුකුළු, යාන වාහන, මිල මුදල් හා දිව්‍ය, මනුෂ්‍ය, බ්‍රහ්ම ආත්ම භාව නම් වූ මේ ලෝකික සියලු දේ සියල්ල ජාති, ජරා, මරණ ආදී ස්වභාවයන්ට ඇතුළත් වේ.

පෘථග්ජන ලෝක සත්වයෝ ඉහත සඳහන් සියලු දේට ඇලී බැඳී, ඒවා ම පතමින් සතුටුවෙමින් කටයුතු කරන ආකාරය බුදු නුවණින් දැන වදාළ හැටියට මේවාට ම ඇලී බැඳී පින් කරමින් හෝ නොකර සිතන්නේ පතන්නේ මේවාමයි. මීට වඩා හොඳ ජීවිතයක් අනාගතයේ ලැබේවා, මතු ආත්මයේ ලැබේවා ආදී වශයෙන් පතන්නේ ඉහත සඳහන් දේවල්මයි. සියලු ලෝ සත්වයෝ මේවා ම පත පතා ලැබුණු පසු සතුටු වෙනවා. එහෙත් ඒ සතුට සැපය ගෙන දුන් සියල්ල නැතිවන්නේ නොසතුවක්, දුක්ක ඇතිකරලාමයි. යමෙකුට හොඳ ඇසක්, හොඳ කනක්, හොඳ නාසයක්, හොඳ දිවක්, හොඳ සිරුරක් ලැබේවා කියා පතන්නේ නම් ඔහු පතන්නේ දුක්කි. මට දුක්ක ලැබේවා, මට දුක් ගොඩක් ලැබේවා කියාය. නමුත් එය නොදැනෙන්නේ, නොතේරෙන්නේ අවිද්‍යාව නිසයි. අම්හිර දේ මිහිරක් ලෙසත්, අප්‍රිය දේ ප්‍රිය ලෙසත්, දුක් සැපක් ලෙසත්, විපරිත ලෙස පෙන්වන්නේ අවිද්‍යාවයි. අවිද්‍යාව අඳුරක් හා සමානයයි. අඳුරෙහි ඇති දෙයක් හරියාකාරව නොපෙනෙනා සේ තමා තුළ අවිද්‍යාව තිබෙනතුරු දුක් අවබෝධ නොවේ. දුක් යනු පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයෝ ය. රූප උපාදානස්කන්ධය හොඳයි කියා ඇලුම් කරන ශරීරයයි. වේදනා උපාදානස්කන්ධය නම් හොඳයි කියා ඇලෙන, බැඳෙන වින්දනයයි. සඤ්ඤා උපාදානස්කන්ධය නම් හොඳයි කියා පිළිගෙන ඇලී බැඳී සිටින හැඟීම් සියල්ලයි. සංඛාර උපාදානස්කන්ධය නම් හොඳ යැයි ඇලී බැඳී සිටින සිතුවිලි සමූහයයි. විඤ්ඤාණ උපාදානස්කන්ධය නම් හොඳයි කියා පිළිගෙන ඇලී බැඳී සිටින දැනුම් සම්භාරයයි. පෙණ පිඬක, දිය බුබුලක, මිරිඟුවක, කෙසෙල් කඳක, මායාවක ඇති හරවත් දේ මොනවාද? මේ අපගේ ශරීරයත් පෙණ පිඬක් ගලාගෙන යන ගංගාවක, ජල පහරක, ජලය වැනිය. කැළඹීම හේතුකරගෙන හැඳෙන පෙණ පිඬේ දුර සිට බලන විට සුදු පාටට හොඳට පෙනුණත් ඒ පෙණ

පිඬ ඇතුලේ ඇත්තේ නා නා විධ දිරෑ ලී කොළ ආදී දේවල් හා මැරුණ සතුන්ගේ කොටස් ආදියයි. ඒ වගේ අපගේ මේ සිරුර සමෙන් හා වර්ණවත් සිවියෙන් වැසී සමට සමීපව ඇති තෙල් නිසා පැහැපත්ව තිබුණත් මේ තුළ ඇත්තේ ම අසාර වූ කුණප කොටස් ය.

වැසි වසින විට වායුව නිසා ඇතිවෙන ජල බුබුලු ලස්සනට ඇති වුණත්, ඒ ගලායන ජලයත් ඇසට නොපෙනෙන සුළඟත් හැර ඉතිරි වන දෙයක් නැත. එමෙන් ම අප විඳින සැප දුක් වේදනා සියල්ල ඇතිව නැති වී යන බැවින් දිය බුබුලු වගේ ය.

ශ්‍රීස්ම කාලයට පොළොවෙන් මතු වෙන් උණුසුම ඇතට පෙනෙන්නේ ගලන ජලයක් මෙනි. ළඟට ගොස් බැලූවිට එතන ජලය නොමැත. දිය පිපාසයෙන් පෙළෙන මෝහාධික තිරිසන් සත්වයෝ මේ මිරිඟුව පසුපස දුවලා මහා වෙහෙසට පත්වෙනවා. ඒ වගේම පෘථග්ජන ලෝක සත්වයා හැඟීම්වලට වහල්වෙලා හිතේ ඇතිවන හැඟීම් අනුව මහා බලාපොරොත්තු තබාගෙන හැඟීම් පසුපස හඹා ගොස් මහා දුක් ව්‍යසනවලට පත්වෙනවා. සමහරවිට අර තිරිසන් සතුන් ජලය යැයි රැවටිලා මිරිඟුව පසුපස දිවගොස් ජලය නොලබා ම පිපාසයෙන් මිය යනවා වගේ, හැඟීම් පසුපස හඹායන කෙසෙල් බර්ත සත්වයෝ ආශාවන් මුදුන්පත් නොවීම මහා බේදජනක අයුරින් ජීවිතය අවසන් කරති. එනිසා පඤ්චස්කන්ධය මිරිඟුවක් හා සමානයි. ලිවලින් ප්‍රයෝජන ඇති කෙනෙක් සෘජුව උසට වටරවුම්ව හැඩට ඇති කෙසෙල් ගසක් කපා එකින් එක පතුරු ගලවා බැලූ විට එහි අරටුවක් නැතිවා වාගේ මේ කය හා බැඳී පවතින විවිධ වූ අනේකාකාර සිතුවිලි සමුදාය ඇතිව නැති වී යන්නේ ය. කිසි හරයක් නැති සිතිවිලි දාමයක් පමණි. එබැවින් සංඛාරස්කන්ධය හරියට කෙසෙල් ගසක් වැනිය. මේ ලෝකයේ මායාකාරයෝ, විජ්ජාකාරයෝ, ඇස්බැන්දුම්කාරයෝ නොයෙක් ආකාරයේ නැති දේවල් ඇති දේවල් හැටියට පෙන්වා රවටනවා වගේ තමා මේ සිතත්, පෘථග්ජන සත්වයා නොයෙක් ආකාර ලස්සන විසිතූරුදේට පොළඹවා මුලාකරනු ලැබේ.

ඇතුළත අසුවවලින් පිරි නා නා කුණපයෙන් ම හැදී පිටින් ඔපවත්ව ඇති තරුණ රූපය ද ඉතා මිහිරි දෙයක් ලෙස මවා පෙන්වන මේ සිතට වහල් වී ඒ පියකරු තරුණ රූපය අයත් කරගෙන කලක් යනකොට ඒ රූපයේ යථා ස්වරූපය පේන්න ගන්නවා. ඒ වනවිට දුකට

බැඳී අවසානයයි. පළමු සුරා බිඳ, දුම්වැටිය මිහිරි දෙයක් ලෙස පෙන්වාදෙන මේ සිත පසුව එයට ඇඹිබැහිකරවා එය අතහරින්න බැරි තත්වයට පත්ව මුළු ජීවිතයම විනාශව, විපතට හෙලා, අකාලයේ විනාශකර දානවා. කාමයන්ගේ ඇති කටුක, අමිහිරි, දරුණු පැත්ත නොපෙන්වා මිහිරි පැත්ත පෙන්වාදීම හිතේ ස්වභාවයයි.

මෙසේ සිතට මුලා වී කාමයෙන් බැඳෙන සත්වයෝ විඳින අප්‍රමාණ දුක ලෝකය පුරාවට ම දැකගත හැකිය. ඒ වගේම නරක දෙය, වැරදි දෙය හොඳ දේ හැටියටයත්, හොඳ දේ, හරි දේ වැරදි දේ හැටියටත් පෙන්වා දෙන මේ සිත සත්වයන් ලවා පවු කරවලා, මෙලොව මහා දුකකට ඇඳ දමා, පරලොව සතර අපායේ උපදවා, කල්ප ගණන් දුක්විඳවන්නේ මේ සිතේ ඇති මායාකාරී ස්වභාවය නිසයි. සත්වයාට ඇත්ත අවබෝධකර නිවනට පත්වෙන්න බැරි වෙන්නෙත් මනස දෘෂ්ඨියෙන් මුලා කර, සසර දුක සැපයක් ලෙස පෙන්වා දෙන සිතේ මායාකාරී ස්වභාවයමයි. මෙලෙස විඤ්ඤානස්කන්ධය මායාවක් වැනිය. එහෙත් නුවණ මඳ සත්වයෝ ඒවාට රැවටෙනවා වාගේ, සියලු පෘථග්ජන ලෝ සත්වයා මනස වසාගෙන තිබෙන අවිද්‍යා අඳුර නිසා රූප, වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ කොටස් පහේ චක්‍රවක් වන තමා හා අනුන් යන සත්ව සංඛාර නමැති දුක් සමූහයේ ඇලී බැඳී මුලා වී තණ්හාවෙන් මේ දුක ම පත පතා දුක ම රැස්කරනවා මිස, මේ දුකෙන් මිඳීමක්, දුකෙන් මිඳෙන මග යන ඇත්ත හතර නොදැන දුකෙන් නොමිඳී දුක් සයුරේ ගිලී සිටිනවා දැක ඇත්ත අවබෝධකරගෙන දුකින් මිඳී දුක් සයුරෙන් ගොඩ වී අන්‍යයාට ඇත්ත පහදා දී දුකෙන් මුදා දුක් සයුරෙන් ගොඩගැනීම සඳහා ම දේශනා කළ සියල්ල අවබෝධ කළ භාග්‍යවත් වූ අර්හත් වූ සම්බුදුපියාණන් වහන්සේ වදාළ දහම් අනුසාරයෙන් පෙළ අවුචාවන්ට ඇතුළත් වී නිවැරදි වූ උතුම් වූ ඇත්ත සතර දැන අවබෝධකරගෙන දුකෙන් මිඳේවා යන උතුම් චේතනාවෙන් යුතුව ම ආර්ය සත්‍යයන් මෙසේ විග්‍රහ කරනු ලැබේ.

යම්තාක් කල් ලෝකයේ හිරු සඳු පහළ නොවෙත් ද, ඒ තාක් කල් ලෝකයේ ආලෝකය ඇති නොවේ. අඳුර ම පවතී. රෑ දාවල් හෝ සති මාස හෝ සෘතු හා වර්ෂ ඇතිවීමක් නැත. හිරු සඳු පහළවීමෙන් ම ලෝකයේ මහත් වූ ආලෝක පැතිරේ. අඳුර නැති වේ. රෑ දවල් වශයෙන් ද සති මාස වශයෙන් ද, සෘතු හා අවුරුදු භාවිතය වේ. එමෙන්, තථාගතයන් වහන්සේ ලොව පහළ නොවෙත් ද, ඒ තාක් කල් දහම් ආලෝකය පහළ නොවේ. අවිද්‍යා අඳුර ම පවතී.

සතරක් වූ ආර්ය සත්‍ය කියාදීමක් හෝ දේශනා කිරීමක් හෝ පැහැවීමක් හෝ සිත් තුළ පිහිටුවීමක් හෝ විවෘතකර දැක්වීමක් බෙදා දැක්වීමක් නොවේ. යම් කලෙක තථාගතයන් වහන්සේ ලොව පහළවීමෙන් ම ආලෝකය පැතිරී අවිද්‍යා අඳුර දුරුවේ. සතරක් වූ ආර්ය සත්‍යයන් කියාදීම, දේශනා කිරීම, පැහැවීම, සිත් තුළ පිහිටුවීම, විවෘත කිරීම, බෙදා දැක්වීම, ප්‍රකට කිරීම සිදුවේ.

වඩැවින් තථාගතයන් වහන්සේගේ පහළවීමෙන් ම ප්‍රකට වූ අභිධර්මය විභංගප්පකරණයේ දහ අටක් විභංගයන් අතර බෙදා දැක්වන ලද සවිච විභංගයේ සතරක් වූ ආර්ය සත්‍ය පිළිබඳව විභංග අට්ඨ කථාවේ, අට්ඨ කථාවාරීන් වහන්සේලා විසින් තබන ලද මාතෘකා ගාථා තුන අනුව ආර්ය සත්‍යයන් බෙදා දැක්වීම මෙතැන් පටන් කරනු ලැබේ.

- විභාගනො නිබ්බවනනො - ලක්ඛණාදීප්පහේදනෝ**
- අනට්ඨපුද්ධාරනො වෙව - අනුනාදිකනො තථා**
- කමනො අරිය සවිචේසු - යං ඤාණං තස්ස කිච්චනො**
- අන්තොගධානං පහෙදනො - උපමානො චතුක්කනො**
- සුඤ්ඤතෙක විධාදීහි - සභාග විසභාගනො**
- විනිච්ඡයො වේදිතබ්බො - විඤ්ඤනා සාසන්ඛකමෝහි.**

මේ සතරක් වූ ආර්ය සත්‍ය බෙදා දැක්වීම් වශයෙන් ද, නිරුත්ති වචන වශයෙන් ද, ලක්ෂණ ආදී ප්‍රහේද වශයෙන් ද, අර්ථ මතුකර ගැනීම් වශයෙන් ද, එසේ ම අඩු වැඩි නොවී හතරක්ම දේශනා කිරීම වශයෙන් ද, දේශනා ක්‍රම වශයෙන් ද, දුක්ඛඤාණං ආදී වශයෙන් ඤාණයෙන් සිදුවෙන කෘත්‍ය වශයෙන් ද, ආර්ය සත්‍යයන්ට ඇතුළත්ව පවතින ධර්ම වශයෙන් ද, උපමා වශයෙන් හා සතර හෙවත් චතුක්ක වශයෙන් ද, ශුන්‍යාදී එක් වැදෑරුම් වශයෙන් ද, සමාන හා අසමාන වශයෙන් ද, සාසන ක්‍රමයට අනුව නුවණැත්තා විසින් මේ විනිශ්චය දැනගත යුතුයි.

“තප්ප විභාගනෝ”හි දුක්ඛාදීනං චන්තාරො චන්තාරො අතප්පා විභතතා තප්පා අචිතප්පා අනඤ්ඤප්පා ඒභි විභාගනෝ” යනු දුක්ඛ ආදී බෙදා දක්වන ලද ආර්ය සත්‍ය හතරෙහි තේරුම විසේමයි, බොරු නොවේ, අන් ආකරයක් ද නොවේ. යමෙක් සසර රැඳී සිටීම මහා දුක්ක, මහා හයක් ලෙස දැක ඒ දුක් සහිත හය සහිත සසරෙන් මිඳීම වූ උතුම් සැනසීම වූ නිවන කැමති චන්තේ නම් ඔහු විසින් ආර්ය සත්‍යයන් අවබෝධ කළ යුතුමයි.

ආර්ය සත්‍ය අවබෝධය සඳහා සුතමය හෙවත් ඇසීම තුළින් ආර්ය සත්‍ය පිළිබඳ දැනීම ඇතිකර ගත යුතුයි. අනතුරුව චන්තාමය හෙවත් සිතීමෙන් දැනීම ඇතිකරගෙන භාවනාමය හෙවත් තම සිත තුළ වැඩි දියුණු කළ යුතුයි. විසේ නැතිව සසර දුකින් මිඳීම හෝ නිවනින් සැනසීම හෝ සිදු නොවේ. කොතෙක් දන් දන්නන්, සිල් රැකකන් පින්කම් කළත් ආර්ය සත්‍යය නොදැක කිසිදා කිසිවෙකුට නිවන් ලැබිය නොහැකි ය.

රෝගය සුවය සඳහා රෝගයේ ස්වභාවයත් රෝග නිධානයත් වම රෝගයෙන් මිඳෙන හැටිත් විය ඒ සඳහා යෙදිය යුතු බෙහෙත් ප්‍රතිකාර පිළිබඳව මනා දැනුමක් නැති නම් රෝග සුවයක් ලැබිය නොහැකිය. එමෙන් ම දුකත් දුකට හේතුවත් දුකෙන් මිඳීම නම් වූ නිවනත් දුකින් මිඳීමේ පිළිවෙත් මඟ පිළිබඳව දැනීම, අවබෝධය නැතිව දුකෙන් මිඳීම වූ නිවන ලැබිය නොහැක. විධැවින් ආර්ය සත්‍ය අවබෝධයෙන් දුකෙන් මිඳී නිවනින් සැනසීම පිණිස ආර්ය සත්‍ය පිළිබඳව අනුබෝධ ඥානය ඇතිකර ගැනීමට සැමදෙනාම උත්සාහ කෙරෙත්වා.

අනුබෝධ ඥානය කියන්නේ පොතපතින් හෝ කලාණ මිත්‍ර ඇසුරින් අසා දැනගැනීමෙන් ලැබෙන දැනුමයි. අවබෝධ ඥානය යැයි කියන්නේ විසේ අසා හෝ කියා ලබාගත් දැනුම තුළින් වෙනස් නොවෙන අයුරින් වැරදීමක් නැතිව ස්ථිර වශයෙන්ම ප්‍රඥාවෙන් ලැබෙන දැනුමයි.

අප මහා බෝධිසත්වයන් වහන්සේ දිගු සසර ගමනේ බුදු පසේ බුදු මහරහත් උතුමන්ගෙන් අස අසා ලබාගන්නා ලද අනුබෝධ

ඥානයයි. ජය ශ්‍රී මහා ධෝධි මූලයේ දී ප්‍රත්‍යක්‍ෂව අවධෝධි වශයෙන් ලැබුවේ. මහණෙනි, කාම සංකල්පනා, ව්‍යාපාද සංකල්පනා, විහිංසා සංකල්පනා වශයෙන් කල්පනා කරන්න ව්‍යා. ප්‍රාමක වූ අකුසල ධර්ම ගැන හිතන්න ව්‍යා. ඒවා යහපත පිණිස හේතුවෙන්නේ නැ. ඒවා දුකින් මිඳීමේ මග නොවේ. සසර දුකෙහි කළකිරීම පිණිස හේතුවෙන්නේ නැ. සසර දුකෙහි නොඇලෙන පිණිස හේතුවෙන්නේ නැ. කෙළෙස් හා දුක් දුරු කිරීම පිණිස හේතුවෙන්නේ නැ. සංසිඳීම පිණිස හේතුවෙන්නේ නැ. අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම යන ත්‍රිලක්‍ෂණය දැනීම පිණිස හේතුවෙන්නේ නැ. සත්‍යාවධෝධිය පිණිස හේතුවෙන්නේ නැ. නිවන් පිණිස හේතුවෙන්නේ නැ. කල්පනා කරනවා නම්, හිතනවා නම් මේ දුකයි කියාද, මේ දුකට හේතුවයි කියා ද, මේ දුකින් මිඳීම කියා ද, මේ දුකින් මිඳෙන මාර්ගයයි, කියාද කල්පනා කරන්න. සිතන්න. එසේ කල්පනා කිරීම, එසේ සිතීම යහපත පිණිස හේතුවෙනවා. දුකෙන් මිඳීමේ මාර්ගය පිණිස හේතු වෙනවා. සසර දුකෙහි කළකිරීම පිණිස, නොඇලෙන පිණිස, මිඳීම පිණිස ත්‍රිලක්‍ෂණ අවධෝධිය පිණිස සත්‍ය අවධෝධිය පිණිස, සංසිඳීම පිණිස නිවන් පිණිස හේතුවෙනවා. යනුවෙන් තථාගතයන් වහන්සේ වදාළ උතුම් අනුශාසනාව පරිදීම මේ සතරක් වූ ආර්ය සත්‍ය පිළිබඳව කල්පනා කිරීමට, සිතීමට ඒ ආර්ය සත්‍ය යනු කුමක්දැයි එහි නියම ස්වභාවය දැනගැනීම පිණිස ම මෙසේ උත්සාහවත් වෙමු.

“තප්ඵ විභාගතෝති දුක්ඛාදිනං චන්තාරො චන්තාරො අපථා විභතතා තථා අවිභතා අනඤ්ඤථා” එහි විභාගතො යනු දුක ආදී සත්‍ය සතරේම සතරක් බැරගින් වූ බෙදා දක්වන ලද තේරුම් අර්ථ එසේමයි. බොරු නොවේ. වෙනත් ආකාරයක් නොවේ. කෙසේ ද?

“දුක්ඛස්ස පිළනට්ඨො, සඛබනට්ඨො සංනාපනට්ඨො, විපරනාමට්ඨො තථා අවිභතා අනඤ්ඤථා” දුක සත්‍යයාගේ පීඩා කරන බව හේතුන්ගෙන් සෑදී ඇති බව, තැවීම් ඇති කරන බව, වෙනස්වෙන බව එසේමයි. බොරු නොවෙයි. වෙනත් ආකාරයක් නොවෙයි.

පරමාර්ථ වශයෙන් පහක් වූ උපාදානස්කන්ධ පහක් වූ ඕබේන් මගේත් ජීවිතයමයි දුක සත්‍ය කියන්නේ. අප සැමගේ ජීවිත බඩගින්නෙන්, පිපාසයෙන්, සීතෙන්, උණුසුමෙන්, වාතයෙන්, පිතෙන්,

සෙමෙන්, කණු කටු උල් ඇතිමෙන්, කැපීමෙන්, කෙටීමෙන්, කැඩීමෙන්, බිඳීමෙන්, මලයෙන්, මුත්‍රයෙන්, අනේකාකාර රෝගයන්ගෙන් පීඩා විදිනවා, “පීළන” කියන්නේ මේ ස්වභාවයයි.

අප සැමදෙනාගේ ජීවිත යම්කිසි දේව බුන්මයින්නගේ මැවීමක් හෝ ඉඳේ හටගත් දෙයකුත් නොවේ. අවිද්‍යාවෙන්, සෘතු ගුණ නම් වූ උණුසුමෙන් මව්පිය දෙදෙනාගේ එක්වීම ආදී නොයෙක් හේතූන් නිසා සකස් වුණ දෙයක්. ඒකට තමා “සංඛත” කියන්නේ. අපි නිරන්තරයෙන් කළ වැරදි නිසා, නොකළ හොඳ නිසා, සිතූ දේ නොවී නොසිතූ දේ වන නිසා, ධන හානි නිසා, නෂ්ට නිතවතුන්ගෙන් වෙනස්වීම හෝ වෙන්වීම නිසා, අනේකාකාර රෝග පීඩාදිය නිසා තැවෙන්නෙමු. “සංතාපන” කියන්නේ තැවීමටයි. අප සැම දෙනාගේ ජීවිත හොඳින් තබා ගන්න, සුවසේ තබාගන්න, ස්ථිරව තබා ගන්න, කොතෙක් උත්සාහ කළත්, එසේ තබාගන්න බැ. වෙනස් වෙනවා. “විපරිනාම” කියන්නේ මේ වෙනස්වීමටයි.

පීඩාවක් දුකක්, හේතූන්ගෙන් හටගත් දෙය හේතු අභාවයෙන් නැති වී යාමත් දුකක්, තැවීමත් දුකක්, වෙනස්වීමත් දුකක්. අපේ ජීවිත පුරා ඇති මේ “සංඛත, සංතාපන, විපරිනාම, පීළන” යන ස්වභාවය දුකක් වන බව “නට්ඨා” එසේමයි. “අවිනට්ඨා” බොරු නොවේ. “අනඤ්ඤට්ඨා” වෙනත් ආකාරයක් නොවේ.

“සමුදයස්ස ආයුභනවිධො නිධානවිධො සංයෝගවිධො පළිබොධවිධො, නට්ඨා අවිනට්ඨා ආනඤ්ඤට්ඨා” සමුදය සත්‍යයයේ දුක රැස්කරන බව, දුකට මුල වන බව, අවිද්‍යා දී සෙසු කෙළෙස් සමඟ එක් වී නැවත නැවත දුකෙහි ම යොදවන බව දුකෙන් මිඳීම වූ නිවනට බාධා කරන බව එසේමයි. බොරු නොවේ. අන් ආකාරයක් නොවේ.

දෙවියන් මිනිසුන් නිරිසතුන් ආදී හැම සත්වයෝ ම මුලු ජීවිතය පුරාම කරන්නේ යම් යම් දේ එකතු කිරීමයි. රැස් කිරීමයි. එකතු කරන්නේ, රැස්කරන්නේ ආශා කරන දේමයි. එසේ නම් ආශාව නම් වූ තණ්හාවේ ස්වභාවය තමා රැස් කිරීම. “ආයුභන” කියන්නේ එයටයි. එසේ එකතු කිරීමත්, රැස්කිරීමත්, දුකක්. රැස් කළ දේ රැක ගැනීමත් දුකක්. රැස්කළ දේ වෙනස්වීමත් විනාශ වීමත් දුකක් වෙනවා. මේ නිසා තණ්හාව ආශාව දුකට මුලයි. “නිධාන” කියන්නේ මේ ස්වභාවයයි.

සතුරෙක් තවත් තම හිතවතුන් සමඟ එකතුව තම විරුද්ධකාරයාට විපතක් දුකක් කරදරයක් කරන්නමයි සිතන්නේ. කෙලින්ම විරුද්ධකම් කරන්න බැරි වුණොත් බොරු හිතවත්කමක් පෙන්වා මුලා කරලා පළිගැනීම කරනවා වගේ තමා තණ්හාවේ ඇති ස්වභාවය.

රස තණ්හාවෙන් බැඳුණාම කෂමට සතුන් මැරුවට වරදක් නෑ. දෙවියන් උදෙසා බිලි දුන්නට වරදක් නෑ. බොහෝ ඇති කෙනාගෙන් ගත්තට වරදක් නෑ. අනෙක් අය කරන හිසා කප්පාට වරදක් නෑ. මේ ආදී වශයෙන් මෝහෙන් මුලාවෙලා ප්‍රාණඝාත, සොරකම, අල්ලස් ගැනීමා දී නොයෙක් පවිකම්වල යොදවලා දුක් ඇති කරන අතර, රජ, මැති, ඇමති, දෙවි මිනිස් සැප සම්පත්වලට පොළඹවලා අවිද්‍යා මිත්‍යා දෘෂ්ඨි ආදී කෙළෙස් සමඟ එකතුව නැවත සත්වයන් සසර දුකෙහිම යොදවන ආශාව හෙවත් තණ්හාවේ ඇති මේ ස්වභාවය තමා “සංයෝග” කියන්නේ.

නිවන නම් මේ අනේකවිධ දුක් ඇති කරන ආශාවන්ගෙන් මිඳීම මයි. නමුත් තණ්හාවේ ස්වභාවය නම් වියට විරුද්ධව බාධා කිරීමයි. “පළිබෝධ” කියන්නේ මෙසේ නිවනට බාධා කරමින් ජරා මරණා දී අනේකවිධ දුක් කරදර ලබාදීමයි. තණ්හාවේ ඇති මේ ගතිය විසේමයි. බොරුවක් නොවේ. වෙනත් අයුරක් නොවේ.

“නිරෝධස්ස අසංඛතට්ඨො අමතට්ඨො විචේකට්ඨො නිස්සරනට්ඨො තථා අවිතථා ආනඤ්ඤථා.” දුකඩ නිරෝධය නම් වූ නිවනෙහි, කිසිම හේතුවකින් හට නොගත් බව, මරණයක් නැති බව, නිදහස් බව හා සියලු දුකින් නික්මුණ ස්වභාවය, විසේමයි බොරු නොවෙයි. වෙනත් ආකාරයක් නොවෙයි. ලෝකයේ ඇති, පණ ඇති, පණ නැති සියල්ල යම් යම් හේතූන්ගෙන් හට ගන්නා හිසා ඒ හේතු අභාවයෙන් නැති වී යනවා. නිවනේ චිවැනි ස්වභාවයක් නෑ. විය තමා “අසංඛත” ස්වභාවය.

යම් දෙයක උපතක් ඇතොත් එහි විපතක් හෙවත් මරණයක් ඇත්තේමය. නිවනෙහි උපතක් නැති නිසාම විපතකුත් නෑ. මරණයක් නෑ. ඒ තමා “අමත” ස්වභාවය. එක දිගටම වැඩ කරගෙන යාමේදී විය කරදරයක් පීඩාවක් වන හිසා ඒ වැඩ නැවැත්වීම විචේකයක්. ඒ වගේම නැවත නැවත ඉපදීම ලෙඩවීම, දිරිම, මරණ ආදී මේ දුක්

පීඩාවන්ගෙන් නිදහස්වීම නිවන් අවබෝධයෙන් පසු ලබන “විවේකයයි”. ඒ වගේම යමෙකුට කරදර පීඩා බාධක ඇති තැනක සිටීම දුකක්. එවැනි තැනකින් ඉවත්ව යාම ම සැපයක්. එමෙන්ම ජාති, ජරා, ව්‍යාධි, මරණාදී අප්‍රමාණ මහා දුක් පීඩා ඇති මේ සසරින් නික්මීම ම උතුම් සැපයයි. මේ නිවහෙහි ඇති “නිස්සරණ” ස්වභාවයයි.

“මග්ගස්ස නියානට්ඨො හෙතුවිට්ඨො දස්සනට්ඨො ආධිපතෙය්‍යට්ඨො තවා අවිතවා අනඤ්ඤවා.” මාර්ග සත්‍යයේ ඇති නිවනට පමුණුවන ස්වභාවය, නිවනට හේතුව හෙවත් කාරණය වන බව, නිවන දකින්න සලස්වන ස්වභාවය හා සියලු මාර්ගයන් අතර ප්‍රධාන ශ්‍රේණි බව වූ ස්වභාවය විසේමයි. බොරු නොවේ. වෙනත් ආකාරයක් නොවේ.

පයින් යන වාහනය වන සපත්තු, සෙරෙප්පු පදික යානයයි. ඇතු පිටින් යන වාහනය හත්ථි යානයයි. ගුවනට හෙවත් අභසට යන වාහනය ගුවන් යානයයි. අහස් යානයයි. එමෙන්ම නිවනට යන වාහනය වන හරි දැකීමාදී මාර්ගාංග අට **“නියානයයි”** ඒ හේතුවෙන් ගමට ගියා. පාලම ඒ දුණ්ඩ කරණකොට ගෙන ගඟෙන් විතෙරට ගියා. විතෙර චුණා කියන්නා වාගේ ආයඝී මාර්ගය හේතුවෙන් ආයඝී මාර්ගය කරණකොටගෙන සසරින් විතෙරට නිවණට පමුණුවන ස්වභාවය **“හෙතුවිට්ඨො”** කියා වේ.

තමාට දැකිය නොහැකි තමාගේ මුහුණ කැඩපත, කණ්ණාඩිය තුළින් දකින්නා වගේ ජල බඳුනෙන් දකින්නා වගේ, පියෙව් ඇසින් හෝ කෙළෙස් සහිත සිතෙන් දැකිය නොහැකි නිවන ලෝකෝත්තර වූ ආයඝී මාර්ග ප්‍රඥාවෙන් දැකිය හැකි ස්වභාවය **“දස්සනයයි”**.

ගසක ඇති මුල් පද්ධතියේ මුදුන් මුල ප්‍රධාන වෙනවා වගේ බඹලොවට යන මාර්ගය, දෙව්ලොවට, මිනිස් ලොවට, සුගතියට යන මාර්ග නරක තිරිසන් ප්‍රේත අසුර යන දුගතියට යන මාර්ග, නැව් මාර්ග, අහස් මාර්ග, පදික මාර්ග ආදී සෑම මාර්ගයක්ම කොතෙක් දුර ගියත් අවසන් වන්නේ ලෝකයෙහිමයි. ඉතා දුර වූ බඹලොවට ගියත් ආපසු හැරී එනවා. එහෙත් ආයඝී මාර්ගයේ ගමන් කිරීමෙන් ආපසු ඒමක් අතරතුර නැවතීමක් නැතිව ලෝකෝත්තර නිවන කරාම යන

බැවින් සියලු මාර්ග අතර ප්‍රධාන වන බැවින් **“අධිපතියි”**. මාර්ග සත්‍යයේ ඇති මේ ස්වභාව හතර එසේමයි. බොරු නොවේ. අන් ආකාර නොවේ. මෙසේ බෙදා දක්වන ලද ආයතී සත්‍යයන්ගේ දහසය ආකාර තේරුම් ගත්විට මුලු ජීවිතය පුරා මුහුණදෙන අත් විඳින දේ ආයතී සත්‍යයන්ට ඇතුලත් කොට බලමින් ආයතී සත්‍ය විදුර්ගනාව වැඩිය හැකියි. දැන් ඒ පහසු ක්‍රමය පෙන්වා දෙමි.

යමක් සංඛත නම්, සංතාපන නම්, විපරිනාම නම්, පිළුණ නම් එය දුක්ඛ සත්‍ය ලෙස හඳුනාගන්න.

යමක් ආයුහන නම්, නිධාන නම්, සංයෝග නම්, පළිබෝධ නම් එය සමුදය සත්‍ය ලෙස හඳුනා ගන්න.

යමක් අසංඛත නම්, අමත නම්, විවේක නම්, නිස්සරණ නම් එය නිරෝධ සත්‍ය බව හඳුනාගන්න.

යමක් හේතු නම්, දස්සන නම්, නියාන නම්, අධිපති නම් එය මාර්ග සත්‍ය ලෙස හඳුනාගන්න.

දෙවියා, මිනිසා, තිරිසනා, යක්ෂයා, ප්‍රේතයා නාගයා, ගන්ධඛිබියා, නිරිසනා, ඇඳ, පුටු මේසාදී වශයෙන් මෙසේ හඳුන්වන්නේ සම්මුති සත්‍යයි. ස්කන්ධ, ආයතන, ධාතු ඉන්ද්‍රිය පටිච්ච සමුප්පන්න ධර්ම වශයෙන් හඳුන්වන්නේ පරමාර්ථ සත්‍යයයි.

මේ දෙයාකාරයෙන් හැඳින්වුවත් ඔබෙන් මගේත් ජීවිත සංඛත, සංතාපන, විපරිනාම, පිළුණ ස්වභාවයෙන් යුක්ත වන බැවින් මුලු ජීවිතයම මහා දුක් ගොඩක් ලෙස දැන් ඔබට වැටහෙනවා ඇත. **“දුකෙබ් ලොකො පතිට්ඨිතො”** ජීවිත නමැති ලෝකය දුක මත පිහිටා ඇතැයි වදාළ උතුම් බුදු වදන වටහා ගැනීමට නම් මෙලෙසින් ධර්මය දැකිය යුතුයි.

ඊලඟට ‘නිබ්බවනනො එතට නිබ්බෙවනනොති’. නිරුත්ති වචන වශයෙන් ‘දු’ ‘ඉති අයං සදෙදා කුච්ඡතෙ දිසසති’. ‘දු’ යන මේ සබ්බදය පිළිකුල් යන අර්ථයයි. ‘ඛං සද්දෝ පන තුවීඡේ’. ‘ඛං’ යන ශබ්දය හිස් යන අර්ථයයි. ඔබෙන් මගෙන් ජීවිත දෙතිස් කුණාපයන්ගෙන් පිරී සෑදී ඇති බැවින් නොයෙක් උපදව ගෙන දෙන බැවින් පිළිකුල් ය. නිත්‍ය, සුභ, සැප, ආත්ම ස්වභාවයෙන් තොර නිසා හිස් ය. මෙසේ පඤ්ච උපාදානස්කන්ධ නම් වූ ජීවිත නින්දිත පිළිකුල් වූ හිස් දෙයක් ම වන බැවින් දුඛ දුක්ඛ කියා වේ.

“සං” ඉති අයං සද්දො සමාගමො සමෙතංහි සංයොගං දිපෙති.” “සං” යන මේ ශබ්දය චිකට චික්චීම යෙදීම යන අර්ථය දක්වයි. “උ” ඉති අයං සද්දෝ උප්පත්තං උදිතං ආදිසු උප්පත්ති”. “උ” යන මේ ශබ්දය උපන්, පහළ වූ යන, ඉපදීම යන අර්ථයයි. ‘අය’ සද්දෝ කාරණං දිපෙති. ‘අය’ යන ශබ්දය කාරණය යන අදහස දක්වයි. සං - උ - අය = සමුදය. මේ අනුව තණ්හාව අවිද්‍යා දී කෙළෙස්, චේතනා දී ධර්ම සමඟ චිකතු වී දුක් උපදවන හේතුව කාරණාවන බැවින් දුක්ඛ සමුදය වේ. ‘නි සද්දං අභාවංවරොධ සද්දං වාරකං දිපෙති.

“නි” ශබ්දය නැත යන අර්ථය ද ‘රොධ’ ශබ්දයෙන් සිරගෙය යන අර්ථය දේ. චීවිට “නි + රොධ = නිරොධ කියා වේ. සංසාරය සිරගෙයක් හා සමානයි. පෘථග්ජන සත්වයා කර්ම රැස්කරනවා. කර්ම වැරදි සිදුකිරීම නිසා සංසාර නමැති සිරගෙයට වැටෙනවා. ජරා, මරණා දී දඬුවම් ලැබෙනවා. අකුසල කර්මයෙන් සතර අපායට ගියත් කුසල කර්මයෙන් දේව, බ්‍රහ්ම, මිනිසත් බවට ගියත්, සිටින්නේ සංසාරය තුළමයි. මහා කල්ප අසු භාරදහසක් ආශ්‍ර ඇති භවාග්‍රයට ගියත් නැවත සතර අපායට මිනිසත්, හවයට චිත බැවින් සංසාර සිරගෙය තුළම සැරිසරනවා. එයින් මිඳීමක් නෑ.

**බ්‍යධානං පටිපාටි - ධාතු ආයතනානිව
අබ්බොවජින්නෝ වත්තමානං - සංසාරොති පච්චිවති**

අවසානයක් නැතිව පවතින ස්කන්ධ, ධාතු, ආයතන පරම්පරාවට සංසාරය කියා හඳුන්වනවා. නිවනෙහි ස්කන්ධ හෝ ධාතු

හෝ ආයතන හෝ නැති නිසා සංසාර පැවැත්ම එහි නැත. සංසාර නමැති සිරගෙයක් එහි නැත. එම නිසා සංසාර නම් වූ සිරගෙදරෙහි අභාවයක් සංසාර සිරගෙයින් මිඳුණ, නික්මුණ හෙයින් නිවන නිරෝධ කියා හඳුන්වනවා. දුක් සහිත සිරගෙයින් මිඳුණ, නික්මුණ බව හා විය නැති බව දුකට නිරෝධයයි. ලෝකෝත්තර නුවණින් මාර්ග ප්‍රඥාවෙන් අරමුණු කිරීම් වශයෙන් දුක් සහිත සංසාර සිරගෙයක් නැති ස්වභාවයට පමුණුවන බැවින් ඒ සඳහාම නිරෝධ ගාමිණී පටිපදා කියා හඳුන්වනවා. දුකට සමුදය නිරෝධ මාර්ග යන සතරේම විස්තර වන අර්ථයන් අත්ත නිසාම ඒවා බොරු නොවන නිසත් "සත්‍ය" නම් වෙනවා.

“යස්මා පනේනානි බුද්ධාදි අරියා පටිච්ඡේදනි තස්මා අරියසච්චානිනි වුවිචන්ති”. යම් අයුරකින් ඒවා බුද්ධාදි ආර්ය උතුමෝ අවබෝධ කරත් ද, එබැවින් ආර්ය සත්‍ය යනුවෙන් හඳුන්වනවා. නිදොස්, නිවැරදි බවෙනුත්, කෙළෙස් නැති කළ බැවින්, බොරු නොවූ, සත්‍ය අවබෝධ කළ බැවින්, බුදු පසේබුදු මහරහතන් වහන්සේලා ආයුෂී කියා හඳුන්වනු ලැබේ. එබඳු උතුමන් වහන්සේලා අවබෝධ කළ නිසත්, සත්‍යාබෝධයෙන් ආයුෂී භාවයට පත්වුණ නිසත්, අරියසච්ච හෙවත් ආයුෂී සත්‍ය වන අතර, සතරක් වූ නිසා චතුරයෂී සත්‍ය නම් වෙනවා. මේ නිරුක්ති වචන වශයෙන් සතරක් වූ ආර්ය සත්‍ය දැන ගැනීමයි.

“කථං ලක්ඛණාදිප්පනේදනෝ ලක්ඛණ ආදි ප්‍රහේදය කෙසේ ද? බාදන ලක්ඛණං දුකට සච්චං”. දුකට සත්‍ය පීඩා කරන ලක්ඛණයෙන් යුක්තයි. **“සමුදය සච්චං පහව ලක්ඛණං”** සමුදය සත්‍ය හට ගන්න, උපදවන ලක්ඛණයෙන් යුක්තයි. **“සන්ති ලක්ඛණං නිරෝධ සච්චං”** නිරෝධ සත්‍ය ශාන්ත ලක්ඛණයෙන් යුක්තයි. **“නියාණ ලක්ඛණං මග්ග සච්චං”** මාර්ග සත්‍ය නිවන කරා පමුණුවන ලක්ඛණයෙන් යුක්තයි. තවත් ක්‍රමයකට සත්‍ය සතරේ ලක්ඛණ පෙන්නුම් කරනවා. **“පවත්ති පවත්තක නිවත්ති නිවත්තක”** පඤ්චස්කන්ධය නම් වූ ජීවිතයේ පැවැත්ම දුකේ පැවැත්මයි. ඒ දුකට සත්‍යයේ පැවැත්මයි. දුකට සත්‍ය වූ පංච උපාදානස්කන්ධය ජීවිතයේ පැවැත්මේ ක්‍රියාව ඇතිකරන්නේ තණ්හාව නිසා සමුදය සත්‍ය දුකට පවත්වන්නා වේ. නිවන දුකේ නැවැත්ම වන බැවින් නිරෝධ සත්‍ය දුක් සහිත සංසාර පැවැත්මේ නැවැත්මයි. නැවැත්ම සිදු කරන්නේ පිළිවෙත් මඟ නිසා සංසාර දුක් පැවැත්ම නැති කරන්නා මාර්ග සත්‍යයි. ඒ වගේම හේතූන්ගෙන්

සකස්වන බව දුකේ ලක්ෂණයයි. ආශාකරන, ඇලුම්කරන බව සමුදයේ ලක්ෂණයයි. හේතූන්ගෙන් සකස් නොවන බව නිවනේ ලක්ෂණයයි. දැකීම මාර්ගයේ ලක්ෂණයයි. මේ ලක්ෂණ වශයෙන් සත්‍ය සතර තේරුම්ගන්න ක්‍රමයයි.

අත්තනෝ - අර්ථ වශයෙන් මේ ගැඹුරු කරුණක් නැවත නැවත නුවණින් කල්පනාකර තේරුම්ගත යුතු දෙයක්. ජීවාවෙන් තොර වූ දුකකුත්, දුකෙන් තොර වූ ජීවාවකුත් නැත. ඒ කියන්නේ ජීව ගෙනදීම, දුකක් මිස සැපක් නොවේ. මේ විදිහට දුකට සත්‍යයේ අර්ථය වටහාගත යුතුයි. සමුදය සත්‍යයේ අර්ථය නම් ආශාවෙන් තණ්හාවෙන් තොර දුකක් නෑ. දුක ඇතිවන්නේ ආශාව නිසාමයි. අපි ආශා කරන දෙයක් ලබා ගන්නත් දුක් විඳින්න වෙනවා. ආශාවෙන් ලබාගත් දෙය වෙනස් වෙන කොටත්, විනාශ වෙනකොටත් දුකක් ඇති වෙනවා. අපි ආශා නොකරන, ඇලුම් නොකරන, දෙයක් ලබාගන්න දුක් ගන්නෙන් නැත. ආශාවක් ඇල්මක්, බැඳීමක්, නැති දෙයක් හෝ නැති කෙනෙක් නැසුණාට, වැනසුණාට දුකකුත් නැත. නිවනෙන් තොරවූ ශාන්තියකුත් නැත. ශාන්තියෙන් තොර නිවනකුත් නැත. ඒ කියන්නේ නිවනේ ස්වභාවයයි ශාන්තිය. මේ නිරෝධ සත්‍යයේ අර්ථයයි. මාර්ගයෙන් තොරව නිවනට පැමිණීමකුත් නැත. නිවනට පත් නොකිරීමත් මාර්ගයේ ඇත්තෙන් නැත. ඒ කියන්නේ මාර්ගය අනුගමනය කළොත් ඒකාන්තයෙන් නිවනට පමුණුවනවාමයි. මේ තමයි මාර්ග සත්‍යයේ අර්ථය.

“කථං අනුද්ධාරතො සච්ච සද්දො අනෙකෙසු අතෙට්ඨ දිස්සති”. අර්ථ මතුකර ගන්නේ කෙසේ ද? සත්‍ය සබ්දය නොයෙක් අර්ථවල යෙදෙනවා. වාක් සත්‍ය, විරති සත්‍ය, සම්මුති සත්‍ය, පරමාර්ථ සත්‍ය, දිට්ඨි සත්‍ය, අරිය සත්‍ය වශයෙන් **“සච්චං නණො නකුප්ඤ්ඤිය”** ඇත්ත කියන්නේය. නොකිපෙන්නේ ය. මේ ගාථා පදයේ සත්‍ය ශබ්ද වාග් සත්‍යයි. **“සච්චෙධිතා සමණාබ්‍රාහ්මණා”** සත්‍යයේ පිහිටි පැවිද්දෝ මෙතන කියවෙන්නේ විරති සත්‍යයි. මිනිසා යනු සම්මුති සත්‍යයි. පඤ්ච උපාදානස්කන්ධය කියන්නේ පරමාර්ථ සත්‍යයි. ලෝකය දෙවියන්ගේ මැවීමක් කියන දෙය, බොරුවක් වුවත් විය පිළිගන්නා අයට ඇත්තක්. ඒකට කියනවා දිට්ඨි සත්‍ය කියලා. වත්තාර, අරිය සච්චානි, චතුරායඝී කියන්නේ, අරිය සත්‍යටයි. මේ අර්ථ මතුකර ගෙන නිවැරදි දැකීම ඇතිකර ගන්නා ක්‍රමයයි.

අනුනාධිකතෝනි - අඩු වැඩි නැතිව ආයතී සත්‍ය හතරක්ම වදාළේ ඇයි. සතර අපාය, මිනිස් ලොව, දෙවිලොව, බඹලොව කොතැන බැලුවත් මේ සත්‍ය සතරටම වඩා ඇත්තක් නැති නිසාත්, මේ හතරෙන් එකක්වත් අඩුකරන්න බැරි නිසත් අඩු කළොත් සම්පූර්ණ නොවී අඩුවක්ම වන බැවින් ආයතී සත්‍ය සතරක් ම වදාළා. අට්ඨානපාලි දේශනාවන්ට අනුව තථාගතයන් වහන්සේ විසින් සිදුනොවෙනවා යැයි වදාළා නම් එය සිදුකරන්න පුළුවන් කෙනෙක් මුළු විශ්වයේ ම නැහැ. ඒ වගේම සිදුවෙනවා යැයි වදාළා නම් එය සිදුනොවීමක් බවට පත්කරන්න පුළුවන් කෙනෙක් ද නැහැ. සුප්‍රමුද්ධ රජු තම මාලිගයේ තරප්පු පෙළ මුලදී අපායට යනවා යනුවෙන් වදාළා. එය විසේ නොවන්න ඔහු කටයුතු කළත් බැරවුණා. පංච වරය ඉල්ලූ තැන් පටන් දේවදත්තට බුදුරජාණන් වහන්සේ දැකින්න බැහැ යනුවෙන් වදාළා. ඇඳක තබාගෙන ජේවනාරාමයට ආවත් බැරවුණා.

ඒ වගේම අනාගතයේ වටිනා සඳුන් අරටු කුණු මෝරුවලට දෙන සිහින ප්‍රතිඵල වශයෙන් නිවන් පිණිස මහා කරුණාවෙන් වදාළ දහම මුදලට කියාදීම වන බව වදාළා. එය ඒ අයුරින්ම අද සිදුවෙනවා. ලොකෝත්තර නිවන් මගට පිවිසි කෙනෙක් පංච ආනන්තරිය නොකරන බවත්, ජීවිතය නිසාවත් අපායගාමී අකුසල් නොකරන බවත්, එකවර බුදුරජාණන් වහන්සේලා දෙනමක් පහළ නොවෙන බවත්, ස්ත්‍රියකට බුදුවීමට හෝ චක්‍රවර්තී රජවීමට හෝ දෙවියන්ගේ රජුවීමට බ්‍රහ්මයන්ගේ රජවීමට නොහැකි බව වදාළ තථාගත වචන වෙනස් කළ හැකි ජගතෙක් මුළු තුන් ලොවේ ම නැහැ. බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ පළමුවෙනි සත්‍ය දුක්ඛ සත්‍ය නොවේ. මම වෙන දුක්ඛ සත්‍යයක් පනවමි.

බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ දුක්ඛ සත්‍ය, දුක්ඛ නොවේ කියා වෙනත් දුක්ඛ සත්‍යයක් පෙන්වාදිය හැකි කෙනෙක් නැති බව වදාළ බැවින් අරිය සත්‍ය අඩු හෝ වැඩි කරන්න බැරි නිසා හතරක්ම වදාළා. දුක පැවතීම වශයෙන් දුක්ඛ සත්‍යයත්, එහි හේතුව වශයෙන් සමුදය සත්‍යයත්, දුක නැතිවීම වශයෙන් නිවනත්, එහි හේතුව වශයෙන් මාර්ගයත් පෙන්වා හතරක්ම වදාළා. දුක දැනගෙන සමුදය පහකළ යුතු බැවින්, නිවන අවබෝධයට මාර්ගය වැඩිය යුතු බැවින් හතරක්ම වදාළ දුක්ඛ සත්‍ය වන ජීවිතය ආශාවට වස්තුවීමක් සමුදය සත්‍ය ආශාව වීමත් නිරෝධ සත්‍ය ආශාව නැති බවත්, මාර්ග සත්‍ය

ආශාව නැති කිරීමේ උපාය වශයෙන් හතරක්ම වදාළා.

කමතෝති - ක්‍රම වශයෙන් යනු එක් එක් පුද්ගලයාගේ අවබෝධයට පහසුවෙන අයුරින් හැඟීම් අනුව තැනට සුදුසු, අවස්ථාව සුදුසු ආදී විවිධ විසිතුරු විලාශයන්ගෙන් දහම දෙසීමේ ක්‍රම දන්නා වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඕලාරක නිසාත්, දැන ගැනීමට පහසු නිසාත් පළමුව දුක සත්‍යයත්, එයට හේතු දැක්වමින් දෙවන සමුදය සත්‍යයත් හේතු නිරෝධයෙන් ඵල නිරෝධය වන බැවින් තුන්වෙනුව නිරෝධ සත්‍යයත් එහි උපාය පිළිවෙත වශයෙන් හතරවෙනුව මාර්ග සත්‍යත් වදාළා.

හව සැපයට ඇලී බැඳී සිටින සත්වයන්ට සංවේග ඉපදවීම පිණිස පළමුව දුක සත්‍ය වදාළා. දුක සත්‍ය වූ මේ ජීවිත ධුන්ම, ඊශ්වර ආදී දෙවියන්ගේ මැවීමක් නොවන බවත්, නිකම් ඉබේ හට නොගත් බව දැක්වීමට සමුදය සත්‍ය වදාළා. අනතුරුව හේතු සහිතව ඇති වූ දුකෙන් පෙළෙමින් සංවේගයට පත්ව දුකෙන් මිඳීම සොයන සත්වයන්ට දුකෙන් මිඳීමක් ඇති බව දැන අස්වැසිල්ල පිණිස තුන්වෙනුව නිරෝධ සත්‍ය වදාළ අතර, හතර වෙනුව දුකෙන් මිඳෙන ක්‍රමයක් ඇති බව දැක්වමින් මාර්ග සත්‍ය වදාළා. මේ වතුරාර්ය සත්‍ය ක්‍රම වශයෙන් වදාළ අයුරැයි.

“අරය සවිවස්ස යං ඤාණං තස්ස කිව්වතෝති - සව්ව ඤාණස්ස කිව්වතෝපි විනිච්ඡයො වේදිතබ්බො”. ආයඝී සත්‍යයන්හි යම් ඤාණක් වේ ද, එය ඤාණ කෘත්‍ය වශයෙන් දැක්වනු ලැබේ. සත්‍ය ඤාණය අනුබෝධ, පටිච්චේද කියා දෙවැදෑරුම වේ. මෙයින් අනුබෝධ ඤාණය ලෝකිකයි. ප්‍රතිච්චේද ඤාණය නිරෝධ නම් වූ නිවන අරමුණු කරගෙන එක්වර ලෝකෝත්තර වශයෙන් පහළ වෙනවා. ලෝකික අවස්ථාවේ දී ඇසූ කියවූ පරිදි දුක සත්‍ය වූ පංචස්කන්ධය මේ ඉපදීමේ දුක මේ ලෙඩවීමේ දුක ආදී වශයෙන් වෙන්කර පිරිසිදුම වශයෙන් විමසා බැලීමේ දී දුකඤාණය ඒ ඒ අවස්ථාවටම ඇතිවෙන කෙළෙස් යටපත් කරමින් තණ්හාවේ ස්වභාවය විමසා බලමින් ප්‍රභාණය කිරීම වශයෙන් සමුදයේ ඤාණයන් ඇසූ කියවූ පරිදි එය ශාන්තයි ප්‍රණීතයි අනුබෝධ වශයෙන් නිරෝධයේ ඤාණයන් කාය දුෂ්චරිත, වචී දුෂ්චරිත දුරුකරමින් නිවැරදි ජීවිකාවෙන් ආජීවය

පිරිසිදු කරමින් සමාධි, විදුර්ගතා වඩමින් මග්ගේ ඤාණයන් වෙන් වෙන්ව පහළ වෙනවා.

‘යො දුක්ඛං පස්සති සොදුක්ඛ සමුදයමිපි පස්සති දුක්ඛ නිරෝධමිපි පස්සති, දුක්ඛ නිරෝධ ගාමිණී පටිපදුමිපි පස්සති.’
සවිච සංයුක්තයේ දේශනාකර ඇති පරිදි යමෙක් දුක දැකී නම්, ඔහු දුකට හේතුවත්, දුක නැතිවීමත්, දුක නැතිවීමේ මගත් දැනී. යමෙක් දුකට හේතුව දැකී නම් ඔහු දුකත් දැකී, දුක්ඛ නිරෝධයත් දැකී, දුක නිරුද්ධ වන මගත් දැකී. යමෙක් නිරෝධය දැකී නම් ඔහු දුක නිරුද්ධ වන මගත් දැකී. දුකත් දැකී, දුකට හේතුව සමුදයත් දැකී. යමෙක් දුක නැතිකරන මග දැකී නම් ඔහු දුකත් දැකී. දුක උපදවන හේතුව වන සමුදයත් දැකී. දුක නැතිවීම යන නිරෝධයත් දැකී යන ක්‍රමයට ලෝකෝත්තර අවස්ථාවේ දී දුක පිරිසිඳ දැකීමත්, සමුදය ප්‍රහීණ කරමින් නිරෝධය අවබෝධ කරමින් මාර්ගය වඩමින් නිරෝධ නම් වූ නිවන අරමුණු කරගෙන ප්‍රතිවේද ඤාණය චක්ඛවර පහළ වෙනවා. මේ ජීවිත නිත්‍ය වූ හෙවත්, ස්ථිර වූ දෙයක් සුභ හෙවත් ඉතාම හොඳ දෙයක් සැප විඳිය යුතු, පිනවිය යුතු සැපවත් ම දෙයක්, සාරවත් වූ ආත්මයක් හැටියට නුවණ මද, පෘථග්ජන සත්වයා දැක්කත්, දුකේඤාණය හෙවත් දුක වටහාගන්නා නුවණින් මේ ජීවිතවල නියම ස්වභාවය වන අනිත්‍ය බව ම, දුක් සහිත බව, අනාත්ම බව හා අසුභ ස්වභාවය ම පෙන්වා දෙමින් සක්කාය දිට්ඨි හෙවත් ජීවිතය පිලිබඳ ඇති වැරදි දැකීම දුරු කිරීම දුකේඤාණයේ කෘත්‍ය වේ. තණ්හාව නිසා දුක හටගන්නා බවත්, තණ්හා ඇති තෙක් නැවත නැවත උපත සිදුවන බව දැකීමෙන් මරණින් පසු සියල්ල ඉවරයි කියා ගන්නා වූ උච්චේද දෘෂ්ඨියත් හේතුවක් නැතිව උපදිනවා යැයි පිළිගන්නා වූ අහේතුක දෘෂ්ඨියත් දේව බ්‍රහ්මයන්ගේ මැවීමක් කියා පිළිගන්නා වූ මිථ්‍යා දෘෂ්ඨියත් දුරුවෙනවා. මේ සමුදය ඤාණයේ කෘත්‍යයි.

තණ්හා - ආශා නැති නම් දුකක් නැති බවත්, තණ්හාව දුරුවීමෙන් තණ්හා අනාවයෙන් පුනර්භවයක් නැවත උපතක් සිදුනොවෙන බව දැකීමෙන් සදාකාලික අමරණීය ආත්මයක් ඇතැයි පිළිගන්නා වූ ශාස්වත දෘෂ්ඨිය නැති වීම මේ නිරෝධ සත්‍යයේ කෘත්‍යයි. ජීවිතයේ චක්ඛ පරමාර්ථය ඉහළින්ම සැපවිඳීම යයි සිතා කටයුතු කරන කාමසුබල්ලිකානුයෝගයත්, දුකින් මිඳීමට නම් දුක් වින්ද යුතු යැයි පිළිගන්නා වූ අත්තකිලමනානුයෝගයත් දුරු කරමින් මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව අනුගමනය කිරීමත් ආර්ය මාර්ගයේ ගමන් කිරීමෙන්

සසර දුක නැතිවෙන බව දැකීමෙන් දුකින් මිඳීමට කියා අමුතුවෙන් කළ යුතු දෙයක් නැතැයි පිළිගන්නා වූ අකිරිය දෘෂ්ඨිය නැති නැති කිරීම මාර්ග සත්‍යයේ කෘතියයි.

“අන්තොගධානං පදෙනෝති.” - ආර්ය සත්‍ය සතරට ඇතුළත්වන ධර්ම වශයෙන් දැනගැනීම. ආර්ය සත්‍යයන්ට ඇතුළත් ධර්ම නම් පරමාර්ථ ධර්මයයි.

“දුක්ඛ සච්චමිති ධූපෙතවා තණ්හාව අනාසව ධම්මෙව සේස ධම්මා අන්තොගධා” දුක්ඛ සත්‍යයෙහි තණ්හාවත් ආශ්‍රව නම් වූ කෙළෙස් සමඟ මිශ්‍ර නොවූ ධර්ම හැර ඉතිරි සියලු ධර්ම ඇතුළත් වෙනවා. පරමාර්ථ ධර්මය නම් (චිත්ත, වෛතසික, රූප, නිබ්බාන) සිත්, සිතිවිලි, රූප හා නිවනයි. මේවායින් සියලු ජීවිත සෑදී තිබෙන්නේ සිත් සිතුවිලි හා රූපවලිනි. සිත් වශයෙන් 89 යි. සිතුවිලි 52 රූප 28 පොදු වශයෙන් ඇතුළත් වේ. සිතුවිලි 52 න් තණ්හාව නමැති සිතුවිල්ල සමුදය සත්‍යට ඇතුළත් වන අතර, ලෝකෝත්තර සිත් 8 හා ඒවා සමඟ එකට යෙදෙන සිතුවිලි අනාශ්‍රව ධර්මයි. සත්වයන්ගේ සිත් තුළ ලෝභ, ද්වේශ, මෝහ හෙවත්, ආශාව, තරභ, මූලාව කියා සිතුවිලි තුනක් තිබෙනවා. මේ සිතුවිලි මුල්වෙලා ඇතිවෙන සිත්වලට කියන්නේ අකුසල් සිත් කියලා. ලෝභයෙන් කෙරෙන්නේ ඇලීම, බැඳීම, ද්වේශයෙන් කෙරෙන්නේ ගැටීම, විරුද්ධවීම, මෝහයෙන් කෙරෙන්නේ මූලාව, රැවටීම. ලෝභය මුල් වී සිත් අටකුත්, ද්වේශය මුල් වී සිත් දෙකකුත් මෝහය මුල් වී සිත් දෙකකුත් ඇතිවෙනවා. මේ සිත් 12 සත්වයන්ගේ සන්තාන තුළ සිතෙන්, කයෙන්, වචනයෙන් අප්‍රමාණ අකුසල් කරන විට සත්වයන් තුළ අප්‍රමාණ වාර ගණන් ඇති වෙනවා.

සිතෙන් කයෙන් වචනයෙන් අකුසල් කර්ම කළ බැවින් ඇස, කන නාසය, දිව, සිරුර, මනස තුළින් දුක් විපාක විඳිනවා. කයෙන් වචනයෙන් කර්ම කළාට කර්මය බවට පත්වෙන්නේ සිත් හා සිතුවිලි. එමෙන් ම ඇස, කණ, නාසය, දිව, සිරුර තුළින් විපාක ඇති වූනාට, විපාක වින්දනය කරන්නෙන් සිත හා සිතුවිලි තුළින් ය. උදාහරණයක් වශයෙන් අපි ඇසින් අප්‍රිය දෙයක්, නරක දෙයක් දැක්කොත්, අපට ඇතිවෙන්නේ නොසතුටක්. නොසතුට සැපක් නොවේ. දුක්ඛ ඒ සතුටක් විඳින්නේ ඇසින් නොවේ සිතින්.

මේ අනුව අකුසල් කරන වෙලාවේ සිදුකෙරෙන ආකාර අනුව සිත් 12ක් වුණාට විපාක විඳින විට ඇස, කණ, නාසය, දිව, කය තුළින් විපාක විඳින බැවින් ඒ පහ මුල්ව සිත් පහක් හා මනසෙහි කෘත්‍ය අනුව සිත් දෙකක් සමඟ අකුසල විපාක සමඟ සිත් හතක් ඇතිවෙනවා. ඒ සිත් හත අප්‍රමාණ දෙනා තුළ අප්‍රමාණ වාර ඇති වෙනවා. හැම සත්වයන්ගේ ඇස, කණ, නාසය, දිව, කයෙහි රූප, ශබ්ද, ගඳ සුවඳ, රස තීරස, කයෙන් දැනෙන දෙය අනුව ඒවා සිහිකිරීම් වශයෙන් මේ අරමුණ මනසට දැනුනේ ඇසෙන් ද, කනෙන් ද, නාසයෙන් ද, දිවෙන් ද, කයෙන් ද කියා විමසන සිතක් ද ඒ පහෙන් තොරව මනසට දැනෙන අරමුණ විමසන සිතක් ද හිකෙළෙස් උතුමන් සිනාසෙන විට සිතක් දැයි සිත් තුනක් ඇතිවෙනවා. එම සිත් තුන කුසලත් නොවෙන, අකුසලත් නොවෙන විපාකත් නොවෙන නිසා ක්‍රියා සිත් ලෙස හඳුන්වනවා. ඒ සිත් තුනද අප්‍රමාණ දෙනා තුළ අප්‍රමාණ වාර ගණන් ඇතිවෙනවා.

තවද සිතෙන් කයෙන් වචනයෙන් කුසල් කර්ම කළ බැවින් ඇස, කණ, නාසය, දිව, කය, මනස තුළින් සැප විපාක ලැබෙනවා. ඒ අනුව ඇස, කන, නාසය, දිව, සිරුර යන පහට හොඳ රූප, ශබ්ද, සුවඳ, රස, ස්පර්ශ ලැබීමේ දී සිත් පහක් හා මනස තුළින් සිත් තුනක් ඇතිවෙනවා. ඒ සිත් තුනක් වෙන්වේ හොඳ අරමුණු පිළිගන්නා සිත හා සමාන අරමුණ අසවල් අරමුණය කියා තීරණය කරන සිතේ ඇතිවෙන්නේ උපේක්ෂා වේදනාව නිසා උපේක්ෂා සහගත සිතයි. ඉතා හොඳ අරමුණ පිළිගන්නා සිතේ ඇති වෙන්නේ සොම්නස් වේදනාවයි. ඒ නිසා ඒ සිත සොම්නස් සහගත සිතක් වන නිසා සිත් තුනයි. එවිට සියල්ල සිත් අටයි. ධර්ම ක්‍රමයක් අනුව හේතු නාමයෙන් හඳුන්වන අලෝභ, අදෝස, අමෝහ, සිහිවිලි ඒ සිත්වල ඇති නොවෙන නිසා ඒවා හඳුන්වන්නේ කුසල විපාක අහේතුක සිත් හැටියටයි.

දැන් අකුසල් සිත් 12 යි. අකුසල විපාක සිත් 7 යි. කුසල විපාක අහේතුක සිත් 8 යි. ක්‍රියා සිත් 3 යි. සියල්ල සිත් 30 යි. ඊලඟට තිදොරන් කුසල් කරන විට ක්‍රියාකරන ආකාරය අනුවත්, නුවණ ක්‍රියාකරන ආකාරය අනුවත්, සිතේ සතුට හෝ මැදහත් බව අනුව අලෝභ, අදෝස, අමෝහ යන හේතු නමින් හඳුන්වන සිහිවිලි සමඟ පහළ වෙන කාම ලෝකයේ ක්‍රියාත්මක වන සිත් 8 ක් හා ඒවාට සමාන විපාක සිත් 8 ක් ද, හිකෙළෙස් උතුමන්ට කර්ම රැස්නොවන නිසා හොඳ දේවල් කිරීමේදී ක්‍රියා සිත් 8 ක් ඇති වෙනවා. ඒ සිත් 24 ද අප්‍රමාණ දෙනා තුළ අප්‍රමාණ වාර ගණන් ඇතිවෙනවා. දැන් කලින් කියූ සිත් 30

සමඟ සියල්ල සිත් 54 යි. රූපාවචර ධ්‍යාන ඉපදවීම් වශයෙන් ධ්‍යානාංග නමින් හඳුන්වන සිතිවිලි සිත් තුළ පහළවීම් අනුව රූපාවචර කුසල් සිත් 5 යි. චිත් විපාක සිත් 5යි. නිකෙළෙස් උතුමන්ට කර්ම නැති බැවින් එම ධ්‍යාන සිත්ම ධ්‍යාන ඉපදවීමේ ක්‍රියාව පමණක් සිදුවීම ඔත්මලෝකවල ඉපදිලා විපාක නොදෙන නිසාත් ක්‍රියා සිත් නමින් හඳුන්වනවා. එම ක්‍රියා සිත් 5 යි සියල්ල 15 යි. ඉහත සිත් 54 සමඟ සිත් 69 යි. අරූපාවචර අරමුණු කිරීම් වශයෙන් කුසල් සිත් 4 යි විපාක සිත් 4 යි. ක්‍රියා සිත් 4 යි. මේ 12 සමඟ ඉහත සිත් 69 යි. සියල්ල සිත් 81 යි. ලෝකෝත්තර සිත් ඇතුළත් නොවෙන නිසා දුක්ඛ සත්‍යයට සිත් ඇතුළත් වන්නේ සිත් 81 යි.

රීලඟට “මෝහෝ - මුලාව, අහිරකො - පවට ලැජ්ජා නැති බව, අන්තොපපො - පවට බය නැති බව, උද්දව්වො - නොසන්සුන් බව, දුට්ඨි - වැරදි ලෙස දැකීම, මානෝ - මාන්යය, දෝසො - තරහ, ඉස්සා - ඊර්ෂ්‍යාව, මච්ඡරයං - මසුරැකම හෙවත් තමන් සතු දේ අනුන්ට හිමිවෙනවාට, අනුන් භුක්ති විඳිනවාට අකමැති බව, “චීන” සිත කුසලට අකමැති බව “මිද්ධං” සිත කුසලට අකමැති බව, හැකිලෙන බව, “කුක්කුච්චං”, පසුතැවිල්ල, “විච්චිච්ජා” සැකය මේවා අකුසල සිත් සමඟ ඇතිවෙන අකුසල සිතිවිලිය. “පස්සො” අරමුණෙහි ගැටීම, “වේදනා” අරමුණ වින්දනය කිරීම, “සකද්දො” අරමුණ හඳුනාගැනීම හෙවත් හැඟීම, “වේතනා” ක්‍රියාවෙහි යොදවන්නා “චකග්ගනා” සිත හා සෙසු සිතිවිලි අරමුණෙහි චිකඟ කිරීම, “පීචිතිඃචිය” සිත් හා සිතිවිලි පරම්පරාව දිගටම පවත්වාගෙන යන්නා “මහසිකාරො” අරමුණු මතක්කර දෙන්නා, “චිතක්කො” සිත හා සෙසු සිතුවිලි අරමුණ වෙත යොමුකරන්නා, “ච්චාරො” සිත හා සෙසු සිතුවිලි අරමුණ මත හසුරුවන්නා, “අධිමොකො” සිත හා සෙසු සිතුවිලි අරමුණෙහි ස්ථිරවම යොදවන්නා. “චිරයං” සිත හා සිතිවිලි උත්සාහවත් කරන්නා. “ප්‍රීති” සිත පිනවන්නා. “ජන්තො” අරමුණට කැමැත්ත ඇති කරන්නා. මේ සිතිවිලි 13 කුසල් හා අකුසල් යන සිත් දෙකොටසේ ම යෙදෙනවා.

- ශුද්ධා** - හිතේ ප්‍රසාදය ඇති කරන සිතිවිල්ල.
- සති** - අරමුණ සිහිකරදෙන සිතිවිල්ල
- හිර** - පවට ලැජ්ජාව ඇති කරන සිතිවිල්ල
- ඔත්තප්ප** - පවට බය ඇති කරන සිතිවිල්ල

- අලොහො** - අරමුණේ නොගැලෙන බව
- අදෝසෝ** - අරමුණෙහි නොගැටෙන තරහ නැති බව
- නත්‍රමප්පත්තනා** - මැදහත් බව ඇති කරන සිතිවිල්ල
- කාය පස්සද්ධි** - සිතිවිලි සංසිඳුවන සිතිවිල්ල.
- චිත්ත පස්සද්ධි** - සිත සංසිඳුවන්නාවූ සිතිවිල්ල
- කායලහුනා** - සෙසු සිතිවිලි සැහැල්ලු කරන්නා
- චිත්තලහුනා** - සිත සැහැල්ලු කරන සිතිවිල්ල
- කාය මුදුනා** - සෙසු සිතුවිලි මෘදුකරන සිතිවිල්ල
- චිත්ත මුදුනා** - සිත මෘදු කරන සිතුවිල්ල
- කායුප්ප්ප්කතා** - සෙසු සිතුවිලි ඍජු අවංක කරන්නා
- චිත්තිප්ප්ප්කතා** - සිත ඍජු හෙවත් අවංක කරන්නා සිතිවිල්ල
- කාය කම්මඤ්ඤනා** - සෙසු සිතුවිලි කියාවට සුදුසුකරන්නා
- චිත්ත කම්මඤ්ඤනා** - සිත කියාවට සුදුසු බවට පත්කරන්නා
- කාය පාගුඤ්ඤනා** - සිතිවිලි කියාවට පුහුණු කරවන්නා
- චිත්ත පාගුඤ්ඤනා** - සිත කියාවට පුහුණු කරවන්නා
- සම්මා වාචා** - නිවැරදි වචන කියවන හා වැරදි වචන වළක්වන්නා
- සම්මා කම්මන්ත** - නිවැරදි වැඩ කරවමින් වැරදි වැඩ වළක්වන්නා
- සම්මා ආජීව** - වැරදි ජීවිකාවෙන් වළකා නිවැරදි ජීවිකාව කරවන්නා
- කරුණා** - දයාව අනුකම්පාව, ඉවසීම ඇති කරවන්නා
- මුදිතා** - සිතේ හා සිතිවිලිවල මෘදුබව ඇති කරවන්නා
- පඤ්ඤා** - අරමුණ හොඳින් නිවැරදිව හඳුනාගන්නා ලෝභය හැර මේ සිතිවිලි 51 දුකඩ සත්‍යට ඇතුළත් වේ.

ඊලඟට ඇත්තේ රූප කොටසයි.

- පධවි** - තද, මොලොක් ගතියෙන් යුක්ත දෙය.
- ආපෝ** - ධැලෙන, වැගිරෙන ගතියෙන් යුක්ත දෙය.
- තේපෝ** - දැවෙන උණුසුම් ගතියෙන් යුක්ත දේ.
- වායෝ** - සැලෙන, පිම්බෙන ගතියෙන් යුක්ත දේ.
- වක්කු** - ඇස හෙවත් වර්ණ රූප ගැටෙන ඉන්ද්‍රිය.
- සෝත** - කණ හෙවත්, ශබ්ද, රූප ගැටෙන ඉන්ද්‍රිය
- සාණ** - නාසය හෙවත් ගඳ සුවඳ ගැටෙන ඉන්ද්‍රිය
- පීචිහා** - දිව හෙවත් රස නිරස ගැටෙන ඉන්ද්‍රිය
- කාය** - සිරුර හෙවත් පොට්ඨබ්භය ගැටෙන ඉන්ද්‍රිය
- රූප** - ඇසෙහි ගැටෙන වර්ණ රූපය
- සද්ද** - කණෙහි ගැටෙන ශබ්ද රූපය
- ගන්ධ** - නාසයේ ගැටෙන ගඳ සුවඳ රූපය.
- රස** - දිවෙහි ගැටෙන රස නිරස රූපය.
- ඉපච්භාව** - සිරුරෙහි ස්ත්‍රී ස්වභාවය පෙන්නවන රූප
- පුරසභාව** - සිරුරෙහි පුරුෂ ස්වභාවය පෙන්නවන රූප
- හදය ඉන්ද්‍රිය** - හදවත තුළ සිත් හා සිතිවිලි පවතින කොටස
- රූප පීචිනින්ද්‍රිය** - රූප පරම්පරාව දිගට පවත්වන රූප.
- ආහාර රූප** - කන බොන දෙයෙහි ඇති ඕපා රූප
- ආකාශධාතු** - සිරුරෙහි ඇති හිස් ප්‍රදේශය
- කාය විඤ්ඤන්ති** - සිරුර තුළ කය සෙලවීමට උපකාරීවන දෙය
- වචි විඤ්ඤන්ති** - වචන උච්චාරණයට උදව්දෙන දෙන
- ලහුතා** - සැහැල්ලු බව ඇති කරන රූප කොටස
- මුදුතා** - මෘදු බව ඇති කරන රූප කොටස

- කම්මඤ්ඤතා** - වැඩට සුදුසු බව ඇතිකරන රූප කොටස
- උපවය** - උපදින රූප කොටස
- සන්තති** - පරම්පරා වශයෙන් ඒකාබද්ධව පවත්වන ස්වභාවය
- ජරතා** - දිරාපත්වන රූපයන්ගේ ස්වභාවය
- අනිච්චතා** - නැති වී යන විනාශ වී යන රූප ස්වභාවය

මේ රූප 28 සිත් 89 සිතිවිලි 51 යන නාම ධර්ම 140 යන සියල්ල දුකට ආර්ය සත්‍යට ඇතුල්වෙනවා. දිය, හිනි, සුළං, පස් යන හතරේ චිකතුටක් වන මුට්ටිය තුළ ඇති විවිධ රස ගුණයෙන් යුතු කසායක් මෙන් සතර ධාතූන්ගෙන් නිර්මිත සිරුර ඇසුරු කරගෙන නානා ස්වභාවයන්ගෙන් යුතු වූ සිතිවිලි සමඟ චිත්ත පවතින නාම රූප සමූහයක් වන මේ ජීවිත ඇතිවීමට හේතුවන ඇස, කණ, නාසය, දිව, ශරීරය, මනස ඇසුරු කරගෙන පහළවෙන තණ්හාව ද සමුදය ආර්ය සත්‍යට ඇතුළත් වෙනවා. සියලුම සූත්‍ර දේශනාවන්හි සමුදය සත්‍ය වශයෙන් තණ්හාවම වදාළත්, පරමාර්ථ දේශනාව වන අභිධර්ම දේශනාවේ දී පස් ආකාරයකට වදාළා. එය මේ උපමාවෙන් දැනගත හැකි වෙනවා.

යමෙක් තව කෙනෙක්ගෙන් අහනවා, “ඔබ අද දවල්ට හෝ රෑට හෝ උදේට හෝ කෑවේ මොනවා ද?” කියලා. ඔහු පිලිතුරු දෙනවා “බත් කෑවා” කියලා. නමුත් ඔහු බත් පමණක් නොවේ කෑවේ. මස් මාළු හෝ ධාන්‍ය වර්ග හෝ පලාවර්ග අනුභව කරන ලදී. නමුත් ප්‍රධාන දේ නිසා බත් කෑවා කියනවා. ඒ වගේ දුකට සත්‍යට දුකට තවත් බොහෝ දේ හේතු වුනත් ප්‍රධානම දේ නිසා තණ්හාව දුකට මූලයි. දුකට සමුදයයි යනුවෙන් වදාළා. ඉදිරියේදී එම කරුණු විස්තර වන බැවින් එය ඉදිරියේදී දැනගත හැකියි. නිරෝධ සත්‍යට ඇතුළත් වන්නේ අසංඛත ධාතු නම් වූ දුකට සමුදය දෙකට ඇතුළත් සියලු නාමරූපයන්ගේ අභාවය වූ සංසිඳීම වූ ලෝකෝත්තර හෙවත් ලෝකයෙන් චතෝර වූ ලෝක ධර්මයන්ට ඇතුළත් නොවෙන නිර්වාණ ධාතුවමයි. මාර්ග සත්‍යයයෙහි සම්මා දිට්ඨි වශයෙන් විමංසා සාද්ධිපාදය, පඤ්ඤා ඉන්ද්‍රිය, පඤ්ඤා බලය, ධම්මච්චය, සම්බෝජ්ජංගය ඇතුළත් වෙනවා. වෛතසික වශයෙන් පඤ්ඤා වෛතසිකයයි.

සම්මා සංකප්ප වශයෙන් නෙකබ්බිම සංකප්ප - කාමයන් අත හැරීම, කාමයන් ගෙන් මිඳීමේ, ඉවත්වීමේ කල්පනාව.

අවනාසාද සංකප්ප - තරහෙන් මිඳීම, ඉවත්වීම හෙවත් මෙහි කල්පනා.

අවිනිංසා සංකප්ප - හිංසා නොකිරීමේ දයා අනුකම්පා නම් වූ කාරුණික කල්පනා.

සම්මා වාචා - බොරුව, කේළුම, පරුෂ හිස් වචනයන්ගෙන් වැළකී, නිවැරදි, හොඳ වචන කතා කිරීම වශයෙන් විරති සිතිවිල්ල.

සම්මා කම්මන්ත - සතුන් මැරීමෙන්, සොරකමෙන්, වැරදි කාම සේවනයෙන් වැළකී ක්‍රිවිද කාය සුවර්ත පිරිමි වශයෙන් විරති සිතිවිල්ල.

සම්මා ආජීව - සත් වැදෑරුම් කාය වචී දුෂ්චරිතයෙන් වැළකී සත් වැදෑරුම් කාය වචී සුවර්ත. වචී සුවර්ත කිරීමේ වශයෙන් පැවති විරති වෛතසිකයයි.

අප්පිච්චතා - ආශා අඩු බව.

සන්තුට්ඨිතා - ලද දෙයින් සතුටුවීම ආදිය ඇතුළත් වෙනවා.

සම්මා වායාම - සතර සම්මන් ප්‍රධාන විරිය. විරිය ඉන්ද්‍රිය - විරිය බල විරිය සම්බොජ්ජංගයේ ඇතුළත් වෙනවා.

සම්මා සති - සතිපට්ඨාන, සතිඉඡ්ඤිය, සති බලය, සති බොජ්ඣංගය, සමමා සමාධි සතර සමාධි, සමාධි ඉන්ද්‍රිය,

සමාධි බල - සමාධි සංබොජ්ඣංගයේ ඇතුළත් වෙනවා.

උපමානෝති - උපමා වශයෙන්, දුකඩ සත්‍ය බරක් වශයෙන්, සමුදය සත්‍ය බර ඔසවා ගැනීම වශයෙන්, නිරෝධ සත්‍ය බර බිම තැබීම - අතහැරීම වශයෙන්, මාර්ග සත්‍ය බර බහා තැබීමේ ක්‍රමය වශයෙනි.

දුක්ඛ සත්‍ය රෝගය වශයෙන්, සමුදය සත්‍ය රෝග නිධාන වශයෙන්, නිරෝධ සත්‍ය රෝග සුවය හා මාර්ග සත්‍ය බෙහෙත් පිළියම වශයෙන්ද,

දුක්ඛ සත්‍ය දුර්භික්ෂ නම් සමුදය. වැස්ස නැති කමද නිරෝධය, සුභික්ෂ හෙවත් ආහාර සුලබවීමද මාර්ගය, වැස්ස වැසීම වශයෙන් ද දුක්ඛ සත්‍ය මෙතෙර ද, සමුදය සත්‍ය සැඩපහර ද, නිරෝධ සත්‍ය චිතෙර ද, මාර්ග සත්‍ය සැඩපහර ඉක්මවා යෑම වශයෙන් ද නොයෙක් ආකාර උපමා වශයෙන් තේරුම් ගත යුතුය.

සුඤ්ඤතෝති - ආයාසී සත්‍ය සතර සුන්‍ය ලෙස දැකීම.

දුක්ඛමෙවති න කොච්චි දුක්ඛිතෝ - කාරකොන කිරියාව විජ්ජති

අතච්චි නිබ්බුති න නිබ්බුතො පුමා - මග්ගමභවී ගමකෝ න විජ්ජති.

දුක්ඛ පවතිනවා විඳින කිසිවෙක් නෑ. දුක් ඉපදවීමක් තිබෙනවා. උපදවන්නේ නෑ. නිවීමක් තිබෙනවා නිවුන කෙනෙක් නෑ. මාර්ගය තිබෙනවා මාර්ගයේ යන්නෙක් නෑ.

තථාගත වූ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ පරමාර්ථ දේශනාව නොදන්නා කෙනෙකුට මෙය වටහා ගන්න අපහසු කරුණක්. චිත්ත චෛතසික රූප යන පරමාර්ථ මීට පළමු පෙන්නුම් දී තිබෙන නිසා අපහසුත් නෑ.

සම්මුති වශයෙන් මිනිසා, දෙවියා ආදී සත්ව පුද්ගලයෝ හැටියට ව්‍යවහාර කළත්, දෙවිමිනිස් සත්ව පුද්ගලයන් තුළ ඇත්තේ චිත්ත චෛතසික හා රූපයයි. මෙයින් චිත්ත චෛතසික ක්‍ෂණයක් පාසා ඇතිවී නැති වෙන නාම ධර්මයි. ඒවා ඇසට පේන්නේ අතට අනුවෙන්නේ නෑ. සිරුර සැදී ඇති පධවී, ආපෝ, තේපො, වායෝ, (පස්, පල, ගිනි, සුළු) මේ සතර ධාතීර ලෝකයේ වගේම පණ නැති දේවල්. සතර ධාතූන් සමඟ වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණු යන නාම ධර්ම එකතු වූ විට සත්වයෙක්, පුද්ගලයෙක් හැටියට

පෙනුණත් නාම රූප බෙදා වෙන් කළ විට සත්ව පුද්ගල ස්වභාවයක් නැහැ.

දුකඬ ආයඝී සත්‍යයි කියන්නේ පරමාර්ථ වූ නාම රූප දෙකයි. සමුදය හා මාර්ග සත්‍ය දෙක පරමාර්ථ වූ නාම ධර්මයි. නිරෝධ ආයඝී සත්‍ය කියන්නේ, නාමරූපයන්ගේ ම අභාවය වන පරමාර්ථ ධර්මයයි. මේ අනුව පරමාර්ථ වශයෙන් දුක කියා දෙයක් තිබුණට, දුක විඳින්නෙක් නැති බැවින් දුකඬ ආයඝී සත්‍ය ශුන්‍යයි. දුක ඉපදීමක් තිබුණට උපදවන්නෙක් නැති නිසා සමුදය ආයඝී සත්‍ය සත්ව පුද්ගල භාවයෙන් ශුන්‍යයි. දුකෙන් මිඳීම තිබුණට නිරෝධ ආයඝී සත්‍ය සත්ව පුද්ගල වශයෙන් ශුන්‍යයි. මාර්ගය තිබුණට පරමාර්ථ වශයෙන් මාර්ගයේ යන්නෙක් නැති නිසා මාර්ග ආයඝී සත්‍ය සත්ව පුද්ගල වශයෙන් ශුන්‍යයි.

ඵකවිධාදිති

- ඵක් වැදුරුමි, දෙවැදුරුමි වශයෙන් සත්‍ය සතර දැක ගැනීම. දුක කියා දෙයක් ඇති බැවින් දුකඬ සත්‍යයේ පැවතීමේ වශයෙන් ඵක් වැදුරුමි වෙතවා. නාම රූප වශයෙන් දෙවැදුරුමි වෙතවා. කාම රූප, අරූප හවචල හටගැනීමේ වශයෙන් තුන් වැදුරුමි වෙතවා. කැබලි කරගන්නා වූ කන, බොන ආහාර, විඤ්ඤාණ ආහාර, මේ නාමරූප දෙකට ප්‍රත්‍ය වෙතවා. ඵස්සාහාරය - වේදනාවට ප්‍රත්‍ය වෙතවා. මනෝ සංවේතනාහාරය - මෙය විඤ්ඤාණයට ප්‍රත්‍ය වෙතවා. මෙසේ ආහාර වශයෙන් හතර වැදුරුමි වෙතවා. ආහාර පිළිබඳව තේරුමි ගැනීමේ පහසුව සඳහා ඉදිරියේදී විස්තර කරමි. පඤ්ච උපාධානස්කන්ධ වශයෙන් පස් වැදුරුමි වෙතවා. මෙය ද ඉදිරියේ දී විස්තර වේ. ආයතන වශයෙන් දොළොස් ආකාරත්, ධාතු වශයෙන් දහ අට ආකාරත් වෙතවා.

සමුදය සත්‍ය දුක ඉපදවීමේ වශයෙන් ඵක් වැදුරුමි මිථ්‍යාදෘෂ්ඨිය සමඟ යෙදෙන මිථ්‍යා දෘෂ්ඨියෙන් තොරව යෙදීමේ වශයෙන් දෙවැදුරුමි වෙතවා. කාම තණ්හා, හව තණ්හා, විභව තණ්හා වශයෙන් තුන් වැදුරුමි සතර මාර්ගයෙන්ම (සෝතාපන්න, සකාදාගාමි, අනාගාමි, අර්හත්) දුරුකළ යුතු බැවින් සතරාකාරයි. රූප, වේදනා, සඤ්ඤා සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන පහටම ඇලෙන, බැඳෙන , පතන, සතුවුවන බැවින් තණ්හාව පස් වැදුරුමි රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස, පොට්ඨබ්භිත, ධර්ම යන සය අරමුණේම බැඳෙන බැවින් සය

වැදෑරුම් වෙනවා. ආයතන 12 ට බැඳීම් වශයෙන් දොළොස් ආකාර ද, ධාතු 18 ඇලීම්, බැඳීම් වශයෙන් 18 ආකාරයෙන් ද සතිපට්ඨාන සූත්‍ර දේශනාවට අනුව හැට ආකාරයට ද මෙසේ එකම තණ්හාව ආධ්‍යාත්ම බාහිර, අතීත, වර්තමාන, අනාගත කාල වශයෙන් විවිධ ක්‍රමවලට බෙදා බලා දැනුම පුළුල්කර ගත යුතුය.

නිරෝධ සත්‍යය ද අසංඛත ධාතු වශයෙන් එක් වැදෑරුම් වන අතර, සෝපච්ඡෙස - නිරුපධිසෙස වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වෙනවා. තුන් හවයේ දුක සංසිද්ධි වශයෙන් තුන් වැදෑරුම් වන අතර, සතර ලෝකෝත්තර මාර්ගයෙන්ම ලබන බැවින් සතර වැදෑරුම් වෙනවා. පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයට ඇති තණ්හාව දුරුවන බැවින් පස් ආකාරයි. රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස, පොට්ඨබ්බ, ධර්ම යන සයට ඇති තණ්හාව සංසිද්ධි වශයෙන් සය වැදෑරුම් වෙනවා. ආයතන දොළහේ ඇල්ම දුරුවීම් වශයෙන් දොළොස් ආකාර ද, ධාතු 18 ට ඇති ඇල්ම දුරුවීම් වශයෙන් 18 ආකාරද, සතිපට්ඨාන සූත්‍ර දේශන වශයෙන් නිරෝධ සත්‍ය 60 ආකාර ද වෙනවා. මාර්ග සතනදී වැඩීම් අර්ථයෙන් එක් වැදෑරුම් වෙනවා. සමථ විදුර්ගනා වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වෙනවා. දැකීම හා වැඩීම වශයෙන් ද දෙවැදෑරුම් වෙනවා. සීල, සමාධි, ප්‍රඥා වශයෙන් තුන් වැදෑරුම් වෙනවා. සෝතාපත්ති ආදී වශයෙන් සතර මාර්ග වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වෙනවා. සත්‍ය සතරම එකට ගත්විට,

අභිකද්දෙදුසනෝ - දැන ගත යුතු අර්ථයෙහුත්, බොරු නොවෙන අර්ථයෙහුත්, සතරම එක් වැදෑරුම් වෙනවා.

සංඛත, අසංඛත - (හේතූන්ගෙන් හට ගත් හා හේතූන්ගෙන් හටනොගත්) වශයෙන් ද ලෞකික, ලෝකෝත්තර ලෝකයට ඇතුළත් හා ලෝකයට ඇතුළත් නොවෙන්නා වූ අර්ථයෙන් දෙවැදෑරුම් වෙනවා.

ලෝකිය ලෝකුත්තර- ලෝකයට ඇතුළත් හා ලෝකයට ඇතුළත් නොවන්නා වූ) අර්ථයෙන් දෙවැදෑරුම් වෙනවා.

පරිකෙදුසය - දුක පිරිසිදු දැකීම.

පහානබ්බ - සමුදය පහකළ යුතු.

- සවිජිකාතබ්බ** - නිරෝධය අවබෝධ කළ යුතු.
- භාවේ තබ්බ** - මාර්ගය වැඩිය යුතු වශයෙන් සත්‍ය සතර සතරාකාර වෙනවා.
- සභාග, විසභාගතෝති** - සමාන අසමාන වශයෙන් ආර්ය සත්‍ය දැන ගැනීම බොරු නොවූ සත්‍ය අර්ථයෙන් සහ ආත්ම නොවන ශුන්‍ය වශයෙන් හා අවබෝධයට දුෂ්කරතාවයෙන් සත්‍ය සතරම සමානයි.

දුකඛ හා සමුදය සත්‍ය ලෞකික නිසාත්, කෙළෙස් සමග මිශ්‍ර නිසාත් සමානයි. සමුදය හේතුව හා දුක ඵලය වන බැවින්, දුක කොටස වශයෙන් දැනගත යුතු හා සමුදය පහකළ යුතු **පහාතබ්බ** - දෙයක් බැවින් අසමානයි. නිරෝධ මාර්ග සත්‍ය දෙක ලොකෝත්තර හා කෙළෙසුන්ගෙන් තොර බැවින් සමානයි. නිරෝධ සත්‍ය අවබෝධ කළ යුතු **සවිජිකාතබ්බ** - මාර්ග සත්‍ය වැඩිය යුතු. **භාවේතබ්බ** බැවින් හා මාර්ගය හේතුව හා, **නිරෝධය** - ඵලය බැවින් අසමානයි. පළමුවෙනි දුකඛ සත්‍යයත් තුන්වෙනි නිරෝධ සත්‍යත් දෙක හේතුවෙනි ඵලය නිසා සමානයි. සංඛත, අසංඛත භාවයෙන් අසමානයි. දෙවෙනි සමුදය සත්‍යයත් සතර වෙනි මාර්ග සත්‍යයත්, සත්‍යයන් දෙක හේතුව වන බැවින් සමානයි. සමුදය අකුසල් හා මාර්ගය කුසල් වන බැවින් අසමානයි.

මේ විදිහට වතුරායඝී සත්‍යයන් විවිධ ක්‍රමවලට ඇතිකරගන්නා ලද දැනුම අනුබෝධි ඥානය ප්‍රතිවේද හෙවත් ප්‍රත්‍යක්ෂ අවබෝධයට හේතු වෙනවා. මෙතැන් සිට සත්‍ය සතර පිළිබඳව විස්තර දේශනාව විස්තර කරනු ලැබේ. තථාගත වූ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දේශනා විලාශය ක්‍රම තුනකට දේශනා කොට තිබෙනවා. උද්දේස, නිද්දේස, පටිනිද්දේස වශයෙන් උද්දේස නම් මාතෘකාවයි. එය, “**ඉදං ඛෝපන භික්ඛවේ දුක්ඛං අරිය සච්චං.....** මේ මාතෘකා දේශනයයි. **ජාතිපි දුක්ඛා, ජරාපි දුක්ඛා, ව්‍යාධිපි දුක්ඛා, මරණංපි දුක්ඛං, සෝක පරිදේව, දුක්ඛ දොමනස්සුපායාසාපි දුක්ඛා. පියෙහි විප්පයොගො දුක්ඛි, අප්‍රියෙහි සම්පයොගෝ දුක්ඛා. යමපිච්චං නලහනි තම්පි දුක්ඛ සංඝඛිත්තේන පඤ්චුපාදුක්ඛජධා දුක්ඛා**” මේ නිද්දේශ දේශනාවයි.

යා තේසං තේසං සත්තානං තමිහි තමිහි සත්ත නිකායෙ ජාති සංජාති ඔක්කන්ති අභිනිබ්බන්ති බ්‍යධානං පාතුනාවෝ ආයතනානං පටිලාබෝ. අයං චුවිචති නිකබ්බේ ජාති. මේ පටිනිද්දේශයි.

නිද්දේශය යනු විස්තර කිරීමයි. පටිනිද්දේශ නම් නැවත විස්තර කිරීමයි. පටිනිද්දේශයේ දී සර්ව සම්පූර්ණ අවබෝධය ලැබෙනවා. මහණෙනි, මේ දුක නමැති ආර්ය සත්‍යයි. මහණෙනි, දුකට ආර්ය සත්‍ය කවරේ ද? ඉපදීමේ දුක, දිරීමේ දුක, ලෙඩවීමේ දුක, මරණයට පත්වීමේ දුක, ශෝකය, ඇඬීම, කයේ දුක, සිතේ දුක, සුසුම්ලෂමේ දුක. ප්‍රියයන්ගෙන් වෙන්වීමේ දුක, අප්‍රියයන් සමඟ එක්වීමේ දුක, කෙටියෙන් කියනවා නම් උපාදනස්කන්ධ පහක් වූ මේ ජීවිතය පැවැත්වීම ම දුකක්.

මහණෙනි, ඉපදීමේ දුක කවරේද? ඒ ඒ සත්වයන්ගේ ඒ ඒ සත්ව කොටස්වල ජාති හට ගැනීමත්, **(සංජාති)** විශේෂයෙන් හට ගැනීම **(ඔක්කන්ති)** මව් කුසට බැස ගැනීමත්, **(අභිනිබ්බන්ති)** විශේෂයෙන් පහළ වීමත් **(ක්‍යධානං පාතුනාවෝ)** ස්කන්ධයන්ගේ පහළවීමත්, **(ආයතනානං පටිලාබෝ)** ආයතනයන්ගේ නැවත ලැබීමත්. මහණෙනි, මෙයට ඉපදීමේ දුක කියා කියනවා. සතර අපාය, මිනිස් ලොව, දිව්‍ය ලෝකය ද රූප, චුර්ම ලෝක, 16 අරූප චුර්ම ලෝක හතර කියා සත්වයන් උපදින තැන් වශයෙන් 31 යි. **අණ්ඩප්** - බිත්තරයෙන්, **ජලාබුප්** - මව්කුසයෙන්, **සංසේදප්** - කුණු වූ පල් වූ දෙයයි. **ඕපපාතික** - සිනමා තිරයේ රූප පහළ වෙනවා වාගේ - දෙව්බිඹුන්ගේ උපත යන සතර ක්‍රමයට උපදිනවා.

ජාති කියා වචනයේ තේරුම් රාශියක් තිබුණත් ආර්ය සත්‍ය දේශනාවේ දී කියවෙන්නේ උපතයි. සත්වයන් ලෙස කොතන උපන්නත්, කොයි ක්‍රමයට උපන්නත් සංඛත, සංතාපන, විපරිනාම, පිලින ස්වභාව හතර ඇති නිසා දුකක්මයි. ජාති, සංජාති, ඔක්කන්ති, අභිනිබ්බන්ති යන වචන හතර සම්මුති දේශනයයි. **“බ්‍යධානං පාතුනාවෝ ආයතනානං පටිලාබෝ”** යන පරමාර්ථ දේශනයයි. ජාති හෙවත් ඉපදීමේ දුක ක්‍රම හයකට පෙන්වා දෙනවා. **ගබ්භොක්කන්තික** දුක, **ගබ්භපරිහරණ** දුක, **ගබ්භෙන බහි නිකබ්බන** දුක, **විජායන** දුක, **අත්තුපක්කම** දුක, **පරපක්කම** දුක යනුවෙනි. **ගබ්බොක්කන්තික දුක** - මව් කුසක බැස ගැනීම, ඇතුළුවීම, මළ මුත්‍ර, සෙම, පිත, සැරව යන අසුවී

පිරුණ, ඉතාමත් දුගඳ වූ, දැඩි උණුසුම ඇති, අත පය දිග හැරීමට ඉඩක් නැති තැනක ඉතාමත් දුක් සහිත තැනක වාසය කිරීම ගැන හුවණින් සිතා බලන කල්හි මේ දුක හඳුනාගත හැකිය.

ගබ්හබපරිහරණ දුක - දරු ගැබ දරාගෙන මව හැරෙන පෙරෙළෙන වැඩ කරන, නිදන, නැගිටින විට මවත්, දරුවත්, විඳින අසීමිත දුක. **විජායන දුක** - මව දරුවා බිහිකිරීමේ දී විඳින දරුණු වේදනාව. **ගබ්හෙන බහි නික්බමන දුක** -මව්කුසේ හිස, උඩුකුරුව ඉන්නා දරුවා කර්මයෙන් ක්‍රියාත්මක වන වායුවෙන් හිස යටිකුරුව ඉතාමත් කුඩා සිදුරකින් සිරවී තමන්ට වෙන්වේ කුමක්දැයි පවා නොදැන අඬාගෙනම බිහිවන්නේ විය මනා දුකක්ම නිසා. **අත්‍යුපකම දුක** - උපන්නාට පසු තමන් විසින් ඇතිකරගන්නා වූ දුක් පීඩා. **පරපකම දුක** - අනුන් විසින් ඇතිකරන ලද සියලු දුක විඳින්න වෙන්වේ උපන් හිසයි.

මව් කුසේදී විඳින මේ අප්‍රමාණ දුකත්, උපන්නාට පසු විඳින දුකත්, අවිද්‍යාව නිසා නොවැටහීමය. තණ්හාවෙන් ජීවිතයට ඇලුම් කරමින් බැඳීසිටින නිසාත්, තමන් මැරී ආයෙන් මෙවන් දුකට වැටෙන බව හුවණින් නොසිතන නිසාත්, සැප කියා දුකට රැවටී ඉන්නා නිසාත්, සත්වයෝ මේ දුකෙන් මිඳීමට වීරිය නොකරති.

‘යා තේසං තේසං සත්තානං තමිහි තමිහි සත්ත නිකායේ ජරා පීරණානා කණ්ඩිවිචං පාලිවිචං වලිවිචතවා ආයුනෝසංභානි, ඉඤ්ඤාං පරිපාකෝ අයං උච්චති ජරා’

ඒ ඒ සත්වයන්ගේ ඒ ඒ සත්ව කොටස්වල සිරුරේ දිරිමත්, දිරියාමේ ස්වභාවයට පත්වීමත්, දත් හැලීම, ඇටකටු බිඳීම, කෙස් ලොම් පැසීම, හම රැලි වැටීම, ආයු පිරිහීම, ඇස්, කන්, නාසය, දිව, කය මෝරා දුර්වලවීම මෙයට ජරා දුක යැයි කියනවා. මේ කියන ලද ස්වභාවය තේරුම් නොගත් ඇතැම් අය නගන මැසිවිලිවලින්ම මෙහි ඇති දුක් ස්වභාවය තේරුම්ගත හැකිය. ව්‍යාධි හෙවත් ලෙඩවීම, දුකක් බව අමුතුවෙන් විස්තර කළයුතු නැහැ. මහඵවීමේ දුක ජීවිතයේ කෙළවරදී අත්විඳින දෙයක්. මරණ දුක විඳි කෙනා මෙලොව නෑ. එහෙත් ලෙඩවීම උපන්දා සිටම අත්විඳින්න ලැබෙන දුකක්. මරණ දුක,

ඉතාමත් දරුණුයි, කටුකයි. ජීවිතයට ඇති ඇල්ම වැඩි තරමට මරණ දුක වැඩියි. ශෝක නොකරන, ඇඬීම නොකරන, සුසුම්ලෑම නොකරන, කායික, මානසික දුක් නොවිඳින කෙනෙක් නෑ. උපන් හැම දෙනා මැරෙන තුරුත්, මැරී නැවත ඉපදී ආයෙත් මැරෙන තුරුත්, මේ දුක් රැස විඳිනවාමයි.

සසරින් මිඳෙන තුරු මෙහි කෙළවරක් නෑ. තමන් අප්‍රිය අය සමඟ වාසය කිරීමත්, තමා ප්‍රියකරන අයගෙන් වෙන්වීමත් මහන් දුක්මයි. තමන් විඳින දුක්වලින් පෙළී ආයේ නම් උපදින්න එපා යැයි සිතුවට ඒක වෙන්නේ නෑ. ලෙඩ නොවී ඉන්න, මහළු නොවී ඉන්න, නොමැරී ඉන්න, ශෝක නොකරන්න, නොඅඬන්න, සුසුම් නොහෙළන්න, කයේ පීඩා, සිතේ පීඩා නොලබන්න කොතෙක් කැමති වුණත් එය වන්නේ නෑ. මෙලෙසින් කළ කී දේ නොලැබීමත්, දුකක්. මේ ජීවිත පවත්වාගෙන යන්න මොනතරම් දුක්වේදනා හැම සත්වයෝම විඳිනවාද? මේ ගැන නුවණින් විමසා බලනවිට දුකට ආර්ය සත්‍ය කියා කියන්නේ මේ ජීවිතයට කියා හොඳින් වැටහෙනවා.

“කටුකද්ව භික්ඛවේ මරණං යං තේසං තේසං සත්‍යානං තමීහා තමීහා සත්‍යනිකායා චුති වචනතා හේදෝ මව්චු මරණං කාලකිරියා ඛ්‍යධානං හෙදො කලෙබරස්ස භික්ඛේපො.....”

මහණෙනි, මරණය කියන්නේ කුමක්ද? ලොව ඉපද ඉන්නා වූ සත්වයන්ගේ සත්ව කොටස්වලින් වර්තමාන ජීවිතයෙන් අවසන් වී යාමත්, ඉවත්වී යාමත්, බිඳී වෙන්වීමත්, මැරීමත්, මරණයට පත්වීමත් කාලයේ හෝ මාරයාගේ ක්‍රියාවක්, ස්කන්ධයන්ගේ බිඳීමක්, මළ සිරුර බහා තැබීමක් හෙවත්, ක්‍රියාවිරහිතව බිම හෝ ඇඳක හෝ පෙට්ටියක හෝ තැබීමක් වේ නම් මහණෙනි, මෙයයි මරණය කියන්නේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් ලෝක ස්වභාව ධර්මයක් වන මරණ නමැති ස්වභාව සම්මුති හා පරමාර්ථය යන ක්‍රම දෙකකට පෙන්වා දුන්නේ ජන සමාජයේ ව්‍යවහාර වචන පෙළකින් ඒ ඒ සත්වයන්ගේ ඒ ඒ සත්ව කොටස්වලින් කියා වදාලේ මනුෂ්‍යයෝ එක් කොටසක් දෙවියෝ තව කොටසක් බ්‍රහ්මයෝ, තිරිසන්, ප්‍රේත, යක්ෂ ආදී වශයෙන් සතර අපායාදී 31 කොටසේම ඉන්න සත්වයෝ පිලිබඳවයි. දේශනා පාඨයෙන් කියවෙන්නේ. ලොව ජීවත්වෙන සත්වයන්ගේ චිත්ත පරමිපරාවේ අවසන් සිතට කියනවා වුනි සිත කියලා. එතකොට චුති නම් ජීවිතයේ අවසානයයි.

“වචනා නාවදීඝායුකා සත්තා වනවති ආයුසංඛ්‍යා” -

විභංග ප්‍රකරණයේ අවසාන 18 වැනි විභංගයේ අවසාන ගාථා පෙළින් කියන්නේ පිං තෙදින් ඔසවන ලද සත්වයෝ කාම රූප අරූප භවයෙන් භවයට ගොස් මහා කල්ප අසු භාරදුභසක් ආයුෂ ඇති භවයේ කෙළවරට ගියත් ‘නාවදීඝායුතා සත්තා’ චතරම් දීර්ඝ ආයුෂ ඇති සත්වයෝත් වචනි ආයු සංඛ්‍යා ආයුෂ ගෙවියාමෙන් ඒ තැන්වලින් චුත වෙනවා. එතකොට ‘වචනා’ වචනයෙන් පෙන්නුම් කරන්නේ දේව, බ්‍රහ්මයන්ගේ මරණයයි. ඉතා සියුම් නිසා ඒ අයගේ මළ සිරුරු දකින්න නෑ. වෙන්වී යමක් නොපෙනී යාමක් නිසා සිටි තැනින් චුත වුණා කියනවා. ‘හේදෝ’ දැන් හොඳට සිටි මේ මිතුරන් දෙන්නෙක් බේද වුණා. කේලම් කියලා බේද කළා කියනවා. එයින් බේද කලා කියන්නේ එක්ව සිටි දෙදෙනෙක් වෙන් කළා කියන එකයි. ඒ වගේ නෑ මිතුරන්ගෙන් සිටි තැනින් වෙන්වීයාම දක්වන්නේ හේදෝ යනුවෙන් වදාළා.

“මමිචු ආදාය ගවිජති” කියන තැන මරණය නමැති මාරයා

අරන් යනවා කියන තේරුමයි. ‘මව්චු දෙයං සුදන්තරං’ කියන තැන කෙළෙස් මාරයා කියන තේරුමයි. ‘මව්චු මරණං’ කියන වචනය දෙකම මරණය කියන තේරුමයි. ‘කාල කිරියා’ කාලයටත් කාල කියනවා. මාරයාටත් කාල කියනවා. ව්‍යාකරණයේදී කෑවා, බීවා, ගියා ආදී වශයෙන් වාක්‍ය කර්තෘ, කර්ම, ක්‍රියා යනුවෙන් අවසන් ක්‍රියාව හඳුන්වනවා වගේ ජීවත්වන කාලයේ අවසන් ක්‍රියාව කාලකිරියාවයි. මාරයාගේ ක්‍රියාව හැටියට ගත්තත් මෙයින් කියන්නේ මරණයමයි. ‘කන්ධානං හේදෝ’ රූප ස්කන්ධය සමඟ නාමස්කන්ධ සතර එක් වූ විට ක්‍රියා කරනවා. මේ වර්තමාන ස්කන්ධ පහේ බිඳීම හෙවත් වෙන්වීම මේ පරමාර්ථ වශයෙන් මරණයේ දැක්වීමයි. රූප ස්කන්ධයෙන් නාම ස්කන්ධ වෙන්වුණාම වෙන්වේ රූප ස්කන්ධය ක්‍රියාවිරහිතව කොහේ හෝ නිශ්චලව තැබීමයි. එය ‘කලෙඛරස්ස නික්ඛේපෝ’ යනුවෙන් වදාළා.

උපතක් වෙතොත් මරණයක් තිබෙනවා. මේ හරියට ගසක, වැරක, ලියක හෝ යම් දෙයක මුල හා අග වගෙයි. දුකට සත්‍යයේ දී උපතත් දුකක්, මරණයත් දුකක්, එසේ නම් උපතට සතුවුවන්නෙන්, මරණයට දුක් වන්නෙන් ඇයි? හැම සත්වයෝ හැම උපතට

සතුටුවෙමින් හැම මරණයටම දුක් වෙන්නෙන් නැහැ. තමාගේ යැයි සිතාගත් අයගේ උපතට සතුටු වෙමින් මරණයේදී දුක් වෙනවා. සතුරු යැයි විරුද්ධ යැයි සිතන අයගේ උපත දැක දුක් වෙමින්, මරණයෙන් සතුටු වෙනවා. උපත හා මරණය ලොව පැවැත්මේ අන්ත දෙකයි. දිරිම, ව්‍යාදිය ආදී දේ මැද ඇති දේයි. මේ සියල්ල ලොව ඇති ස්වභාව ධර්මතායි.

විසේ නම් ජාති, ජරා, මරණ දුකක් ලෙස වදාළේ ඒවා දුකට හේතුවෙන නිසයි. ඒවා දුකට හේතුවන්නෙන් මගේ යැයි තණ්හාවෙන් බැඳී උපාදානයෙන් අල්ලාගෙන සිටින නිසයි. තමාගේම ජීවිතයටත්, තමාගේ කියා සිතා සිටින අයටත් තණ්හාවෙන් ඇලී ගැලී සිටින නිසාම මරණය දුකක් වෙනවා සත්වයෝ කැමති වන්නේම ඇස්, කන්, නාසාදිය පිනවන්නමයි. ප්‍රිය දෙය සමඟ එක්වන්නමයි. එනිසා තමාගේ යැයි සිතා ගන්නා ලද දරු උපතේදී සතුටු වෙනවා. එතැන් පටන් ඒ දරුවාට තණ්හාවෙන් බැඳී සිටින නිසා දරුවා නිසා කොතෙක් දුක් පීඩා ලැබුවත් ඒවා සැපයක් හැටියටයි දකින්නේ. නැති නම් දරුවාගෙන් වින්දනය කරන්න බලාපොරොත්තු වන සැපය වෙනුවෙන් අර මහා දුක් රැස ඉවසා විඳදරා ගන්නවා.

විහෙත් මෙය දුකක් ලෙස නොදකින්නේ අවිද්‍යාව නිසා. “**දුකෙබ අකද්දදාණං**” මේ දුක් රැස මා විඳින්නේ මා තුළ ඇති තණ්හාව නිසා කියා නොදකින්නෙන් අවිද්‍යාව නිසා දුකබ සමුදයේ “**අකද්දදාණං**” එකතුවීමට ඇති තණ්හාව නිසා උපතේදී සතුටු වෙමින්, තණ්හාවෙන් බැඳී ඇති නිසා වෙන්වීමට අකමැත්තෙන් මරණයේදී දුක්වෙනවා. හරි නම් උපතේදී සතුටුවීම නොව, නොසතුටුවීම දුක්වීමයි කළ යුත්තේ. ඇයි අනේ මොහු මෙලොවට මහා දුක් විඳින්නයි ආවේ. මොහු නිසා මටත් දුක් විඳින්න වෙනවා. අවසානයේ මරණ දුකටත් පත්වෙනවා කියා විසේ දැකීම හරි දැකීමයි. අවිද්‍යාවේ අතික් පැත්ත වූ විද්‍යාව පහළකර ගැනීමයි. හැබැයි මෙය වටහා ගැනීම නම් ඉතාමත් අමාරුයි. ඒ නිසා තමා අස්ලොම් උපමාවෙන් ආයතී සත්‍ය අවබෝධයේ දුෂ්කර බව වදාළේ.

මේ මහා දුකකට, මහා බයකට හේතුවෙන මේ මරණය නිසා ඇති වන හය හා දුක නැති කරගන්නා වූ විඳුර්භතා මාර්ගය ද “**අනිණ්හං පච්චවෙකබණ්**” සූත්‍ර වශයෙන් වදාළා. ස්ත්‍රියක් හෝ පුරුෂයෙක් හෝ ගිහියෙක් හෝ පැවිද්දෙක් වෙන හැම දෙනා විසින්ම

මම මරණයට පත්වෙන කෙනෙක්, මරණය නොඉක්ම වූ කෙනෙක් යනුවෙන් නිතර නිතර මරණ සතිය වඩන්නේ නම් තණ්හාවේම එක් අංශයක් වන ජීවිත මදය නැතිවෙලා තුනීවෙලා ජීවිතය පිළිබඳ සිත තුළ යටපත්ව ඇති ඇල්ම දුරුවෙලා දුකෙන් මිඳෙන මාර්ගයට පිවිසෙන බව වදාළා.

“තප්ප් කතමො සෝකෝ ?” ඒ දුකට ආර්ය සත්‍යයෙහි ශෝක නමැති දුක කවරේද? **“ඤාති ව්‍යාසනේනවා ජුට්ඨස්ස”** ඥාතීන්ගේ විනාශය නිසා ඇතිවන දුක් නම් ස්වභාවයෙන් සිතේ ගැටීමෙන්, **“හෝග ව්‍යාසනේනවා ජුට්ඨස්ස”** හෝගයන්ගේ හෝ විනාශයන්ගෙන් ඇති දුක් ස්වභාවය හිතේ ගැටීමෙන් රෝග **“ව්‍යසනේනවා ජුට්ඨස්ස”** රෝග නිසා නිරෝගිභාව විනාශයෙන් ඇතිවන දුක සිතේ ගැටීමෙන්, **“සීලනේනවා ව්‍යාසනේනවා ජුට්ඨස්ස”** සීල විනාශ වී දුස්සීල බවට පත් වීම නිසා ඇති වන දුක. සිතේ ගැටීමෙන් **“අඤ්ඤතරංඤ්ඤතරනේන ව්‍යසනේන සමන්නාගතස්ස අඤ්ඤතරඤ්ඤතරේන දුකං ධම්මේන ජුට්ඨස්ස”** එක් එක් විනාශ වීම් නිසා ඇති වන එක් එක් ආකාර දුක් ස්වභාවය සිතේ ගැටුණ කෙනාගේ, **“සෝකෝ සෝචනා සොචිතතං”** ශෝකයක්, ශෝක කරන බවක්, ශෝකයෙන් යුතු සිතක් ඇති බවත්, **“අන්තෝ සෝකො අන්තො පරිසෝකො”** හදවත ඇතුළේ ශෝක කරන බවක් ඇතුළත නැවත නැවත ශෝක කරන බවක් වේද, **“වේතසෝ පරිජ්ඣායනා”** සිත තුළ දැවෙන බවක්, **“දෝමනස්සං”** නොසතුට සිත ඇති බවක් **“සෝක සල්ලං”** හදවතේ ඇඳුන සෝක නමැති උලක් වේ ද **“අයං උච්චති සෝකො”** මෙය සෝක යැයි කියනු ලැබේ.

මේ සෝකය හරියට ගිනි දැල් නොවන භාජනයක් තුළ දැල්වෙන ගින්නක් වගේ. භාජනයේ ඇති ගිනිදැල් නොපෙනුනාට රතුපාට වූ බඳුන හා දුම් මතු වීම මිරිගුවක් මෙන් උණුසුම් නික්මෙන හැටි දැකගත හැකිවාක් මෙන් සෝකයෙන් පෙළෙන කෙනාගේ මුහුණෙන් මලානික වූ ශරීර ස්වභාවයෙන් විමසිල්ලෙන් බලන කෙනාට දැකගත හැකි වෙනවා. මේ සෝක ගින්නේ ඇති දරුණු දාහය දරාගන්න බැරවෙන විට උමතු වීමක් හෝ දිවිතසා ගැනීම, පපුවට ගහගනිමින්, බිම පෙරෙළෙමින්, සමහරවිට ඒ සෝක ගින්නෙන්ම ලේ උණු වී කටින් හෝ ගුද මගින් පිටවීම නැති නම් ලේ ධාතුව දැවී සිත පැවතීමට ඉඩක් නොලබා ජීවිතක්‍ෂයට පත්වෙනවා. ඥාතීන්ගේ,

හෝගයන්ගේ ආදි දේවල අනිත්‍යතාව යථා ස්වභාවය වටහාගත් කෙනාට සෝක කළයුතු දේ හි සෝක නොකර සිටීමේ හැකියාව ලැබෙනවා. ඒ වගේම කිසිවකට, කිසිවෙකුට තණ්හාවෙන් දැඩි බැඳීමක් ඇතිකර නොගත්තොත් මේ සෝක ගින්නෙන් දැවෙන්නේ නෑ. **“තණ්හාය ජායති සෝකෝ”** තණ්හාවෙන් සෝකය හටගන්නවා. **“තණ්හාය විප්පමුත්තස්ස නපටී සෝකෝ”** - තණ්හාවෙන් මිඳුණානුට සෝකයක් නැත.

“තපට් කතමෝ පරදේවො ?” ඒ දුකට ආර්ය සත්‍යයෙහි වැළපීමේ දුක කවරේද? ඉහත සෝකයට හේතු වූ කරුණු මුල්කරගෙන **“ආදේවෝ පරදේවෝ”** ඇඹීමක් නැවත නැවත ඇඹීමක් **“ආදේවනා පරදේවනා”** ඇඹන බවක්, නැවත නැවත ඇඹන බවක් **“ආදෙවිතපටං පරදෙවතපටං”** ඇඹන නැවත නැවත ඇඹීම සිදුකරන සිත් ඇති බවක් **“වාචා පලාපෝ”** වචනයෙන් කිය කියා වැලපීමක්. **“විප්පලාපො”** විවිධ දේවල් කිය කියා වැළපීමක්. **“ලාලපෝ ලාලපන, ලාලපිතතං”** දකින අයගේ ද සිත් කම්පාවන අයුරින්, අදෝනා දෙමින් නැවත නැවත හඬ නැගීම, එසේ හඬ නඟන සිත් ඇති බවක් වේද? **“අයං චූචිති පරදේවෝ”**. මේ ඇඹීමේ දුක යැයි කියනු ලැබේ. මේ අඬුවැළපීම සිදුවන්නේ සෝකයේ ම වර්ධන අවස්ථාවේ දී උපමාවෙන් දක්වතොත්, භාෂනය තුළ දැල්වෙන ගින්න ගිනි දැව පිටත මතු වීම වගේ ජීවිතවලින් බාහිර හෝගා දී වස්තුවලත් ඇති අනිත්‍යතාවය යථා ස්වභාවය අවබෝධකරගත් කෙනා අඬන්නේ වැළපෙන්නේ නෑ.

ඥාති ව්‍යසනයේ දී නොහැඬූ පිරිසක්

තම එකම පුතු මැරුණු පසු කෑම බීම නොනවත්වා, කරමින් සිටි වැඩ නොනවත්වා දැරුවාගේ මළ සිරුර දවමින් සිටි පිරිස වෙත පැමිණි කෙනාට නොහඬා සිටීමේ කරුණු පෙන්වා දුන්නේ මෙලෙසයි.

සර්පයාගේ ස්වභාවය පරණ වූ සැව දුක සේ අමාරුවෙන් ගලවා සැව ගැන බලාපොරොත්තු නැතිව යාමයි. ඒ සැව අතහැර යන සර්පයා වාගේ මැරී සිරුර අතහැර ගිය කෙනා ගැන හැඹීම නිශ්චලයි.

විධැවින් නොහඬා කළ යුතු දේ පමණක් කරමි. මේ පියතුමාගේ පිළිතුරයි. මේ දරුවා “අම්මේ, මං ඔබට දරුවෙක් වෙන්න ඒනවා.” කියා දැනුම් දීලා ආවෙත් නෑ. අම්මේ දැන් මං ඔබ අනභැරලා යනවා කියා කීවෙත් නෑ. සසරේ ඇවිදගෙන ඇවිත් මවු කුසේ කලක් වැස, මෙලොව කලක් වැස, පරලොව ගියා. ආපු ලෙසම ගියා. ඉතිං මං අඬන්නේ කවුරු වෙනුවෙන් ද? මේ මවගේ පිළිතුරයි. මැරුණා සොයුරා වෙනුවෙන් ඇඬුවොත් මං කෙටිටු වෙනවා. ඒ දැකලා මගේ නෑ හිතවතුන් දුක්වෙනවා. මේ සොයුරියගේ පිළිතුරයි. යමෙක් අහසේ ගමන් කරන හඳ ඉල්ලා අඬනවා නම්, ඒ කිසිදා නොලැබෙන දෙයක්. මැරුණා කෙනා වෙනුවෙන් ඇඬීමත් ඒ වගේ නිසා මං අඬන්නේ නෑ. මේ බිරිඳගේ පිළිතුරයි. යමෙක් වතුර ගෙනෙන කල්ේ බිඳුන පසු අඬනවා නම් මැරුණා කෙනා වෙනුවෙන් ඇඬීමත් ඒ වගේ. ඒ නිසා මං අඬන්නේ නෑ. මේ සේවිකාවගේ පිළිතුරයි. ඔබටත් මේ වගේ ඔබේ සිත මේ තත්වයට හදාගත හැකි නම් ඔබ මෙලොවත් පරලොවත් ජයගත් උතුම් ම බෞද්ධයෙක් වෙනවා.

බෝග ව්‍යසනයේ දී සතුවූ සිටුවරයා.

අනාට්ඨිණ්ඩික සිටුවුමා මෙන් පෙර කාශ්‍යප බුදු සසුනේ අග්‍ර උපස්ථායක වූයේ සුමංගල සිටුවරයායි. චතුමා ඒ බුදුරජාණන් වහන්සේට කුටියක් සාදා පූජා කළා. චතුමා කෙරෙහි වෛර සිතක් ඇතිකරගත් සොරෙක් චතුමා සිත් පීඩා ඇති කිරීමට චතුමා වඩාමත් ප්‍රිය කළ ඒ බුදු කුටියට ගිනි තැබුවා. එය ආරංචි වී චිතැනට ආව චතුමා අප්පුඩි ගසා සිනාසුණා. තමාගේ විශාල ධනයක් වියදම් කළ මහත් සතුවින් පූජා කළ මේ කුටිය දැවී විනාශ වෙනවා දැකලා අත්පුඩි ගසමින් සිනාසෙන මෙතුමා ගැන පුදුම වී ළඟ සිටි අයෙක් ඒ ගැන විමසූ විට කීවේ නැති වී විනාශ වී යන ධනය වැයකරලා මේ කුටිය හදලා මං විශාල කුසලයක් කරගත්තා. වරක් මගේ ධනය නොනැසෙන ලෙස නිධන් කළා. මට තවත් වතාවක් ධන නිධානයක් කරගන්න පුළුවන් කියලා නැවත පෙරටත් වඩා හොඳට කුටියක් හදලා පූජා කරලා ඒ පින පළමුවෙන්ම අනුමෝදන් කළේ ඒ කුටිය ගිනි තැබූ සොරාටයි.

“නපු කතමං දුකබො?” ඒ දුකබ ආර්ය සත්‍යයෙහි දුක යනු

කුමක්ද? “යංකායිකං අසාතං” මේ කය පිළිබඳ අමිහිරි වූ “කායිකං දුක්ඛං” කයෙහි හට ගන්නා වූ දුක්ඛය, “කාය සංපස්සප්පං” කයේ ගැටෙන ස්පර්ශයෙන් හට ගන්නා වූ “අසාතං දුක්ඛං වේදයිතං” විඳිය යුතු අමිහිරි දුක්ඛය, “කාය සංපස්සප්පා අසාතා දුක්ඛා වේදනා” ශරීරයේ ගැටෙන දේ අනුව ඇතිවන අමිහිරි දුක් විඳීමක් වේ නම් “ඉදං වූච්ඡති දුක්ඛං” මේ දුක් යැයි කියනු ලැබේ. උපන්දා පටන් මේ වනතුරු අප මොනතරම් කායික දුක් විඳලා තිබෙනවා ද? මැරෙන තුරු තව කොතෙක් විඳින්න වේ ද? මරණෙන් පසු නැවත කොහේ උපඳී ද? කොතෙක් දුක් විඳින්න වේ ද? එහි සීමාවක් නම් නැත.

ඛණ අසන්න හා භාවනාවට වාඩිවෙන ඔබට දැනෙන අභිමිහිරි කායික දුක් මේ තමා දුක්ඛ සත්‍ය යැයි අවබෝධ නොකර නැගිට යාමෙන් ඔබ කරන්නේ ඒ දුක් සැඟවීම නොවේ ද? මෙලෙස මුලු ජීවිතය පුරාම ඉරියව් මාරුකිරීමෙන් මහා දුක් තාවකාලිකව යටපත් කිරීම හැර දුකෙන් මිඳීම නොවේ. අපි හැමෝම සැපට කැමතියි. ඒ නිසා සැප හොයනවා. ඒ ඒ සැප ලබන්න දුක් විඳිනවා. ඒ සැපයට තණ්හාවෙන් ඇලුම් කරන නිසා දුක් විඳි විඳි සැප ම සොයනවා. ලැබූ සැප විඳිනවා. අනිත්‍ය නිසා ඒ සැප නැති වී යනවා. ලැබූ සැප නැති වී යාමත් දුක්ඛය. අවිද්‍යාව නිසා එය වැටහෙන්නේ නෑ.

“නත්ථ කථමං දොමනස්සං?” ඒ දුක්ඛ ආර්ය සත්‍යයේ දොමනස කුමක්ද? “යං වේතසිකං අසාතං වේතසිකං දුක්ඛං” යම් සිත පිළිබඳ වූ අභිමිහිරි දුක්ඛය වේද? “වේනො සම්පස්සප්පං අසාතං දුක්ඛං වේදයිතං”-යම් සිතෙහි හටගත් විඳිය යුතු දුක්ඛය. “වේනො සම්පස්සප්පා, අසාතා දුක්ඛා වේදනා” සිතේ ගැටීම නිසා ඇතිවෙන අභිමිහිරි දුක් වේදනාවක් වේද? “ඉදං වූච්ඡති දොමනස්සං” මේ දොමනස හෙවත් දුක් සහිත සිත ඇත්තේ නම් වේ. “නත්ථ කතමෝ උපායාසෝ” දුක් නමැති ආර්ය සත්‍යයෙහි සුසුම්ලෂමේ නම් වූ දුක් ස්වභාවය කුමක් ද? “සෝක පරිදේව” දුක් ඇතිවීමට හේතුවන කරුණු ම සුසුම්ලෂමට හේතුවෙනවා. පළමුවෙන් ඇතිවෙනවා. සෝකය. එය දරාගන්න බැරව වැඩිවෙනකොට අඩා වැළපෙනවා. අඩා වැළපිලා වෙනෙසට පත්වුණාම තව දුරටත් අඩන්න බැරව සුසුම්ලභවා. ඒක හරියට භාජනයක් තුළ දැල්වූ ගින්න ගිනි දළු උඩට නැඟ තවදුරටත් ඒ ගිනි දළු උඩට එන්න බැරවෙනකොට ඇතුල්ම දැල්වී දැල්වී ගිස් භාජනය නොබිඳී රස්නයෙන් තැවෙනවා වාගේ, සමහරවිට ඒ රස්නයේ අධිකකම නිසා භාජනය පිපිරී විනාශ වී යනවා වගේ හදවතේ ඇතිවන ශෝකය උග්‍රවෙලා, අඩා වැළපිලා, ශෝකයේ

ම උච්චතම අවස්ථාව වන සුසුම්ලෑමට පැමිණුනාම සමහර අය පසුව පැළිලා මැරෙනවා කියන්නේ වියටයි.

“නපථ කතමෝ අප්පියෙති සමීපයොගෝ උකෙබ්බා?” ඒ සත්‍යයක් වූ උකෙතිම අප්‍රියයන් සමඟ එක්වීමේ උක කුමක් ද? **“ඉධ යස්සතේ හොනති අනිට්ඨා අකන්‍යා අමනාපා රූපා සද්ධා ගන්ධා රසා පොට්ඨබ්බිඛා”** මේ ලෝකයේ නරක වූ සිතට ප්‍රිය නැති වූ අකමැති වූ රූප, ශබ්ද, ගඳ, තීරස, පොට්ඨබ්බි වේ ද ඒවා **“යේවාපනස්ස නේ හොනති අනන්ධකාමා අනිත්තකාමා අභාසුකාමා අයෝගකෙබ්බකාමා”** යමෙකුට අනර්ථය කැමති අහිත කැමති අපහසුතා කැමති ගුණධර්ම කුසලයන්හි යෙදෙනවට අකමැති, **“යාතේසං සංගති සමාගමෝ සමෝධානං මිසසීනාවං”** යම් ඒ අය සමඟ එක්ව යාමක් එක්ව ඒමක්, එකතුවීමක්, මිශ්‍ර වීමක් වේද? **“අයං චූච්චති අප්පියෙති සමීපයොගෝ උකෙබ්බා”** මෙය අප්‍රියයන් සමඟ එක්වීමේ උක යැයි කියනු ලැබේ.

“නපථ කතමෝ පියෙති විප්පයොගෝ උකෙබ්බා”. ඒ උකඩ ආර්ය සත්‍යයෙහි ප්‍රියයන්ගෙන් වෙන්වීමේ කුමක්ද? යමෙකුට මේ ලෝකයේ හොඳ වූ සිතට ප්‍රිය වූ කැමති වූ රූප, ශබ්ද, සුවඳ, රස ද ස්පර්ශවේ ද යමෙකුට දියුණුව කැමති හිතවත් වූ සැපය කැමති වෙත, **“මානා වා පිතා වා භාතවා හගිති වා මිත්තා මච්චාවා ඤාතිසා ලෝතිතාවා”** මව හෝ පියා හෝ සහෝදරයා හෝ සහෝදරිය හෝ යාළු මිත්‍රයෝ හෝ ඥාති ලේ නෑයෝ වෙන් ද, ඒ අය සමඟ එක්ව යාමක් එක්ව ඒමක් එක්වීමක් මිශ්‍ර වී වාසය කිරීමක් නොවේ ද, මෙය ප්‍රියයන්ගෙන් වෙන්වීම යැයි කියනු ලැබේ. එතකොට මේ ලෝකයේ හොඳ පමණක් නෑ. හැම දේකම දෙපැත්තක් තිබෙනවා වගේ හොඳ නරක කියා දෙකොටසක් මේ ලෝකයේ පිරී පවතිනවා. ඒ නිසා කාටවත් හොඳ අය සමඟම එක්වීමක් හෝ නරක දෙයින් නරක අයගෙන් වෙන්වී මිඳි ඉන්නට බෑ. ඒ සඳහා ලෝකයෙන් එතෙර විය යුතුමයි. උප්පත්ති මරණ වගේ හොඳ දේ හැමෝටම හොඳ වෙන්නෙත් නෑ. නරක දේ හැමෝටම නරක වෙන්නෙත් නෑ. කෙනෙකුට හොඳ දේ තවකෙනෙකුට නරකයි. කෙනෙකුට නරක දේ තවකෙනෙකුට හොඳයි. බෞද්ධයාට ප්‍රිය වූ දෙය මිසදිටු අබෞද්ධයාට අප්‍රියයි. මිනිසාට අප්‍රියවන අසූචි සුහඬයාට ප්‍රියයි. පවිකාරයාට පවිකාරයා ප්‍රියයි. පුණ්‍යකාමීන් අප්‍රියයි. මෙයට හේතුව නම් කැමැත්ත හා අකමැත්තයි. ඇලීම හා ගැටීමයි. ඇලීම ලෝභයයි. ගැටීම ද්වේශයයි.

එසේ වීමට හේතුව මූලාව හෙවත් මෝහයයි. හොඳට නුවණින් විමසා බලනවිට අප්‍රිය සම්ප්‍රයෝග දුකක් ප්‍රිය විප්‍රයෝග දුකක් ඇති වන්නේ ඇලීම හෙවත් තණ්හාව නිසාම බව වැටහෙනවා. කිසිම කෙනෙකුට කිසිම දෙයකට ප්‍රිය නොවේ නම්, කිසිම දෙයක් කිසිම කෙනෙක් අප්‍රිය නොවන මැදහත් සිත පුරුදු කරන්නේ නම් මේ දුක නෑ. **“පිය නො ජායනී සොකො”** යනුවෙන් වදාළේ ඒ නිසයි. රහතන් වහන්සේලාට ප්‍රිය අප්‍රිය භාවයක් නැති නිසා උන්වහන්සේලාට ප්‍රිය විප්‍රයෝග දුකක් හෝ අප්‍රිය සම්ප්‍රයෝග දුකක් නෑ.

“රාග, ද්වේශ, මෝහ, ජාති, ජරා, ව්‍යාධි, මරණ, සෝක පරදේව, දුකඛ දොමනස්ස, උපායාස, අප්පියෙහි සම්පයෝග, පියෙහි විප්පයෝග යම්පිවිජං න ලහති”.

රාග නමැති ගින්න, ද්වේශ නමැති ගින්න, මෝහ නමැති ගින්න, ඉපදීම, ලෙඩවීම, දිරීම, මරණය, සෝක කිරීම, ඇඬීම, කායික දුක, මානසික දුක, සුසුම්ලූෂමේ දුක, අප්‍රිය දේ හා අප්‍රිය අය සමඟ එක්වීමේ දුක පියයන්ගෙන් වෙන්වීමේ දුක. මේ කියන කෙළෙස් ගිනි හා සංසාර දුක් ගිනිවලින් පෙළෙන මේ සන්වයාට ගැලවීමක් නැතිව මිඳීමක් නැතිව උපදිමින් මැරෙමින් යන මේ සංසාර ගමනේ කල්පයක් තුළ මරණයට පත්වීමෙන් පසු ඉතිරි වූ ඇට සැකිලි රැස් කළා නම්, විනාශ නොවුනා නම් රජගහනුවර තිබෙන වේවුල්ල පර්වතය තරම් විශාල ගොඩක් වෙත බව පබ්බතූපම සූත්‍රයෙන් වදාළා.

තවද, මේ දිගු සසරේ මව නොවූ, පියා නොවූ, දුව නොවූ, පුතා නොවූ, සොයුරා නොවූ, සොයුරිය නොවූ, කෙනෙක් සොයාගත නොහැකි බව ද, මේ දිගු සසර ගමනේ මව වෙනුවෙන්, පියා වෙනුවෙන්, දුව වෙනුවෙන්, පුතා වෙනුවෙන්, සහෝදරයා වෙනුවෙන්, සහෝදරිය වෙනුවෙන්, ඥාතීන් වෙනුවෙන් හා රෝග පීඩාවලින් වස්තු විනාශවීම් නිසා හැඬීමෙන් වැගිරුණු කඳුළු මේ සාගර ජලයටත් වඩා අධිකයි. තවද මුලු දඹදිව තිබෙන තණ ලී අතු සියල්ල එකතුකර අඟල් හතරේ කැලිවලට කපලා මේ මගේ අම්මා, අම්මගේ අම්මා ආදී වශයෙන් තැබුවහොත් ඒ තණ ලී අතු ඉවර වෙනවා එහෙත් මව් පරම්පරාව ඉවර නෑ.

මේ මහා පොළොව මසං ඇට තරමට ගුලි කරලා මේ මගේ පියා, පියාගේ පියා ආදී වශයෙන් තැබුවහොත් මහ පොළොව ඉවර වෙනවා එහෙත් පිය පරම්පරාව ඉවර වෙන්නේ නෑ.

ඒ වගේ දිගු සසරේදී මව්වරුන්ගේ තනවලින් උරා බිවි කිරි මහා සමුදුරේ ජලයට වැකියි. එමෙන්ම මේ දිගු සංසාර ගමනේ දී ගවයන් වී, මීලුන් වී, මුවන් වී, උගුරන් වී, එළුවන් වී, කුකුළන් වී, බැටළුවන් වී සොරු යැයි අල්ලාගෙන බෙලි කැපීමෙන් වැගුරු ලේ මහා සාගරයේ ජලයට වඩා අධිකයි, යැයි අනමතගේ සංයුත දේශනාවේ දී වදාළ සේක. අවිද්‍යාවෙන් වැසී ඇති හිසාම ඕවා මොන බොරු දැයි සිතෙනු ඇත.

අඛ උපමාව

දිග පළල උස යොදනක් වූ ලෝහ පවුරෙන් වට වූ නුවරක් අඛවලින් පුරවා වසර සියයකට එක අඛ ඇටය බැගින් ඉවත් කළ විට ඒ අඛ සියල්ල අවසන් වූණත් කල්පයේ කාලය ඉවර නොවේ.

බමුණකුගේ පැනයට වදාළ වැලි උපමාව

දඹදිව ඇති විශාලම ගඟක් වන ගංගා නම් ගඟේ වැලි කැටවලට වඩා ඉක්ම ගිය කල්ප අධිකයි.

හිඤ්ඤාවේ පැනයට වදාළ සිහිකිරීමේ උපමාව.

වසර සියක් ජීවත්වෙන ශ්‍රාවකයෝ හතර දෙනෙක් දවසකට කල්ප ලක්ෂය බැගින් සිහි කරමින් වසර සිය ගෙවී ගියත් ඉක්මනා වූ කල්ප සිහිකරලා ඉවර වෙන්නේ නෑ. යනුවෙන් ඒ අනමතගේ සංයුක්තයේදී ම වදාළා. මේ අනුව ඉහත ඇති උපමාවලට අනුව දිගු සසරේ වින්ද දුක් රැස සිතාගත හැකියි නේද? බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දැනුම මහපොළොව වගේ නම් අපේ දැනුම අඛ ඇටයක්

තරම් වේ. ‘‘තනට කටමං සංඛින්තේන පඤ්චුපාදනකඛ්‍යධා දුකඩා?’’ කෙටියෙන් උපාදානස්කන්ධය පහේ දුක කවරේ ද? පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයේ තේරුම නිවැරදිව වටහාගත යුතුයි. පඤ්චස්කන්ධය එකක්. පඤ්ච උපාදානස්කන්ධය එකක්. බුදු, පසේ බුදු, මහ රහත් උතුමන්ට ඇත්තේ පඤ්චස්කන්ධයයි. රූප නම් වූ ශරීරය. වේදනා නම් වූ චින්දනය සඤ්ඤා නම් වූ හැඟීම් සංඛාර නම් වූ සිතිවිලි, විඤ්ඤාණ නම් වූ සිත් උන්වහන්සේලා මේ පහට ඇලීමක් බැඳීමක් නෑ.

රහතන් වහන්සේලා ප්‍රකාශ කර තිබෙන්නේ මම මරණය කැමති වන්නෙත් නෑ. ජීවිතය ගැන සතුටු වෙන්නෙත් නෑ. එහෙත් මේ ජීවිතයෙන් මිඳීම සිදුවෙන කාලය පමණක් බලාපොරොත්තු වෙනවා යනුවෙන්.

දිනක් තමන්ට බොරු චෝදනාවක් කළ හිඤ්ඤාත් වහන්සේ හමකට සාර්පුත්ත මහරහතන් වහන්සේ බුදුරජාණන් වහන්සේ හා සඟ පිරිස මැද සිහනාදු පවත්වමින් වදාළේ, මම මේ කය පරිහරණය කරන්නේ බෙල්ලේ චතුන සර්ප කුණක් වගේ කියලා. සර්ප කුණක් බෙල්ලේ එහි ඇති කෙනෙක් සිතන්නේ හැකි ඉක්මනින් එය ඉවත් කරලා භාලා පිරිසිදු වෙන්නයි. ඒ වගේ නික්ලේශී උතුමන් මේ ශරීරය දකින්නේ ඒ විදිහටයි. ඒ නිසා උන්වහන්සේලාට මේ ජීවිතය කෙරෙහි ඇල්මක් බැඳීමක් නැති නිසයි උන්වහන්සේලාට ඇති ජීවිතය පඤ්චස්කන්ධයක් වෙන්නේ. උපාදාන කියන්නේ දැඩි ලෙස අල්ලා ගැනීම බැඳීමයි. ඔබ දැක ඇති කබරගොයිය මී ගොදුරක් අල්ලා ගත්තොත් උඟට කොතෙක් ගැහුවත් ඒ ගොදුර අතහරින්නේ නෑ. තදින් අල්ලාගෙන ඉන්නවා. ඒ නිසා පහරදීම නිසා අතපය, වලිගය, කඳු තුවාල වෙලා තැලිලා දැඩි දුක් විඳිනවා. සමහර විට මැරුම් කනවා. උපාදානය කියන්නේ ඒ වගේ දෙයක්.

ඒ නිසා කෙළෙස් සහිත සත්වයෝ ජීවිතවලට තෘෂ්ණාවෙන් තදින් ඇලුම් කරනවා බැඳී සිටිනවා. ඒ නිසාම මේ ජීවිත පරිහරණය කිරීම දුකක් වෙනවා.

රහත් උතුමන්ට පඤ්චස්කන්ධයක් වන ජීවිතය කෙළෙස් සහිත සත්වයන්ට පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයක් වෙනවා කෙළෙස් සහිත

හැම දෙනාම රූපයට බැඳිලා වින්දනයට බැඳිලා, හැගීම්වලට බැඳිලා, නොයෙක් සිතුවිලිවලට බැඳිලා, සිත්වලට බැඳිලා දුක් විදිනවා.

මේ ජීවිත පවතින්නේ සතර වැදෑරුම් ආහාර නිසා කන බොන ආහාරයෙන් රූප කය හෙවත් ශරීරය වැඩෙමින් පවතිනවා. ස්පර්ශය ආහාර කරගෙන ස්පර්ශය නිසා වින්දනය පවතිනවා. චේතනාව ප්‍රධාන වූ සිතිවිලි ආහාර කරගෙන සිතිවිලි නිසා විඤ්ඤාණය පවතිනවා. විඤ්ඤාණය හෙවත් සිත ආහාරයක් කරගෙන සිත නිසා නාම රූප නම් වූ මේ ජීවිතය පවතිනවා. ඒ නිසා ශරීරයට ආහාරපාන ලබාදෙන්න සැප වින්දනයට සැප ස්පර්ශය ලබාදෙන්න ඇතිකර ගන්නා වූ විවිධ චේතනා විවිධ අදහස් සිතිවිලි විවිධ ආකාර සිත් අනුව පඤ්ච උපාදානස්කන්ධ වූ මේ ජීවිතය පවත්වන්න සෑම දෙනා අප්‍රමාණ දුක් විඳිනවා. ඒ නිසා ඉපදීම ආදී විවිධ දුක් පෙත්වාදී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අවසානයේ **“සංඛින්නේන පඤ්ඤපාදානඛ්‍යයා දුක්ඛ”** යනුවෙන් වදාළා.

යම්කිසි දාන පිංකමක දී බොහෝ දෙනෙක් බත්ම ගෙනාවොත් හැමෝගෙම දාන ගන්නත් ඕනෑ. එහෙම දානය ගන්න ගියොත් ස්වාමීන් වහන්සේලාගේ පාත්‍රය ඉඩමදී වී පිරිලා ඉතිරිලත් යනවා. වෙලාවත් මදිවෙනවා. ඒ නිසා කරන්නේ භාජනයේ ම බත්වලින් ටික ටික මිශ්‍ර කරලා එක් භාජනයකට අරන් බෙදන එකයි. එවිට හැම දෙනාගේ ම බත් දානය ගන්නා වෙනවා.

මහ සාගරයේ ජලය උතුරෙන්, දකුණෙන්, ලංකාවෙන්, ඉන්දියාවෙන්, වෙනත් රටවලින් වෙන වෙනම අරං පරීක්ෂා කර එහි ජලයේ රසය පෙන්වා දෙන්න ගියොත් එය ඉතාමත් බැරෑරුම් කාර්යයක්. ඒ නිසා මුහුදේ එක ජල බිංදුවක් විමසා රස දැනගෙන මුළු සාගරයේම ජලය ලුණු රසයි කියා පෙන්වන්නා වගේ තථාගතයන් වහන්සේන් ප්‍රකට වූ ජාති, ජරා, මරණාදී ප්‍රධාන දුක් පෙත්වා දී සියල්ල කැටිකර කෙටියෙන් පහක් වූ උපාදානස්කන්ධයම දුකයි කියා වදාළා.

දිගු සසර ගමනේ අතීතයේත්, අනාගතයේත්, වර්තමානයේත් පවත්නා දුක විස්තර කරන්න ගියොත් එය කියා ඉවර කරන්න

නොහැකියි. විධැවින් හුවණැස පාදා මේ මහා දුක අවබෝධ කෙරෙත්වා. **“ජාති, ජරා, මරණ, සෝක පර්දේව, දුක්ඛ දෝමනස්ස, උපායාස, අප්පිය සම්පයෝග, පිය විප්පයෝග, යම්පිච්ඡං නලහති නම්පි දුක්ඛං”** යැයි ලෝක ව්‍යවහාර සම්මුති දේශනාව කළ අතර, **සඛබ්බන්තේන පඤ්චුපාධානකඛ්‍යධා දුක්ඛා** යුගවෙන් පරමාර්ථ දේශනාව කළ සේක. මෙසේ සියලු ජීවිත මහා දුක් රැසකි. මෙවැනි දුක් දෙවියෙක්, බ්‍රහ්මයෙක් මැව්වා ද නැති නම් අහේතුකව ඇති වුණා දැයි විමසා බලන කල්හි වියට ඇත්තා වූ ම හේතුව දුටු සේක.

“ඉදං බෝ පන භික්ඛවේ දුක්ඛ සමුදයං අරිය සච්චං” මහණෙනි, මේ දුක් ඇති කිරීමේ හේතුව වන ආර්ය සත්‍යයි. **“යායං තණ්හා පෝනෝභවිකා න්‍යදිරාග සහගතා තත්‍ර තත්‍රාභිනන්දනී සෙය්‍යතීදං කාම තණ්හා භව තණ්හා විභව තණ්හා”** පුනර්භවය ඇති කරන නන්දිරාග සමග ඇතිවූ තැන සතුටුවෙන කාමයන් අරමුණු කළාවූ ද, භවයන් අරමුණු කළාවූ ද, විභවයන් අරමුණු කළාවූ ද, යම් මේ තෘෂ්ණාවක් වේ ද වියයි. **පොනොභවිකා** - තණ්හාවේ ස්වභාවය නම් නැවත නැවත කාම භවයේ හෝ රූප භවයේ හෝ අරූප භවයේ උපත ලබාදීම. **න්‍යදී** - කියන වචනයේ තේරුම දෙකක් තිබෙනවා. එකක් තණ්හාව අනෙක සතුට. සමුදය සත්‍ය දේශනා පෙළේ ඒ දෙකම තියෙනවා. **න්‍යදිරාග** - තෘෂ්ණාවෙන් ඇලීම සතුටු වෙමින් ඇලීම, පෘථග්ජන සිත ප්‍රිය අරමුණේ ඇලෙනවා. බැඳෙනවා වගේම සතුටු වෙනවා. **“පියරූපං සාත රූපං ඵඤ්ඤා තණ්හා උප්පජ්ජ මානා උප්පජ්ජති ඵත්ථ නිව්සමානා නිව්සති”**. යනුවෙන් වදාළේ වියයි.

තත්‍ර තත්‍රාභිනන්දනී - තත්‍ර තත්‍ර කියන්නේ ඒ ඒ තැන්වල කුමන තැන්වල ද යම් තැනක උපන්නා නම් ඒ උපන් තැන සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ දී මේ තණ්හාව උපදින තැන් 60 ක් වදාළා. **න්‍යදීනී** - නම් සතුටුවෙන බවයි. සතුටෙන් බැඳෙන බවයි. ප්‍රිය රූපයටත් බැඳී සතුටු වෙනවා. ශබ්දයටත් බැඳී සතුටු වෙනවා. වින්දනයටත් බැඳී සතුටුවෙනවා. හැගීම්වලටත් බැඳී සතුටු වෙනවා. ඇසටත් බැඳී සතුටු වෙනවා. කනටත් බැඳී සතුටු වෙනවා.

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ කාලයේ එක් තරුණියකට

තරුණයෙක් ඇලුම් කළා. ඇය මහණ වෙලා රහත් වුණත් පස්සෙන්ම ආවා. ඒ තෙරණින් වහන්සේ අවවාද කළා. දැන් මගේ පස්සෙන් ඇවිත් වැඩක් නෑ. (මේ දැස් ලස්සන තරුණියන් අදටත් නේපාලයට ගිය කෙනෙකුට දැකගත හැකියි.) මගේ පස්සෙන් එන්නේ ඇයි කියලා, තෙරණිය කීවේ. ඔබේ ඔය ලස්සන ඇස් දෙකට ඇස් දෙක නිසා මං ඔබ වෙත බැඳී බැඳීම අතහැර ගන්න බැරවයි එන්නේ කියලා. ඒ තෙරණින් වහන්සේ ඇස ගලවා දුන්නා. එයින් සංවේගයට පත්වෙලා වැඳලා සමාව අරන් ආපසු ගියා. මේ තෘෂ්ණාවේ ස්වභාවය මෙන්ම නිකෙළෙස් උතුමන්ගේ මේ කයට බැඳීමක් නැති බව මෙයින් පෙන්නුම් කරනවා.

මේ තෘෂ්ණාවේ අනෙක් ස්වභාවය තමා යම් තැනෙක උපන්නා නම් ඒ උපන් භවයට ඇලුම් කිරීම අසුවී, මඩ, පණුවන් අපවිත්‍ර දෙය පිළිකුල් කරමින්, රස බොජුන් අනුභව කරමින්, ලස්සන ඇඳුම් ඇඳ සුව යහනක නිදාගත් දෙවියෙක්, මනුෂ්‍යයෙක්, මැරී උෟරෙක්ව හෝ බල්ලෙක්ව උපන්නොත් ඵදාට කලින් පිළිකුල් කළ අසුවී මඩ පණුවන් අපවිත්‍ර දේට ඇලුම් කරනවා. ඒවායින් සතුටු වෙනවා. කලින් ප්‍රිය කළ ඇඳුම් සුව යහන් පිළිකුල් කරනවා.

එක් රජ කෙනෙකුට ප්‍රියමනාප සුරූපී බිසවක් සිටියා. ඇයට තදින් ඇලුම් කළා. ඇය අකාලයේ මැරුණා. ඇගේ වියෝවෙන් කම්පිත වූ රජු මළ සිරුර කුණු නොවෙන ලෙස බෙහෙත් ගල්වා ඒ දෙස බල බලා තම කාමරයේම තබාගෙන ශෝක කරනවා. මේ බව දැනගත් සෘද්ධි බලැති තවුස්තුමෙක් ඇය උපන් තැන පෙන්නුවා. රජ උයනේම කුරුමිණි දේනුවක් වී ඉපදිලා කුරුමිණියෙක් සමඟ ගොම ගුලියක් පෙරළාගෙන යනවා. තවුස්තුමා සෘද්ධි බලයෙන් කතා කරවලා ඇහුවා ඔබ ගිය ආත්මේ කවුද? මේ රජතුමාගේ අග මෙහෙසියයි. ඔබ රජතුමාට ආදරයෙන්, ප්‍රිය භාවයෙන් හිටියා ද? ඔව් දැනුත් ඔබ රජතුමාට ප්‍රිය කරනවාද නෑ. මට දැන් ඔහුගෙන් වැඩක් නෑ. මේ මගේ ප්‍රිය සැමියා කියමින් ගොම බෝලය පෙරළමින් කුරුමිණියා සමඟ ගියාය.

මහා පිනැති සාලිය කුමරාගේ සිතේ ඇති වූ තෘෂ්ණාවෙන් සැඩොල් තරුණියට සතුවන් බැඳී රජකම අහිමි කරගත්තා.

මේ තමා කාම තණ්හාවේ ස්වභාවය. මේ කාම තණ්හාවෙන් උමතු වන සත්වයෝ කියා නිම කළ නොහැකි මහා දුක්වලට පත්වෙතවා.

සිටු මැදුරක මහා සම්පත් විඳුසු පටාවාරා සේවකයා සමඟ පැනගොස් කටුක දුක් වින්දේ කාම තණ්හාවේ උමතුවෙන්. භව තණ්හාවෙන් උමතුවන අය මතු හොඳ ආත්ම පත පතා කුසල් කරමින් සසර දික්කරගෙන නිමක් නැති සංසාර දුක් විඳිනවා. තව ද මේ තණ්හාව මිට්ටාදෘෂ්ඨිය සමඟ චිකට යෙදෙන ධර්මයක් නිසා සදාකාලික දේවත්වය, බ්‍රහ්මත්වය පත පතා බොහෝ පවිකම් කරමින් හෝ කයට, සිතට දැඩි දුක් දෙමින් මෙලොව පරලොව දෙකේම අප්‍රමාණ දුක් විඳිනවා. මෙසේ භවය සදාකාලිකයි කියා ගන්නා ලද සාස්වත දෘෂ්ඨිය සමඟ යෙදුන තණ්හාව භව තණ්හාවයි.

මරණින් පසු යළි උපතක් නෑ. මෙයින් සියල්ල අවසන්, මැරෙන තුරු සැප වින්ද යුතු යැයි, වරදවා ගන්නා උච්ඡේද දෘෂ්ඨිය සමඟ යෙදෙන තණ්හාව විභව තණ්හාවයි. කෘවේ මොනවාදැයි ඇසූ කෙනෙකුට ව්‍යංජන සමඟ බත් කාලා පළතුරු අතුරුපස කෘවත් ව්‍යංජන පළතුරු ගැන නොකියා ප්‍රධාන දේ නිසා බත් කෘවා යැයි කියන්නා සේ ප්‍රධාන හේතුව වන බැවින් සියලුම සුත්‍ර දේශනාවල තණ්හාව සමුදය සත්‍ය වශයෙන් වදාළත්, වෛද්‍යවරයෙක් රෝගියෙකුගෙන් වැළඳී ඇති බවේ රෝගයට හේතු සොයා බෙහෙත් දීම සඳහා කෘවේ මොනවාදැයි ඇසූ විට කාපු සියල්ල නොකියා බත් පමණක් කෘ බව කීවොත් නියම බෙහෙත දීමට නොහැකිවන අතර, කහ ලද සියලු දේ කීවොත් හේතුව දැන එයට සුදුසු බෙහෙත දී රෝගියා පහසුවෙන්ම සුවකළ හැකිය.

එමෙන්ම තණ්හා අකුසල මූලයක් නිසා දුක ඇති වෙතවා. කුසල් කරලා දේව බ්‍රහ්ම ජීවිත ලබන්න ඕන කියා ඒවාට ඇලුම් කරමින් සසරෙන් නොමිඳී සසර ගමන දික්කරගෙන දුකට පත්වෙන නිසා තුන්භවයේ ම ඇත්තේ තාවකාලික අස්ථිර සැපක් හා දුකෙන් යුක්ත බව පෙන්වා දී සංසාර රෝගයට ප්‍රතිකාර කිරීමට පහසුවන අයුරින් භවගාමී කුසල් ද සමුදය සත්‍ය බව පෙන්වා දෙමින් පරමාර්ථ වූ අභිධර්ම දේශනාවේ දී සමුදය සත්‍ය පස් ආකාරයෙන් වදාළා.

1. තප් කට්මො දුකඩ සමුදයො තණ්හා - දුකඩ සමුදය කවරේ ද? තණ්හාවයි.
2. තණ්හාව අවසේස කිලේසාව - තණ්හා හා ඉතිරි කෙලෙස්.
3. තණ්හාව අවසේස කිලේසාව අවසේසාව අකුසලා ධම්මා - තණ්හාවත් ඉතිරි කෙලෙස් හා ඉතිරි අකුසල ධර්ම.
4. තණ්හාව අවසේස කිලේසාව අවසේසා අකුසලා ධම්මා තිණිව කුසල මූලානි සාසවානි - තණ්හාව ඉතිරි කෙලෙස්, ඉතිරි අකුසල ධර්ම ආසුව සහිත කුසල් මුල් තුන.
5. තණ්හාව අවසේස කිලේසාව අවසේසාව අකුසලා ධම්මා තිණිව කුසල මූලානි සාසවානි අවසේසාව සාසවා කුසලා ධම්මා - තණ්හාව ද, සෙසු කෙලෙස් ද, සෙසු අකුසල ධර්ම ද, ආශ්‍රව සහිත කුසල මුල් තුන ද, සෙසු ආශ්‍රව සහිත කුසල ධර්ම.

සමුදය සත්‍යයේ මෙම පස් ආකාරය අවබෝධ කරගන්න නම් ආශ්‍රව ධර්ම පිළිබඳව දැන ගත යුතුයි. කාමාසව, භවාසව, දිට්ඨාසව, අවිජ්ජාසව කියා ආසුව ධර්ම 4 කි. මෙහි කාමාසව නම් කාම සම්පත් පිළිබඳව ඇති ගිජුබව. භවාසුව නම් නැවත නැවත උපදමින් භව සම්පත් විඳීමට ඇති ගිජු කැමැත්ත. දිට්ඨාසව නම් සදාකාලික දේවත්වය බුහුමත්වය ඇතැයි ඒ අමරණීය තත්වයට පත්වෙන්න ඕනෑ ආදී වශයෙන් පැවති මිට්ඨා දෘෂ්ඨියයි. අවිජ්ජාසව නම් ආයඪී සත්‍ය නොදැනීම ම යි. ආයඪී සත්‍ය දන්නේ නම් කාම, රූප, අරූප තුන් භවයම අනිත්‍ය, දුකඩ, අනාත්ම වශයෙන් අවබෝධ වෙනවා. එය නොදැනීම හිසාම හිත්‍ය වූ භව සම්පත් පතා කුසල් කරනවා.

මේ කියන ආසුව ධර්ම මුල් කරගෙන සිතේ උපදින අරෝහ, අදෝස, අමෝහ තුන කුසල මූලයි. ආසුව ධර්මයන්ගේ බලපෑම හේතුකරගෙන කරන භවගාමී කුසල් සාසව කුසල ධර්ම නම් වනවා. **“තප් කතමං දුකඩ නිරෝධං අරය සච්චං”** දුක් නැති කිරීම නම් වූ ආයඪී සත්‍ය කවරේ ද? **“යෝ තස්සායේව තණ්හාය අසේස විරාග නිරෝධෝ වාගෝ පටිනිස්සග්ගො මුත්ති අනාලයෝ”** ඒ තණ්හා වගේම ඉතිරිවක් නැතිව දුරු කිරීමක් අතහැරීමක් බැහැර කිරීමක්, මිඳීමක් වාසය පිණිස ඉඩ නොතිබීමක් වේද වියයි.

**යථාපි මුලේ අනුපද්දයෙව් දළ්භෙ
 වින්තෝපි රුකේඛා පුනරේව රුහති
 ඵවමිපි තණ්හානුසයේ අනුහතේ
 නිබ්බතනි දුක්ඛමිදං පුනප්පුනං**

යම් සේ මුල ශක්තිමත්ව නොනැසී තිබෙනතුරු ගස කැපුවත් නැවත දලු දමා හැදෙනවා. එමෙන් තණ්හා අනුසය (සිත තුළ යටපත්ව රැඳී තිබෙන තුරු නොනසන තුරු මේ පඤ්ඤාස්කන්ධ නම් වූ ජීවිත දුක් නැවත නැවත හටගන්නවා.

මේ උපමාවේ හැටියට ගස දුක්ඛ සත්‍ය නම් මුල සමුදය සත්‍යය යි. ගසේ මුල තිබෙත් දී ගසේ අතු ඉති කොතෙක් කපා දැමීමත් මුල නිරූපදිත නිසා නැවත නැවත දළු ලා වැඩෙනවා.

එමෙන් ම බඩගිනි පිපාසයට අහර පැන් ලබා දෙනවා. සීත උණුසුමට ඇඳුම් ඇඳීම, පෙරවීම කරනවා. පෙනීම දුර්වල වන විට කණ්ණාඩි පළඳිනවා. කෙස් පැහෙන කොට කලපාට කරනවා. දත් හැලෙන විට කෘතීම දත් දානවා. ඊදුම්, කැක්කුම් එන විට ඉරියව් වෙනස් කරනවා. උණුසුම වැඩි වෙන කොට සිසිල සොයනවා. සිසිල වැඩි වෙන විට උණුසුම සොයනවා. සීරැර ගඳ හමන කොට සෝදනවා, නානවා, සුවඳ ගල්වනවා.

ඇස පිනවන රූප ලබා දෙනවා. කණ පිනවන ශබ්ද ලබා දෙනවා. නාසය පිනවන සුවඳ ලබා දෙනවා. දිව පිනවන රස ලබා දෙනවා. කය පිනවන පහස ලබා දෙනවා. මේ සියල්ල දුක් නැති කරන්න කරන පිලියම්. මේවා තාවකාලික නිසා කොතෙක් පිලියම් කළත් නැවත ඒවා වෙනස් වෙනවා. වෙනස් වන විට දුක් වෙනවා. ලෙඩ නොවී ඉන්න පිලියම් කරනවා. නමුත් ලෙඩ වෙනවා. චිච්ච දුක් වෙනවා. උපන්දා පටන් කය පෝෂණය කෙරැවා. අවශ්‍ය දේ ලබා දුන්නා. සිත පිනෙව්වා. ඇති වුණා ද? නෑ. නාකි වුණා. නාකි වුනා කියන්නේ කලින් කළ කී දේ කරන්න කියන්න බැරි වීමයි. එතකොට දුක් වෙනවා.

මෙසේ ඇති වීමක් නැත්තේ ඒවාට ඇති ආශාව නිසයි. ආශාව සංසිදුනෙ නැතිවම මැරුණා. මුළු ජීවිතයම කළේ තාවකාලික පිලියම් කිරීම් වශයෙන් අතු ඉති කපා දැමීම යි. ගස මැරුණා මුල හොඳට තිබෙනවා. ආයෙත් දළු දමා ගස වැඩුණා. එමෙන් ම ආශාව සංසිඳුවා ගත්තේ නැහැ. නාකි වුණාට පස්සේ බැරිකමට කලින් කළ දේ නොකළත් ඒවා කිරීමේ ආශාව තිබෙන නිසා ආශාව තිබෙත් දී මැරුණා, නැවතත් උපන්නා. ආයෙත් ගසේ අතු ඉති කපනවා වගේ තාවකාලික පිලියම් යොදනවා. ආශාව නිසාම තාවකාලික වූ සුළු කාම සුවය වෙනුවෙන් දුරු උපත් විනාශ කරනවා. වළක්වනවා. හවයට ආශාවෙන් මැරී හව සැපයට ලොල් ව උපතක් සොයා එන සත්ත්වයාගේ ආශා කරන හව සැපට මුල්වෙන උපත් වැළකීම හරියට මනත් ආශාවෙන් පිටරටකට යන්න යන කෙනාගේ ඒ ගමන වළක්වමින් ගුවන් තොටුපළේ හෝ ගුවන් යානයේ දොර වසා දැමීම වාගේ. එතකොට ඔහු අතරමං වී මහා කායික මානසික දුකට පත් වෙනවා.

තමනුත් මැරී, නැවත උපත් සොයා එන විට මටත් වෙන්වේ මේ දෙයම යැයි නොසිතන අඥාන, අන්ධබාලයෝ සුළු කාම සැපය වෙනුවෙන් උපත් පාලනය කරනවා. මේ අති දුරුණු වූ ක්‍රියාව පිලිබඳව ඔබ එක් වරක්වත් සිතුවා ද? රාගය කය සිත දවන දුරුණු වූ දාහය ඇති මහා ගින්නක්. මේ කාම දාහයෙන් දැවෙන ඔබ එයට ඉන්ධන සොයා ගත්තා. ඉන්ධන නම් ජීවිතයට තව කෙනෙක් එක්කර ගත්තා.

ග්‍රීස්ම කාලයට ලැවී ගිනි ඇති වෙනවා. අසුවෙන හැම දෙයම දවාගෙන එම ගින්න එනවා. එයට (පටගිනි) දාහය කරනවා. ඒ කියන්නේ මෙහෙත් ගින්න අවුල්වා අර ලැවී ගින්න දෙසට යන්න හරිනවා. මේ ගිනි දෙක මුහුණට මුහුණ ඇවිත් ගිනි දෙක එකතු වෙනවා. ගිනි ජාලා දෙක එකට වෙලිලා අසු වූ සියල්ල දවා අළු කර තිවී යනවා. නමුත් ලෝකයේ ගින්න අවසන් නැහැ. ග්‍රීස්මය තිබෙන තුරු හිරු තේජස තිබෙන තුරු ගස් වැල් තණ වියැළී නැවත ලැවී ගිනි ඇති වෙනවා.

ඒ වාගේ රාග ගින්නෙන් දැවෙන දෙදෙනා එකට එක් වෙනවා. ගිනි කඳුන් දෙක එක් වී වෙලී පැටලිණා මෙන් රාග ගින්නෙන් තෘෂ්ණාවෙන් එක් වී බැඳී වෙලී පැටලී ගන්නවා. බාහිර ගින්නෙන් දැවෙන දෙයෙහි. අළු දුම් වගේ දැවෙන රාග ගින්නේ අළු, දුම් පෙන්නේ නැහැ. එය හදවත තුළ බුරු බුරා නැග ඇතුළත දව දවා තාවකාලිකව

හිවී ගියත් තිබුණාටත් වැඩිය වර්ධනය වෙලා නැවත නැවත නැගී එනවා. හේතුව ඉන්ධන නම් වූ රාගයට හේතු වන ජීවිත ලංවී බැඳී පැවතීම. එහිසාම තම සැමියාගෙන් බිරිඳගෙන් වෙන් වී අෂත් වී සිටීම. අතිශය අමාරැයි. දරුණු දුකක්. ගත කරන ජීවිත රටාව අනුව අකමැත්තෙන් වුණත් අෂත් වී වෙන් වී රැකියා ආදිය සඳහා ගියත් සිතින් එක් වී වෙළු පැටලි මුළු ජීවිතයම දවනවා.

තම සැමියා දිහා වෙනත් තරුණියන්, ස්ත්‍රීන් බලන විටත්, කතා කරන විටත්, සිනාසෙන විට, උදව් උපකාර කරන විටත්, තම බිරිඳ දෙස වෙනත් තරුණියන් පිරිමින් බලන විටත්, කතාකරන විටත්, සිනාසෙන විටත් ඔවුනොවුන්ගේ සිත් තුළ සැකය, ඊරිසියාව, ශෝකය, කෝපය හටගෙන එයින් ද දැවී දැවී අප්‍රමාණ දුක් පීඩා විඳිනවා. මේවා උත්සන්න වීම නිසා මුලින් තිබූ විශ්වාසය සෙනෙහස, දයාව, අනුකම්පාව, වෛර ක්‍රෝධ බවට පත් වී අඬදබර, කලකෝලාහල, රැවුම් ගෙරවුම්, ඇනුම් බැනුම්, අඬා දොඩා, වැළපීම්, සුසුම්ලෑම් ක්‍රමයෙන් උත්සන්න තත්වයට පත්වීමෙන් මරා ගැනීම් සිර ගෙවල් දක්වා වර්ධනය වෙනවා.

මෙම තත්වයන්හි දී නොනුවණින් ක්‍රියා කිරීම ගසේ අතු ඉති කපා දැමීම වගේ, කපන්න කපන්න තව දළු එනවා. මෙහි තවත් ප්‍රතිඵලයක් ලෙස දරුවන් ලැබී කලින් තිබූ නිදහස නැති වී දරුවන් වෙනුවෙන් නොවිඳිනා දුක් විඳිනවා. දරුවන් නොලැබීමත් දුකක්, ලැබුණ පසුත් දුකක්. දරුවා ගෙදරින් පිට වුණාට පසු දරුවා නැවත ගෙදර එන තුරු අස්වැසිල්ලක් නැහැ. දරුවාගේ පැමිණීම ප්‍රමාද වෙන්න වෙන්න හදවතේ දැල්වෙන ගින්නත් එන්න එන්න වැඩි වෙනවා. මුලින් කියන ලද රාගයමයි මේ වෙස් වලාගෙන දරු ප්‍රේමය වශයෙන් ආවේ. ඊළඟට වතු පිටි කුඹුරු ඉඩ කඩම් යාන වාහන ආදී නොයෙක් අතට නොයෙක් ආකාරයට දැල්වී දැල් වී ගිහින් දැවීම සන්තාපය ඇති කරවනවා. අර ගස වැඩි වැඩි අතු පතර විහි දී විශාල ප්‍රදේශයක් පුරා වසාගෙන පැතිරෙන්නා වාගේ මේ රාග හෙවත් තණ්හාව වැඩි පැතිරී යමින් එක සැමියාගෙන්, එක පුරුෂයාගෙන් නොනැවතී තවත් අය සමඟ හොර රහසේ එක් වෙනවා.

එක ගෙයින් එක ඉඩමෙන් නොසැකි තව තව පතමින් ගමෙන් නගරයෙන් රටෙන් නොනැවතී පිටරටවල්වලත් ඉඩම් ගනිමින් ව්‍යාපාර කරමින් මුළු ලෝකයම අල්ලමින් ඒත් මදි වී තවත් ලෝක සොයා විශ්වය තරණය කිරීම් දක්වා ක්‍රියා කර සැකීමට පත් නොවීම මැරෙණවා. ඇතිවීමක් නැතිව නොසංසිඳී අල්ලා ගත් දෙයට බැඳී සිටිය දී මැරුණ නිසා කොතෙක් දුර ගියත් කණුවෙන් බැඳී ගසට සම්බන්ධතාවය ඇති තෙක් ඒ ගස වටේම කරකි කරකි එතැනින් නොමිඳි ගස කරාම එන්නා වාගේ ලෝක සත්ත්වයා තණ්හාවෙන් බැඳී සිටින තාක් කල් ලෝකය තුළම කරකි කරකි එනවා.

ඇලුම් කළ දෙය අතහැර ගන්න බැරුව නයිනි, මීයන්, උග්‍රන් ආදී තිරිසනුන් වශයෙන් හෝ ශ්‍රේතයන් බවට පත් වී ඒ තැන්වල ම ඉප දී ඒවා දිනා බලාගෙන ඒවා ආරක්‍ෂා කරමින් ඉන්න අතර ඒ වස්තුව වෙනත් අය ගන්න හදන විට දරාගන්න බැරුව කෑ ගසමින් අඩා වැළපෙමින් ඇතුළතිනුත් දැවී දැවී මහා දුක් විඳිනවා. ශ්‍රේතයන් බවට පත් වී ගෙවල්වලට ඇවිත් ඉන්න දරුවන් වෙනුවෙන් ම නොයෙක් පවී කම් කරමින් අප්‍රමාණ දුක් පීඩා විඳි විඳි අප්‍රමාණ සෙනෙහසින් හැදූ වැඩු තමන්ගේම දරුවන් බලි තොවිල් කරමින් තමාගේ ම නිවසින් වළවා ගන්නකොට මොන තරම් දුක් වේදනා සිතට දැනෙනවා ඇත් ද?

එක මව් කුසින් බිහිවෙලා එකම මවගේ දෙනෙහි කිරි උරා බීලා, එක පිඟානෙ බත් කාලා, එක පැදුරේ එකට නිදියලා. එකට සෙල්ලම් කරලා, එක නිවසේ එකට හැදූන වැඩුණ එක සහෝදර සහෝදරියෝ ලොකු වී පසු කාලයේ වෙනත් අය සමග රාගයෙන් බැඳුණ පසු ඒ අයගේ කියුම් කෙරුම් නිසා මවිපිය සහෝදර සහෝදරියන් පවා සතුරන් සේ සලකා කටයුතු කරමින් ඒ හේතු කරගෙන මහා දුක් විඳිනවා. මේ සියලු දුක්වලට මුල තණ්හාව යි.

එක් ගමක ජීවත් වූ ගොවි පවුලකි. පියා මව පිරිමි දරු දෙන්නා. බාලම දියණිය. යැපුනේ ගොවිතැනින්. පියා හේන් කොටයි. මව ගෙදර වැඩ කරයි. පුතුන් දෙදෙනා පියාට උදව් වෙති. දුව කුඩා දැරියකි. නිවස අසල කුඩා පොකුණකි. දරු දෙදෙනාගෙන් එක් අයෙක් පැවිදි වී රතන් බව ලබා මුළු සසරින් ම මිඳේ. කල් යෑමෙන් මව හා පියා දිවි කෙළවර කර පරලොව යති. කුඩා දියණිය උණ රෝගයෙන් මිය යයි. නිවසත් ඉඩමත් ඉතිරි වී සිටි එකම පුතාට හිමි වෙයි. ඔහු පියා

සතු ඉඩම වගා කරයි. ගතවූයේ ටික කලකි. ගැරඬි දෙනක් හිතරම හිවසට එනවා. හැලි වළං පිඟන් කෝප්ප බඩු භාණ්ඩ අතර සැරි සරනවා. හිවස තුළ රැඳී සිටිනවා. කොතෙක් ච්ඡෙව්වත් ආයෙන් එනවා. ඒ අතර වල් උගරෙක් ඇවිත් ගොවිපළ භාරනවා. සිටවා ඇති අල බතල භාරගෙන කනවා.

උගරාගෙන් පැමිණෙන කරදරයෙන් මිඳි ගොවිපළ රැකගන්නත්, මස් රස විඳින්නත්, එක්ක දිනක් හිවැසි තරණයා විසින් එම උගරා මරණ ලදි. මස් කරන්න සුදානම් වන විටම සහෝදර ස්වාමීන් වහන්සේ එතැනට වැඩියා. දැන් ලොකු ලැප්පාවක් බයකින් පසුවන තම සහෝදරයාට උගරාගේ බඩ පළන ලෙස හියෝග කළා. ස්වාමීන් වහන්සේගේ හියෝගය ඉටු කළ යුතු යි. වයට පිටු පෑ නොහැක. කියු ලෙසම බඩ පැලුවා. ආමාශය තුළ ගැරඬි කුණක්. එම ගැරඬි කුණේ එක් මහතට තිබූ කොටසක් පළන්න හියම කළා. එතුළ සිටියේ ගෙමිබෙක්. මැරුවේ එක සතයි. මළකුණු තුනයි.

උගරෙක්, ගැරඬියෙක්, ගෙමිබෙක් යන තුන් දෙනෙකුගේ මළකුණු තුනක් සහෝදරයා දන්නේ එපමණයි. ස්වාමීන් වහන්සේ ඊට වඩා දෙයක් දන්නවා. සතුන් මීට පෙර කවි ද? මේ තත්වයට පත්වුණේ ඇයි? සියල්ල දන්නවා. ඒ නිසා සහෝදරයාට කියා දන්නා මේ උගරා තමා ඔබෙත් මගෙන් තාත්තා. ගැරඬි දෙන තමා ඔබෙත් මගෙන් අම්මා. ගෙඹි පැටියා තමයි ඔබෙත් මගෙන් නංගි.

ටික කලකට පෙර එක පවුලේ සාමාජිකයන්. තව කලකට පසු සෙනෙහසින් හැඳූ වැඩු පුතා විසින් මේ මගේ පියා බව නොදැන උගරා මැරුවා. ටික කලකට පෙර එක යහනේ සැතපෙමින් ආදරයෙන් සෙනෙහසින් එක් ව වෙලි බැඳී සිටි මගේ බිරිඳ නේ දැයි නොදැන උගරා විසින් ගැරඬි දෙන මරා හෝ පණ පිටින් ගිල දැමීමා. මගේ කුසෙන්ම බිහිවෙලා මගේ තුරුලේ ඉඳගෙන මගේ දෙනහින් කිරි උරා බිව් මගේ සුරතල් දියණි යැයි නොදැන ගැරඬි දෙන විසින් පණ පිටින් ම ගෙඹි පැටියා ගිල දැමීමා.

එක් භවයකින් වැසුණා මේ තත්වය මේ තුන් දෙනාටම

නොපෙනුනේ අවිද්‍යා අඳුරින් මනස ආවරණය වීම නිසයි. මේ මහ පොළව කාටත් පොදු දෙයක්. වෙනස් වන දෙයක් සදාකල් නිමි නැති අනිමිවන දෙයක් යනුවෙන් තේරුම් ගන්න බැරි වූ නිසා. තණ්හාවෙන් මගේ ඉඩම කියා බැඳුණා. ඒ බැඳීම නිසා වැඩි අතට ගියේ නෑ. තාත්තා මැරී උගරෙක් වී ඒ ඉඩමට ම ආවා. අම්මන් ගෙදරටත් බඩු හාණ්ඩවලටත් තණ්හාවෙන් බැඳී සිටි බැවින් මැරී ගැරඬි දෙනක් ව ඉපදිලා පෙර පුරුද්දට ඒ නිවසට ආවා. චතකොට කුඩා දියණියට මොක ද වුණේ. ඇය පොකුණට ආශාවෙන් සිටියා. නිතර එහි ගොස් පොකුණේ ඉන්න මැඩියන් බල බලා ප්‍රීති වුණා. උණ රෝගය නිසා නිවසේ ඉන්න අතර තුර “අනේ මට හොඳ වෙලා පොකුණ ප්‍රභට යන්නේ කවදා දැයි” සිත සිත සිටියා. එම රෝගයෙන් ම මැරුණා. ආශා කළ තැනට බැඳී ගියා. එහි මැඩිදෙනකුගේ කුසේ පිළිසිඳ ගන්නා. මේ තුන්දෙනාම තණ්හාවෙන් බැඳී සිටි නිසා ආශා කළ තැන්වලට ඇදී ගියා.

ලෝබ මූල සිත අකුසල් සිතක්. එහි විපාක සිතින් තිරිසන් හවයේ උපන්නා. ගස කපා දැමීමා වාගේ ජීවිතය මරණයෙන් සිඳ දැමීමත් මූල වගේ තණ්හා අනුශය ඉතිරිව තිබූ නිසා නැවත උපන්නා. උපන් පසු ඔවුනොවුන් කා ගනිමින් මහා දුකට පත් වුණා. මේ විස්තර දැන ගත් පසු ගිහි ගෙය ගිහි ගෙයක් මෙන් ද සසර මහා බිය උවදුරු සහිත තැනක් වශයෙන් වැට හී තරුණයා සහෝදර තෙරුන් සමඟ ගොස් පැවදි වෙලා, තණ්හා නමැති මූල උදුරා දමා සංසාර දුකෙන් නිදහස් වුණා. අනෙක් තුන් දෙනා සසර මැරෙමින් උපදිමින් කොහේ සිටි දැයි සිතා ගත නොහැක. ඒ ඔබ අප ද විය හැකි ය. සසරේ හැටි එහෙමයි.

මේ අනුව ගස නොවේ කැපිය යුත්තේ මූලයි. ගස නොකපා මූල විනාශ කළ කල් හී ගසේ විනාශය ද වියින් ම සිදු වෙනවා.

වෛද්‍යවරයා පිළියම් යොදන්නේ රෝග නිධානයට යි. ලෙඩාගෙන් රෝගය පිළිබඳ කරුණු විමසා දැනගෙන එයින් රෝග නිධානය සොයාගෙන බෙහෙත් දෙන්නා වාගේ, බුදුරජාණන් වහන්සේ සංසාර ලෙඩට බෙහෙත් දෙන්නේ නිධානයට යි. එනිසා දුක විමසා පිරිසිඳ දැනගෙන දුකට හේතුව සොයා ගත යුතු යි. හේතුව සොයාගෙන හේතුව නැසූ විට හේතුවේ ඵලය වන දුක නැති වෙනවා. ඒ නිසා තම යි, **යො තස්සායෙව තණ්හාය** ඒ තණ්හාවගේ ම (**අසේස**) ඉතිරිවත් නැතිව (**විරාග නිරොධෝ**) දුරු කිරීමක්, නැති කිරීමක්

(වාගෝ) අත්හැරීමක් (මුත්ති) මිදීමක් (අනාලයෝ) වාසයට ඉඩ නොතැබීමත්, (පටිනිස්සන්ගෝ) බැහැර කිරීමක් වේද (අයං චුච්චති භික්ඛවේ දුක්ඛ නිරෝධං අරිය සච්චං) මහණෙනි, මේ දුක් නැති කිරීමේ ආර්ය සත්‍යයි. වාණ නම් තණ්හාවයි. ඒ තණ්හාව නැති තැන නිවනයි. මේ විරාගාදී පද හයම නිවනට කියන නම් ය. (රාගකඛයො දෝසකඛයො මෝහකඛයො තිබ්බාණං) රාග ද්වේශ මෝහ නැති කිරීම නිවනයි. මේ අනුව නිරෝධ සත්‍ය නම් නිවනයි.

සතිපට්ඨාන දේශනාවේ දී ඇස් ආදී තණ්හාව උපදින ස්ථාන හැට, ඒ ඒ තැන හට ගන්නා තණ්හාව ඒ ඒ තැන්වල ම නැති වෙන බැවින් නිරෝධ සත්‍ය ලෙස වදාළා. (වක්ඛං ලොකේ පිය රූපං සාන රූපං එතෙට්ඨා තණ්හා පභියමානා පභියති, එතට් නිරුප්පමානා නිරුප්පති.) තණ්හාව උපදිනු ලබන ප්‍රිය වූ මිහිරි වූ ඇසෙහි ම පහවෙනු ලබන, නැතිවෙනු ලබන තණ්හාව නැති වේ. ඇසට ආශාව තිබෙන තුරු නැවත නැවත ඇස් ලබනවා. ඇස, කය, නාසය, දිව, මනස කියා හය යි. මේ හය මුල් කරගෙන විඤ්ඤාණ හය යි. ස්පර්ෂ හය යි, වේදනා හය යි, චක්ඛුව විසි හතරයි.

රූප, ශබ්ද, සුවඳ, රස, පොට්ඨබ්බ සිතට දැනෙන ධර්මාරම්මණ කියා හය යි. මේ හය මුල් ව උපදින හැඟීම් හය යි. චේතනා හය යි. තණ්හා හය යි. චිත්තක හය යි. විචාර හය යි. චක්ඛුව තිස් හත යි. සියල්ල හැට යි. මෙසේ හැටකට බෙදන ලද්දේ මේ ජීවිතයම යි. මෙසේ මේ ජීවිතයට ඇල්ම තිබෙන තුරු තණ්හාව තිබෙන තුරු නැවත නැවත ජීවිත ඇති වෙනවා. නැවත නැවත ජීවිත ඇති වෙනවා නම් ඇති වන්නේ දුකම යි. මේ ජීවිතයට ඇති ඇල්ම තණ්හාව නැති කිරීමෙන් ම දුක නැති වෙන වා. ඇස් කන් නාසාදියට ඇති ආශාව, තණ්හාව ඉතිරි නැතිව මුළින් ම නැති කර දැමීමා නම් ඇස් කන් නාසාදියත් නැවත හට ගන්නේ නැහැ. එහෙම නම් ඔබ දරුවෙක් උපන්නා කියලා සතුටු වෙන්නේ නම් ඔබ සතුටු වෙන්නේ ම දුකට යි. දරුවෙක් උපන්නාම හොඳයි කියලා පිළිගන්නේ දුක හොඳයි කියලා පිළි ගැනීම ම යි.

දරුවෙක් උපදින්නේ ම දුක් වේදනා විඳගෙන මවටත් දුක් ඇති

කරමින් එසේ නම් දරුවා තුළ ඉපදීම වූ ජාති ස්වභාවය තිබෙනවා. එය දුකයි. දරුවා වැඩි දිරා යනවා, එයත් දුකයි. දරුවා මැරෙනවා, එයත් දුකයි. දරුවා නිසා අඬන්න වැළපෙන්න ශෝක කරන්න සුසුම්ලන්න කායික මානසික වේදනා විඳින්න වීමත් දුකයි. දරුවා විරූපවීම, දරුවා ඇඹීම, දරුවා අංගවිකල වීම, වැරදි දේ කිරීම නොමඟ යාම වෙනවා නම් එයත් දුකයි. දරුවා ලෙඩ නොවී නොදිරා නොමැරී දුක් පීඩා නොවිඳ වෙනස් නොවී අකීකරු නොවී. වැරදි නොකර ඉන්නවා නම් හොඳයි, කියා සිතනවා. එය එසේ නොවේ එයත් දුකයි. දරුවා හදා වඩා පෝෂණය කිරීමත් දුක යි. මේ සියලු දුක් රැස දරුවා නිසා ඇති වන්නේ ඇයි? මාගේ දරුවා කියා බැඳුණු තණ්හාව නිසා යි. එසේ නම් මේ දුක් රැසෙන් මිඳෙන්නේ කොහොමද? දරුවා අතහැරීමෙන් ද? නැහැ. දරුවා මැරීමෙන් ද? නැහැ. දරුවා අතහැර දැමීම කයින් සිදු වුණත්, මරණයෙන් වෙන් වුණත්, දරුවන් නැති වුණ, වෙන් වුණ දෙමව්පියෝ මතක් වෙන වාරයක් පාසා අඬා වැළපෙන්නේ, සුසුම්ලන්නේ කයින් වෙන් වුණත් සිතියන් වෙන් වෙලා නැති නිසා. එසේ නම් දුකක් වෙන්නේ දරුවා නොවේ. දරුවා කෙරෙහි ඇතිවන බැඳීම වන තණ්හාවයි. දැන් දරුවා පිළිබඳ ඇති දුකෙන් මිඳෙන මඟ ඇත්තේ ද ඔබ ළඟයි. කළ යුත්තේ දරුවාගෙන් වෙන් වෙන්නවත්, කාටවත් දෙන්නවත්, මරා දමන්නවත් නොවේ. කළ යුත්තේ, දරුවා ඉන්න ඇරලා දරුවා ජීවත්ව ඉන්ද්‍රදීම මාගේ දරුවා කියා බැඳීම ඇති කර ගෙන තිබෙන තණ්හාව නැති කර ගැනීමයි. මේ දෙය කළ හැකි නම් ඔබ ලොව ජය ගත්තෙක් වෙනවා.

එපමණක් නොවේ. ඔබේ දරුවා ලෙඩ වුණත්, විරූප වුණත්, අංගවිකල වුණත්, වෙනස් වුණත්, අකීකරු වුණත් ඔබට ඇති වන්නේ දුක වෙනුවට දරුවා කෙරෙහි කරුණාවයි. එය ආදරේ නමින් ඇතිවන කැදරකමවත්, දාරක ශ්‍රේමය නමින් ඇතිවන දරු තණ්හාවත් නොවේ. එය දියුණු කරන සිතක් තුළ ජනිතවන උදාර වූ සුපරිසුද්ධ ධර්මතාවයකි. එවැනි කෙනෙකුට දරුවා මළත් ඇතිවන්නේ දුකක් නොව, ලෝක ධර්මතාවය අවබෝධ කර ගැනීමෙන් ඇති වන සංවේගයයි. දැන් ඔබට වැටහිය යුතු යි. දුක ඇත්තේ ද තමා තුළම යි. දුකට හේතුව ඇත්තේ ද තමා තුළ යි. දුක සංසිඳෙන පිළිවෙත ඇත්තේ ද තමා තුළ යි කියලා. තම එකම දරුවාගේ මරණයෙන් නොහඬා හුවණින් ක්‍රියා කළ බෝසත් පවුලේ කථාව නැවත සිතියට නඟා ගැනීම සුදුසු යි.

මෙතෙක් දරුවා පිළිබඳ කියන ලද කරුණු වගේ ජීවිතයට සම්බන්ධ හැම කෙනෙක් ම සහ හැම දෙයක් පිළිබඳවම ක්‍රියා කළ හැකි නම් මෙලොව නිවීම සදා ගැනීම අපහසු කාර්යයක් නොවනු ඇත. එය පහසුවක් වන්නේ ප්‍රඥාව දියුණු කළ කෙනාටයි. ප්‍රඥාව නැති කෙනාට මහ මුහුද ගොඩ කරන, මහමෙර ඔසවන කාර්යයටත් වඩා දුෂ්කරවනු ඇත. මේ දහම ප්‍රඥාවන්තයන්ට මිස දුස්ප්‍රාඥයාට නොවේ යැයි වදාලේ ද ඒ නිසයි.

සඤ්ඤාව සහිත සිත සහිත බලයක් පමණ මේ කය තුළම දුකත්, දුක්ඛ සමුදයත්, දුකඛ නිරෝධයත්, දුකඛ නිරෝධ ගාමිණී පටිපදාවත් පනවමි යැයි වදාළ දේශනාව මොන තරම් සත්‍ය දැයි වටහා ගෙන දැන් දුකඛ නිරෝධ ගාමිණී පටිපදාව කුමක්දැයි අවබෝධ කර ගැනීමට උත්සාහ කරමු.

“නපථ කථමං දුකඛ නිරෝධ ගිමිණී පටිපදා අරයසව්වං අයමේව අරයො අට්ඨඛිනිකො මග්ගෝ සෙය්‍යට්ඨං? සම්මා දිට්ඨි සම්මා සංකප්පෝ සම්මා වාචා සම්මා කම්මන්තො සම්මා ආජීවෝ සම්මා වායාමෝ සම්මා සති සම්මා සමාධි”.

ඒ ආර්ය සත්‍ය සතරෙහි දුක් නැති කිරීමට යන්නා වූ ප්‍රතිපදාව වන ආර්ය සත්‍ය කවරේද? මේ නිවැරදි වූ උතුම් වූ අංග අටකින් යුතක් වූ මාර්ගය යි. එය කවරේ ද?

සම්මා දිට්ඨි

නිවැරදි දැකීම, නිවැරදි වූ හොඳ කල්පනාව, නිවැරදි හොඳ වචන, නිවැරදි හොඳ වැඩ, නිවැරදි හොඳ ජීවිකාව, නිවැරදි හොඳ උත්සාහය, නිවැරදි හොඳ සිහිය, නිවැරදි හොඳ චකඟකම (සම්මා දිට්ඨි) දුක පිළිබඳ දන්නා නුවණ, දුකට හේතුව දන්නා නුවණ, දුක නැති නිවන දන්නා නුවණ, දුක නැති කරන මඟ දන්නා නුවණ මේ සම්මා දිට්ඨිය නිවන් පතා පාරමි ශීර්ෂයෙන් කුසල් කරන විට කම්මළු ඇදහිම් වශයෙන් ද, සමථ අවස්ථාවේ ධ්‍යාන වශයෙන් ද, නාමරූප

ධර්ම විමසීමේ දී විපස්සනා වශයෙන් කාමාසව, භවාසවයන්ට පක්ෂපාතීව ලෞකික විපාක පිණිස පවතින ධැවිත් පුණ්‍ය කොටසට ඇතුළත් ව හොඳ උපතක් කරා යොමු කරමින් භවයේ ස්කන්ධ උපදවීමට හේතු වන නිසා ලෞකික අවස්ථාවේ දී (**සාසව පුඤ්ඤභාගිය උපධි වෙපක්ක සම්මා දිට්ඨි**) නාමය ලබනවා.

තමාට විරුද්ධ වූ ධර්ම සමග මිත්‍යාදෘෂ්ටිය දුරු කරමින් නිවන අරමුණු කරමින් තමා සමග එකට යෙදෙන ධර්ම දැකීමින් අමෝහයක් ලෙස බොජ්ඣංගයක් ව මාර්ගංගයක්ව ලෝකෝත්තර අවස්ථාවේ සතර මාර්ග සිත් සමග දුක පිරිසිඳ දැකීමින් දුකට හේතුව පහ කරමින් නිර්වාණය අවබෝධ කරවමින් මාර්ගය වැඩිම් වශයෙන් පහළ වෙනවා. මෙය ප්‍රඥාව යි. ඒ අවස්ථාවේ දී (**අරිය අනාසව ලෝකුත්තර මග්ගඩග**) නාමය ලබනවා. මෙහි තමාට විරුද්ධ ධර්ම කීවේ මිත්‍යා දිට්ඨිය සමග එක්ව යෙදෙන චිත්ත වෛතසික ධර්මයි. තමා සමග එක්ව යෙදෙන ධර්ම නම් ලෝකෝත්තර මාර්ග අංග සහ එහි යෙදෙන වෛතසික ධර්මයි.

සම්මා සංකප්ප

කාම වස්තූන්ගෙන් සහ තණහාවෙන් මිඳීමේ, ඉවත්වීමේ කල්පනාව. තරහෙන් ඉවත් ව මෛත්‍රියෙන් යුක්ත කල්පනා නිංසාවෙන් ඉවත්ව කරුණා සහගත කල්පනා වශයෙන් පහළවන විතර්ක සිතුවිල්ල නිවන් පනා පාරමිතා වශයෙන් කුසල් කිරීමේ දී පින් කොටසට ඇතුළත් ව කාමාශ්‍රව භවාශ්‍රවයන්ට පක්ෂපාතීව මතු ස්කන්ධ ඉපදවීමට හේතු වෙමින් ලෞකිකව සමථ විදසුන් භාවනා අවස්ථාවේ දී ද ශීලා දී ගුණ දම් පුරණ වේලාවේ දී (**සාසව පුඤ්ඤභාගිය උපධි වෙපක්ක**) හමින් උපදිනවා.

මිත්‍යා කල්පනා දුරු කරමින් නිර්වාණය අරමුණු කරමින් සම්මා සංකප්පය සමඟ එකට යෙදෙන චිත්ත හා වෛතසික ධර්ම ලෝකෝත්තර අරමුණට යොමු කරමින් ආශ්‍රව ධර්ම දුරු කරමින් ආර්ය භාවයට පමුණුවමින් මාර්ග අංගයක් ලෙස ලෝකෝත්තර අවස්ථාවේ

පහළවන විට (අරිය අනාසව ලොකුත්තර මග්ගඛග සම්මා සංකප්ප) නාමයෙන් හඳුන්වනවා.

සම්මා වාචා

නිවන් පතා පාරමිතාවක් ලෙස කුසල් කිරීමේ ද සමථ විදුසුන් භාවනා අවස්ථාවේ දී පුණ්‍ය කොටසට ඇතුළත්ව ආශ්‍රවයන්ට පකෂව පහළවෙමින් පුණ්‍ය ඵල විපාක වශයෙන් මතු භවයේ ස්කන්ධ පහළවීමට හේතුවන නිසා ලෞකික අවස්ථාවේ (සාසව පුකද්ඤ්භාගීය උපධි වේපක්ක සම්මා වාචා) නමින් හඳුන්වනවා.

මිත්‍යා වචන දුරු කරමින් නිර්වානය අරමුණු කරමින් තමා සමග චිත්ව යෙදෙන චිත්ත චෛතසික ධර්ම සමග මනා කොට චිත්වෙමින් ආශ්‍රව නසන්නට ආධාර වෙමින් ආර්ය භාවයට පමුණුවමින් මාර්ග, සිත්වල පහළවන විට (අරිය අනාසව ලොකුත්තර මග්ගඛග) නමින් හඳුන්වනවා.

සම්මා කම්මන්ත

නිර්වාණය පතා පාරමිතා වශයෙන් දාන ශීල සමථ විදර්ශනාදී වශයෙන් නොයෙක් ආකාර කුසල් කිරීමේ දී ආශ්‍රවයන්ට හිතකර වූ පුණ්‍ය කොටසට ඇතුළත්ව පුණ්‍ය ඵල ලබා දෙමින් මතු ලෞකික ස්කන්ධ ඉපදවීමට හේතුවන බැවින් ලෞකික අවස්ථාවේ දී සම්මා කම්මන්තය නමින් හඳුන්වන අතර, මිත්‍යා කම්මන්තය දුරු කරමින් නිර්වාණය අරමුණු කරමින් තමා සමග චිත්ව යෙදෙන චිත්ත චෛතසිකයන් මාර්ග කෘත්‍යයයේ යොදවමින් ආශ්‍රව නැති කරමින් ආර්ය භාවයට පමුණුවා ලෝකයෙන් චිතෙර කරවමින් මාර්ගයේ අංගයක් වෙමින් පහළවන විට (අරිය අනාසව ලොකුත්තර මග්ගඛග) නාමයෙන් හඳුන්වනවා.

සම්මා ආපීච

නිර්වාණය අවබෝධය පිණිසම පාරමිතාවක් ලෙස කය වචන දෙකෙන් ජීවත්වීම පිණිස වැරදි පවි නොකරමින් කුහකකම් ආදියෙන් වළකින විට දාන ශීලාදී නොයෙක් කුසල ක්‍රියාවන් හී යෙදෙන විට සමථ විදුසුන් භාවනා මනසිකාරයෙන් ජීවත් වෙන විට ආශ්‍රවයන්ට හිතකර වූ පුණ්‍ය කොටසට ඇතුළත් වන බැවින් පුණ්‍ය ඵල වශයෙන් ස්කන්ධ සංඛ්‍යාත ජීවිත ලබා දීමට හේතුවන බැවින් ලෞකික අවස්ථාවේ දී **සාසව පුඤ්ඤභාගිය උපධි වේපක්ක සම්මා ආජීව** නාමය ලබනවා.

වැරදි ජීවිකාව දුරු කරමින් තමා සමඟ චිත්ත යෙදෙන චිත්ත වෛතසික පිරිසිදු කරමින් කෙළෙස් නැති කරමින් ආර්ය භාවයට පමුණුවමින් මාර්ගයේ අංගයක් වශයෙන් ලෝකොත්තර අවස්ථාවේ දී **අර්ය අනාසව ලොකුත්තර මග්ගඛග සම්මා ආජීව** නාමය ලබනවා.

සම්මා වායාම

නිවන් පතා පාරමිතාවක් වශයෙන් කුසල් කරමින් සමථ විදර්ශනා ලෙස පූර්ව භාග ප්‍රතිපදාවේ දී තමා තුළ ඇති නොවූ කාමච්ඡන්දා දී අකුසල ධර්ම උපදින්න නොදී උපන් කාමච්ඡන්දා දී අකුසල ධර්ම දුරු කිරීම පිණිස නූපන් සතිපට්ඨානා දී බෝධිපාකෂික වූ කුසල ධර්ම උපදවා ගැනීමටත්, තමා තුළ පහළ වී ඇති සතිපට්ඨානා දී කුසල ධර්ම කාමාශ්‍රවා දී ආශ්‍රවයන් ට හිතකර වූ පුණ්‍ය ධර්ම බැව්නුත් පුණ්‍ය ඵල විපාක වශයෙන් පඤ්චස්කන්ධ නැවත නැවත ඉපදවීමේ හැකියාව ඇති බැව්නුත් **සාසව පුඤ්ඤභාගිය උපධි වේපක්ක සම්මා වායාම** නාමය ලබනවා.

මිත්‍යා වායාමය දුරු කරමින් නිර්වාණය අරමුණු කරමින් තමා සමඟ චිකට උපදින චිත්ත වෛතසික උත්සාහවත් කරමින් කෙළෙස් නසා ආර්ය භාවයට පමුණුවමින් ආර්ය මාර්ගයේ අංගයක් වෙමින් ලෝකයෙන් එතෙර කරවීම් වශයෙන් උපදින විට **අර්ය අනාසව ලොකුත්තර මග්ගඛග සම්මා වායාම** නම ලබනවා.

සමමා සති

නිවන් පතා සංසාර විමුක්තිය පතා කුසල් කරමින් සතර සතිපට්ඨානා දී සමථ විදුර්භනා දී පුර්ව භාග ප්‍රතිපදාවේ දී පහළවන සිතිය කාමාශ්‍රව හවාශ්‍රවයන්ට හිතකරව පුණ්‍ය කොටසට ඇතුළත් ව මතු හොඳ උපත් ලබාදීමේ වශයෙන් ස්කන්ධ නැවත නැවත උපදවන බැවින් **සාසව පුඤ්ඤභාගිය උපධි වේපක්ක සම්මා සති** වශයෙන් ලෞකික අවස්ථාවේ දී ද,

මිත්‍යා සතිය දුරු කරමින් නිර්වාණය අරමුණු කරමින් තමා සමග එකට උපදින චිත්ත වෛතසික උත්සාහවත් කරමින් කෙළෙස් නසා ආර්ය භාවයට පමුණුවමින් ආර්ය මාර්ගයේ අංගයක් වෙමින් ලෝකයෙන් එතෙර කරවීමේ වශයෙන් උපදින විට **අර්ය අනාසව ලොකුත්තර මග්ගඛග සම්මා සති** නම ලබනවා.

සම්මා සමාධි

නිවන් පතා සංසාර විමුක්තිය පතා කුසල් කරමින් සතර සතිපට්ඨානා දී සමථ විදුර්භනා දී පුර්ව භාග ප්‍රතිපදාවේ දී පහළවන සිතිය කාමාශ්‍රව හවාශ්‍රවයන්ට හිතකරව පුණ්‍ය කොටසට ඇතුළත් ව මතු හොඳ උපත් ලබාදීමේ වශයෙන් ස්කන්ධ නැවත නැවත උපදවන බැවින් **සාසව පුඤ්ඤභාගිය උපධි වේපක්ක සම්මා සමාධි** වශයෙන් ලෞකික අවස්ථාවේ දී ද,

මිත්‍යා සමාධිය දුරු කරමින් නිර්වාණය අරමුණු කරමින් කෙළෙස් දවාලමින් සෙසු චිත්ත වෛතසික නිබ්බාණාරම්මණයේ මනාකොට පිහිටුවමින් කෙළෙස් නසා ආර්ය භාවයට පමුණුවමින් ලෝකයෙන් එතෙර කරමින් ආර්ය මාර්ගයේ අංගයක් වෙමින්, සම්මා දිට්ඨි ආදී අනෙක් අංග සමග එකටම ලෝකෝත්තරව උපදින විට විට **අර්ය අනාසව ලොකුත්තර මග්ගඛග සම්මා සමාධි** නම ලබනවා.

මෙතෙක් විස්තර කරන ලද්දේ දුකට නිරෝධ ගාමිණී පටිපදා ආර්ය සත්‍යය යි. මෙතෙක් විස්තර කරන ලද සතරක් වූ ආර්ය සත්‍යයන් අතර පළවෙනි සත්‍ය වන දුක නමැති ආර්ය සත්‍ය දොළොස් ආකාරයකට බෙදා දක්වමින්, මේ ජාති හෙවත් ඉපදීමේ දුකයි. ඉපදීමේ දුක මේ ආකාරයි. මේ ජරාවට පත්වීමේ දුක, දිරා යාමේ දුක මේ

ආකාරයි. මේ මරණ දුකයි. මරණ දුක මේ ආකාරයි. මේ කායික දුකය. මෙය මේ ආකාරයි. මේ මානසික දුකයි. එය මේ ආකාරයි. මේ සෝක දුකයි. එය මේ ආකාරයි. මේ ඇඨිම් වැළපීම් දුකයි. එය මේ ආකාරයි. මේ සුසුම්ලෑමේ දුකයි. එය මේ ආකාරයි. මේ අප්‍රියයන් සමග එක්වීමේ දුකයි. එය මේ ආකාරයි. මේ ප්‍රියයන්ගෙන් වෙන්වීමේ දුකයි. එය මේ ආකාරයි. මෙය කැමති දේ නොලැබීමේ දුකයි. එය මේ ආකාරයි. යනුවෙන් මෙසේ කොටස් වශයෙන් වෙන් වෙන්ව දැන ගත යුතු යි. යනුවෙන් පවත්නා ඤාණය කෘතය ඤාණය යි. (කෘතය නම් කළ යුතු දේ) දුක මේ ආකාරයෙන් පිරිසිඳ දැන ගන්නා නම් එය කෘත ඤාණය යි. (කෘත නම් කළ යුතු දේ කළා) කියන එකයි. එතකොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ ජීවිතයෙහි සසර පුරාවට ඇත්තා වූ දුක ඇත්තක් ලෙස ම අවබෝධ කර ගන්නා එය සත්‍ය ඤාණය යි. මෙසේ දුක්ඛායඝී සත්‍යයෙහි සත්‍ය ඤාණ, කෘතය ඤාණ, කෘත ඤාණ කියා ඤාණ තුනයි.

සමුදය සත්‍යයේ කාම තණ්හා, භව තණ්හා, චිභව තණ්හා යන තුන දුකට හේතුවයි. දුකට මූලයි එය බොරුවක් නොවේ. එය සත්‍යයක් ලෙස දැක්කා එය සත්‍ය ඤාණයයි. ඒ සමුදය වූ තණ්හාව පිරිසිඳ දැකිය යුත්තක් නොවේ. ලබා ගත යුත්තක් නොවේ. වැඩිය යුතු දෙයක් ද නොවේ. පහකළ යුතු, දුරු කළ යුතු. නැති කළ යුතු, දෙයක් යනුවෙන් දැන ගන්නා. මේ සමුදය සත්‍යයේ කෘතය ඤාණය යි. යමෙකු විසින් තමා තුළ තිබූ තණ්හාව නැති කළා නම්, මා විසින් එය නැති කළා කියා ඇති වන දැනුම කෘත ඤාණය යි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තණ්හාව දුකට හේතුව බව දැන මෙය පහ කළ යුතු යැයි දැන, පහ කළා. පහ කළා යැයි දැන ගන්නා. මේ සමුදය සත්‍ය පිළිබඳ වූ සත්‍ය ඤාණ, කෘතය ඤාණ, කෘත ඤාණ තුන යි.

මේ තණ්හාව නැති කිරීමෙන් ම එහි ඵලය වන දුක නැති වෙනවා. එය නිර්වාණය යි. එය ඒකාන්ත සත්‍යය යැයි දැන ගන්නා. මේ සත්‍ය ඤාණය යි. නිරෝධය නම් වූ නිර්වාණය පිරිසිඳ දැන ගත යුතු දෙයක් නොවේ. මාර්ග ප්‍රඥාව සහිත ලොකෝත්තර සිතීන් අරමුණු කිරීම් වශයෙන් ලබා ගත යුතු දෙයකි. මේ කෘතය ඤාණය යි. තණ්හාව දුරුවීමෙන් ම මාර්ග සිතෙන් අරමුණු කරමින් ඵල සිතෙන් අත් විඳිමින් ලබා ගන්නා කියා දැන ගන්නා මේ කෘත ඤාණය යි. නිරෝධ සත්‍ය

පිළිබඳ සත්‍ය ඤාණ, කෘත‍්‍ය ඤාණ, කෘත ඤාණ වශයෙන් ඤාණ තුන යි.

අංග අටකින් යුක්ත වන මාර්ගය නිර්වාණයට මගයි කියා ද, විය ඒකාන්ත සත්‍යය යි කියා ද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දැන ගත්තා. මේ සත්‍ය ඤාණය යි. මේ මාර්ගය පිරිසිඳිය යුතු දෙයක් නොවේ. පහ කළ යුතු දෙයක් ද නොවේ. ලබා ගත යුතු දෙයක් ද නොවේ. වැඩිය යුතු දෙයක්. අනුගමනය කළ යුතු දෙයක්. මේ කෘත‍්‍ය ඤාණය යි. මා විසින් මාර්ගය වඩන ලදැ යි දැන ගත්තා. මේ කෘත ඤාණය යි. මේ මාර්ගය පිළිබඳ සත්‍ය ඤාණ, කෘත‍්‍ය ඤාණ, කෘත ඤාණ කියා ඤාණ තුනයි. එක් සත්‍යයකට සත්‍ය කෘත‍්‍ය, කෘත කියා වට තුනයි, සත්‍ය හතරට දොළොස් ආකාරය යි.

අප මහ බෝධිසත්වයන් වහන්සේ අසංඛ්‍ය කල්ප හත් ලක්‍ෂයක් මුළුල්ලේ සිතින් බුදු බව පතනා සත්‍ය ධර්මය අස අසා අනුබෝධ ඤාණය ලැබ, පාරමී පිරුවත් අවබෝධ ඤාණය ලබන තුරු මම සත්‍ය අවබෝධ කළෙමි යැයි සිතුවේ නෑ. අසංක‍්‍ය කල්ප නව ලක්‍ෂයක් වචනයෙන් කිය කියා පාරමී පුරමින් සත්‍ය ධර්මය අස අසා අනුබෝධ ඤාණය ලැබුවත් අවබෝධ ඤාණය ලැබෙත් තුරු මම සත්‍ය අවබෝධ කළෙමි යැයි ප්‍රකාශ කළේ නැහැ.

මේ සුමේධ තවුස් තෙමේ අනාගතයේ ගෞතම නමින් බුදු වෙනවා යනුවෙන් දීපංකර දසබලධාරීන් වහන්සේ විසින් විචරණ දෙමින් වෙනස් නොවන ස්ථිර වචන වදාළ පසු තවත් අසංඛ්‍ය කල්ප භාර ලක්‍ෂයක් පාරමී පුරලා ගෞතම ගෝත්‍රයේ ඉපදිලා විසි නව වසරක් කාමසුකල්ලිකානුයෝගීව වසන කල් හී හෝ පැවිදිව සය වසරක් අත්තකිලමටානුයෝගීව භාවනා කරන කල් හී හෝ මම සත්‍ය අවබෝධ කළෙමි යි, ප්‍රකාශ කළේ නැහැ. අනතුරුව මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව අනුගමනය කරන කාලේචත්, සත්‍ය අවබෝධ කරන කාලේචත් සත්‍ය අවබෝධ කළ බවක් ප්‍රකාශ නොකර ආර්ය මාර්ග ප්‍රතිපදාව පිළිපැදු නිම කරලා තණ්හාව නැති කරලා නිර්වාණාවබෝධ කළාට පසුවයි. ඉසිපතන මුව වනයේ දී මනුෂ්‍යයන් පස් දෙනෙක් හා කෝටි ගණන් දෙව් බඹුන් ඉදිරියේ දී,

“නේවනාවාහං භික්ඛවේ සද්දේවකේ ලෝකේ සමාරකෙ සමුත්තකේ සස්සමණා බ්‍රාහ්මණියා පජාය සද්දේව මනුස්සාය අනුත්තරං සම්මා සම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො’ති පච්චඤ්ඤාසිං”

මහණෙනි, යම් ආකාරයකින් මේ සතරක් වූ ආර්ය සත්‍යයන් කෙරෙහි වට තුනකින් යුතු දොළොස් ආකාරය ඇති සැටියෙන් අවබෝධ නොකළෙමි ද, එතෙක් කල් දෙවියන්, මරුන්, බමුන්, සමණ බ්‍රාහ්මණයන්, රජුන් සහිත මිනිස් ප්‍රජාවෙන් යුතු මේ ලෝකයෙහි උත්තරීතර සම්මා සම්බෝධිය අවබෝධ කළෙමි යි කියා දැන නොගත්තෙමි. ප්‍රකාශ නොකළෙමි.

“යනෝව ඛො භික්ඛවේ ඉමේසු වතුසි අරිය සච්චේසු එවං තිපරවට්ටං ද්වාදසාකාරං යථාභූටං ඤාණදස්සනං සුච්ඤ්ඤං අහොසි.”

මහණෙනි, මම ආකාරයකින් මේ සතරක් වූ ආර්ය සත්‍යයන් හි මෙසේ වට තුනකින් යුතු දොළොස් ආකාරය ඇති සැටියෙන් නුවණින් දැකීම පිරිසිදු වුණා ද? අටාහං භික්ඛවේ.... මහණෙනි, ඉන්පසුව දෙවියන් මරුන් බමුන් සමණ බ්‍රාහ්මණයන් රජුන් සහිත මිනිස් ප්‍රජාවෙන් යුතු ලෝකයෙහි මම අනුත්තර වූ සම්මා සම්බෝධිය ලබා ගතිමි යි, කියා ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙසම දැන ගතිමි. මෙසේ දැන ගත්තාට පසුවයි තටාගතයන් වහන්සේ මේ ආර්ය සත්‍යයන් ලෝක සත්ත්වයාට දේශනා කළේ. **“තුම්හෙති කිච්චං ආතප්පං අක්ඛාතාරො තටාගතා”** මේ ආර්ය සත්‍ය අවබෝධය පිණිස ඔබලාම උත්සාහ කළ යුතු යි. තටාගතයන් වහන්සේලා කියා දෙනවා පමණයි. ඒ කියා දෙන පරිදි තමා විසින් ම අවබෝධ කළ පසු තටාගතයන් වහන්සේට මෙන් තමාටම දැනෙනවා මිස මාර්ග ඵල නිවන් අවබෝධය පිළිබඳව වෙනත් අයට සහතික දෙන්න බැහැ. සියල්ල දන්නා වූ සියල්ල දැක්කා වූ තටාගතයන් වහන්සේලාට නම් පැවසිය හැකි යි. **“අඤ්ඤාසි වහ හො කොණ්ඩඤ්ඤා”** යනුවෙන් වදාලේ ඒ හිසයි.

අතීත අකුසල කර්ම විපාකයක් අනුව කුෂ්ඨ රෝගයෙන් පෙළෙමින් අන්ත අසරණව සිටි සුප්පඛුද්ධ නමැත්තා මිනිසුන් රැස්වී සිටිනු දැක චිතැනට ගියේ කෑම දෙන තැනක් ලෙස සිතාගෙන කෑම ටිකක් ලබා ගන්නයි. නමුත් චිතැන බුදුරජාණන් වහන්සේ ධර්ම දේශනා කරනවා. ඒ පිරිස ධර්මය අහනවා. පසෙකට වී ඒ ධර්මයට ඇහුම්කන් දුන්නා වු ඒ කුෂ්ට රෝගියා සත්‍ය අවබෝධ කළා. සෝතාපන්න වුණා. ඒ අවබෝධය තමන්ට ම දැනුනා. බලවත් සතුටට පත් ව ඒ බව දන්වන්න යන විට ඔහු පරිකෂා කිරීම සඳහා සක්‍රදෙවියෝ යන ගමන වළක්වන්න හැදුවා. එහෙත් සක්‍රයාටත් ගර්භා කරලා ගිහින් බුදු රජාණන් වහන්සේට ඒ බව දැනුම් දුන්නා. බුදුරජාණන් වහන්සේත් විය අනුමත කළා. මෙසේ මාර්ගඵල නිවන් අවබෝධ කර ගැනීමට පැහැදිලිව නිවැරදිව මාර්ගය දේශනා කර ඇත්ත්, අපමණ සත්ත්වයෝ පවට බර වී කාම වසඟව දුකෙහිම ගැලී ඉන්නේ මේ නිවැරදි ඇත්ත ඒ අයුරින් ම අවබෝධ නොකිරීම නිසයි.

නිය පස් හා පොළොව උපමාව

දිනක් තථාගතයන් වහන්සේ නිය පිට පස් ටිකක් තබා වදාළේ, මහණෙනි, මේ ලෝකයේ සතුන් මැරීමෙන්, සොරකමෙන්, වැරදි කාමසේවනයෙන්, බොරුවෙන්, කේළමින්, පරූෂ වචන කීමෙන්, විකාල භෝජනයෙන්, නැටුම් - ගැයුම්, සංගීතයෙන්, විකට දසුන්වලින්, සුවඳ විලේපනයෙන්, සිරුර සැරසීමෙන්, උස් මහ ආසන පරිභෝගයෙන්, රන් රිදී මිල මුදල් පරිහරණයෙන්, අමු ධාන්‍ය, අමු මස් පිළි ගැනීමෙන්, ස්ත්‍රීන්, තරුණියන් බාර ගැනීමෙන්, බැටළු, කුකුල් ආදී සතුන් බාර ගැනීමෙන්, කෙත් වතු බාර ගැනීමෙන්, හොර මැනීමෙන්, හොරට කිරීමෙන්, අල්ලස් ගැනීම්, රැවටීම් ආදී දේවලින් වැළකී සිටින අය නිය පිට පස් වගේ ස්වල්ප පිරිසක් බවත් විවැනි දේවල් කරන අය මහ පොළවේ පස් හා සමාන අප්‍රමාණ බවත්, වියට හේතුව නම්, මේ සතරක් වූ නිවැරදි සත්‍ය අවබෝධය නම් වූ චතුරායඝී සත්‍ය අවබෝධය නැති නිසා යැයි වදාළ සේක.

ඒ වගේම දෙව්ලොවින් මිනිස් ලෝකයෙන් මැරී, නැවත දෙව්ලොව, මිනිස් ලොව උපදින පිරිස නිය පිට ඇති පස් හා සමාන වන බවත් දෙව් ලොවින්, මිනිස් ලොවින් මැරී සතර අපායේ උපදින පිරිස මහ පොළොවේ පස් මෙන් බොහෝ අප්‍රමාණ බව ද, සතර අපායෙන් මැරී දෙව්ලොව මිනිස්ලොව උපදින අය නිය පිට පස්වලට උපමා කළොත්, සතර අපායෙන් මැරී නැවත සතර අපායේ ම උපදින පිරිස මහ පොළොවේ පස්වලට සම කළ හැකි බව වදාරා ඇත. වියට හේතුව නම් වතුරායී සත්‍ය අවබෝධ නොවීම මයි.

පවු කරන්නේ ම ලෝබ, ද්වේශ. මෝහ මුල් කරගෙන නිසා, විය සමුදය සත්‍යය යි. පාපයට ලැබෙන්නේ අමිහිරි දුක් විපාකයි. විය දුක බසත්‍යය යි. පව් නොකෙරේ නම් පව් නිසා ලැබෙන දුක් ඇති නොවීම නිරෝධ සත්‍යය යි. පව දුකට හේතුවත්, පව් නොකිරීම ඒ දුකෙන් මිඳීම බවත්, දැන පවින් වැළකීම මාර්ග සත්‍යය යි. ගොඩනැගීම දුකයි. බිඳ දැමීම සැපය යි. රැස් කිරීම දුකයි. අත්හැරීම. රැස්නොකිරීම සැපය යි.

ආර්ය සත්‍ය අවබෝධයේ උතුම්කම

යම් කෙනෙක් සෝතාපන්න වෙමින් ආර්ය සත්‍ය අවබෝධ කරන්නේ නම් ඔහුගේ අවසන් වූ දුක් රැස මහ පොළොවේ පස් මෙන් අප්‍රමාණය. ඉතිරිව ඇති දුක උපරිම වශයෙන් ජීවිත හතෙන් අවසන් වන බැවින් නිය පිට පස් හා ඉතා ස්වල්පය යි. තව ද සෝතාපන්න වූවහුගේ, ඒ හේතුවෙන් අවසන් වූ දුක් රැස පහස් යොදුන් දිග පළල ගැඹුරු ජලාශයක ජලයට උපමා කළොත් ඉතිරිව ඇති දුක් කුස තණ අගින් ගන්නා දිය බිඳ හා සමානයි. සෝතාපන්න ආයෑී ශ්‍රාවකයාගේ අවසන් වූ දුක් රැස මහ මුහුදේ ජලය මෙන් ද අවසන් නොවූ දුක දිය බිඳ දෙක තුනක් හා සමානයි.

සෝතාපන්න ආර්ය ශ්‍රාවකයාගේ අවසන් වූ දුක හිමාල කන්ද වගේ නම් ඉතිරි දුක අබ අරට තරම් වූ කුඩා ගල් කැට හතක් හා සමාන වන බව මෙලෙසින් තවත් බොහෝ උපමා මගින් පෙන්නුම් කරන ආර්ය සත්‍ය අවබෝධයේ වටිනාකම වදාළ සේක.

මෙලෙසින් සසරගත පෘතග්පත පුද්ගලයාගේ සන්වයාගේ දුක් රාශිය මහ මුහුදට, මහ පොළොවට, හිමාල කන්දට උපමා කළේ ඇයි? නිවන් අවබෝධ නොකළොත් නැවත උපදින වාර ගණන සීමාවක් නැතුවා මෙන් සතර අපායට වැටීමෙන් විඳින්න වන දුක අසීමිත බැවිනි. ආයුෂී සත්‍ය අවබෝධයෙන් සෝවාන් වූ කෙනා අන්තිම වශයෙන් උපදින්නේ හත් වරයි. එයද සුගතියේ පමණි.

මේ සියල්ලට වඩා සිතට ගත යුතු සිතට ගෙන නිතර සිහි කළ යුතු නිතර සිහිකරමින් අප්‍රමාදීව කටයුතු කරමින් සංවේගය උපදවා සසර බය දැක සත්‍යාවබෝධය කිරීම පිණිස චීරය වැඩිය යුතු ඒ සඳහා දැන ගත යුතු උපමා දේශනාවක්,

විය සිදුරු උපමාවෙන් සත්‍යාවබෝධයෙන් අමා මහ නිවන කරා....

මහණෙනි, මේ මහ පොළොව එකම ජලාශයක් වන්නේ නම්, එක් සිදුරක් ඇති විය දණ්ඩක් මෙයට දමන්නේ නම්, පෙර දිගින් හමන සුළඟින් බටහිරට පාවෙන්නේ නම්, බටහිරින් මහන සුළඟින් පෙර දිගට පාවෙන්නේ නම්, උතුරින් මහන සුළඟින් දකුණට පාවෙන්නේ නම්, දකුණෙන් මහන සුළඟින් උතුරට පාවෙන්නේ නම් එක් ඇසක් නොපෙනෙන කැස්බෑවෙක් එහි වසන්නේ නම්, එම කැස්බෑවා වසර සියයකට වරක් උඩට මතු වන්නේ නම්, පාවෙමින් තිබෙන විය දණ්ඩේ ඇති එක් සිදුරට උඩට මතුවන්නා වූ කැස්බෑවාගේ ගෙල (හිස) පිටියේ ද?

ස්වාමීනි භාග්‍යවතුන් වහන්ස, කවදා හෝ විය සිදු විය හැකිය. මහණෙනි, මිනිසන් බවක් ලැබීම ඒ වාගේ දිගු කලකින් ලැබෙන දෙයකි. සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ලොව පහළවීමත් ඒ වගේ දිගු කලකින් සිදු වන දෙයක්. එමෙන් ම තටාගතයන් වහන්සේ දේශනා කරනු ලබන ධර්ම විනය ලොව බඩළුන්නේ නම් එයත් දිගු කලකිනි.

ඒ අති දුර්ලභ වූ මිනිසන් බව දැන් ලැබී තිබෙනවා. තථාගත අර්භන් සම්මා සම්බුදු රජාණන් වහන්සේ ලොව පහළ වී තිබෙනවා. තථාගතයන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද ධර්ම විනය දැන් බබළනවා. ඒ නිසා මහණෙනි, මේ දුකයි කියා අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස වීරිය වඩන්න මේ දුකට හේතුවයි කියා අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස වීරිය වඩන්න. මේ දුකට නිරෝධය යයි කියා අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස වීරිය වඩන්න. මේ දුකින් මිඳෙන මගයි කියා අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස වීරිය වඩන්න.

මේ උතුම් අනුශාසනාව කරන ලද අපගේ ශාස්තෘන් වහන්සේ කලකින් ලොව පහළ වුණත්, මේ වන විට ඒ ශාස්තෘන් වහන්සේ ලෝකයෙහි චතෙර වී බොහෝ කල් වුණත්, ඒ තථාගත වූ අර්භන් වූ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට වදාළ ධර්ම විනය දෙක තාම බැබළෙන බැවින් එම දහමි චලියෙන් වැඩ ගනිමින් මේ ජීවිතයේදී ම සොනාපන්න වීමට ආර්ය සත්‍ය අවබෝධය පිණිස ම ආර්ය මාර්ගය අනුගමනය කෙරෙත්වා.

තස්සිදං සම්මුඛිභූතං - යං ලොකස්මිං සුදුල්ලභං
මනුස්ස පටිලාහෝව - සද්ධම්මස්සව දේශනා
අලංවායමිතුංතථ - අතථකාමේන ජන්තුනා

මනුස්සත්වය ලැබීම ද, චතුරාර්ය සත්‍ය සංඛ්‍යාත සද්ධර්ම දේශනාව ද, යන ලෝකයෙහි අතිශයින් දුර්ලභ වූ මේ කාරණා හමු වූ අවස්ථාවේ දුකෙන් මිඳීමේ කැමැත්ත ඇති කෙනා විසින් ඒ සඳහා වීරිය කිරීම සුදුසුයි. මේ උතුම් සද්ධර්මය අහලා. ලැබී ඇති මේ දුර්ලභ උතුම් අවස්ථාව ඉක්මවා ගන්න චපා. මේ උතුම් අවස්ථාවෙන් ප්‍රයෝජන නොගෙන ප්‍රමාද වෙන අය හිරියට පත්වෙලා බොහෝ කල් තැවෙනවා.

මේ සදහම් මාර්ගය වරදවා ගත් අවිද්‍යාවෙන් වැසුණ කෙනෙක් (ඉපදීම, මරණ) ජාති ජරා මරණාදී සංසාර දුක් බොහෝ කල් විඳින්නෝ ය. මනාකොට දේශනා කරන ලද සද්ධර්මය පවත්නා කාලයේ යම් අය උතුම් මිනිසන් බව ලබා ඒ තථාගතයන් වහන්සේගේ අනුශාසනාව

කළාහු ද, මත්තට කරන්නෝ ද, මේ උතුම් අවස්ථාව දැන ගෙන තටාගතයන් වහන්සේ වදාළ අනුත්තරිය ශ්‍රේෂ්ට හැසිරීම වූ ආර්ය මාර්ගය යම් අය පිළිපදින්නේ නම්,

මහා පුණ්‍ය තේජසින් යුතු වූ මාංස චක්කු නම් වූ (මසැස) සෑම දෙයකම පවත්නා ආකාරයෙන් ම දක්නා ප්‍රඥාව නම් වූ (පණැස) අඳුරෙහි ඇති දේ ද, වැසි ඇති දේ ද, දක්නා වූ ද, කර්මානුරූපව උපදින, මැරෙන සත්ත්වයන් දකින්නා වූ (දිවැස) ආවරණයක් නැතිව සියල්ල දකින්නා වූ නුවණ (සමතැස) සත්ත්වයන්ගේ දියුණු නොදියුණු සද්ධාදී ඉන්ද්‍රියන් හා සසර පුරුදු ගති දකින්නා වූ ඤාණ දෙක නම් වූ (බුදු ඇස) යන පස් වැදෑරුම් ඤාණ නම් වූ ඇස් ඇති බුදුරජාණන් වහන්සේ උතුම් වූ ශීලා දී සංවර භාවයක් දෙසන ලද්දේ ද, ඒ ශීල සංවරයෙන් හා සැම කල් හි උතුම් සිතියෙන් යුක්තව කෙළෙස්වලින් තෙත් නොවී වාසය කරන්නේ නම්, මාරයා විසින් දෙන ලද මාරයාට ම අයත් අනුසය නම් වූ සංතානයේ යටපත්ව ඇති සියලු කෙළෙස් හැති කරගෙන සංසාරයෙන් චිතෙරව, ලෝකයෙහි චිතෙර වූ අමාමන හිවනට පත් වේ.

අග්ගඤ්ඤ සුත්‍රයෙන් ආයඝී සත්‍ය අවබෝධය

බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉච්ඡානංගල ප්‍රදේශයේ වාසය කරන විට පොක්කරසාති, තාරුකඩ යන ධමුණන් දෙදෙනාගේ ත්‍රිවේදය උගත් වාසෙට්ඨ, භාරද්වාප යන සිසුන් දෙදෙනෙක් සිටියා. මේ දෙන්නා අතර වාදයක් ඇති වුණා. ඒ තමා කුලවාදය. මේ දෙදෙනාම බ්‍රාහ්මණ කුලයේ. භාරද්වාප තරුණයා කීවා, “හත්මුතු පරම්පරාව දක්වා නොකැළැල් පිරිසිදු උපතක් ඇති කෙනා බ්‍රාහ්මණයෙක් වෙනවා” කියලා.

වාසෙට්ඨ තරුණයා කීවා, “උපතින් බ්‍රාහ්මණයෙක් වෙන්නේ නැහැ කර්මයෙන් තමා බ්‍රාහ්මණයෙක් වෙන්නේ.” කියලා. මේ වාදය විසඳා ගන්න දෙන්නටම බුදුරජාණන් වහන්සේ හමුවුණා. මේ ගැන විමසුවා. බුදුරජාණන් වහන්සේ පළමුවෙන් පෙන්වා දුන්නා, තිරිසන් ලෝකයේ පණුවන් ආදී සතුන් අතර උපතින් වෙන් වෙන් ලකුණු තියෙනවා. කුහුඹුවන් ආදී සතුන්ගේ ද උපතින් වෙනස්කම් තියෙනවා.

ලේනුන්, සාවුන් වැනි සතුන්ගේ උපතින් ලකුණු වශයෙන් වෙනස්කම් තියෙනවා. සර්පයන් අතර, පක්ෂීන් අතර, දියේ වසන සතුන් අතර. ලොකු කුඩා වෙනත් තිරිසන් සතුන් අතර, තෘණ පැළෑටි හා ගස් වර්ග අතරත් උපතින් වෙන් වෙන් වූ ලකුණු සටහන් තිබෙනවා.

එහෙත්, මිනිසුන් අතර එහෙම නැහැ. උපතේ දී ඇස්, කන්, නාස, අත්පා, ඇඟිලි, මේ හැම දෙයින් ම සමයි. ඇඬීමෙන් පවා සමයි. ජාති ගෝත්‍ර වශයෙන් හැඳින්වීම ලෝක ව්‍යවහාර මාත්‍රයක්. ගොවිතැන් කරන්නා ගොවියා. වෙළඳාම් කරන්නා වෙළෙන්දා. ශිල්ප දන්නා කෙනා ශිල්පියා. උගන්වන්නා ගුරුවරයා. යුද්ධ කරන්නා සෙබලා. රට රකින්නා රජු. මේ අනුව මනුෂ්‍යයෝ උපතින් බ්‍රාහ්මණ වෙන්වේ නැහැ. කරන දේ අනුව ඒ ඒ නාමය ලබනවා.

යමෙක් තණ්හාව, වෛරය, මීතෘ දෘෂ්ඨිය, අවිද්‍යාව නැසුවා නම්, ඔහු බ්‍රාහ්මණයෙක්, සසර බැඳී බිඳ දමා, ඉඳිකටු අග අඩ ඇටය වගේ කාමයන්ගේ නොඇලේ ද, පින් පව් යන දෙකම දුරු කළේ ද, මේ ආදී රහත්තාවය දක්වමින් ගාථා තිස් ගණනකින් කරුණු දක්වා රහතන් වහන්සේ ම බ්‍රාහ්මණයෙක් වන බවත්, තපසින්, බුන්ම වර්යාවෙන්, ශීලයෙන්, ඉන්ද්‍රිය දමනයෙන්, යුතු කෙනාම බ්‍රාහ්මණයන් අතර උතුම් වෙනවා යැයි. පෙන්වා දුන්නාට පස්සෙ තෙරුවන් සරණ ගිය බෞද්ධයන් බවට පත්වුණා. මෙසේ තෙරුවන් සරණ ගියේ වාසෙට්ඨ සූත්‍රය අහලා.

නැවත දවසක් බමුණන්ගේ මතය අනුව, මරණින් පසු බ්‍රාහ්මයා ලඟට යන මාර්ගය පිළිබඳ වූ වාදයක් හේතුවෙන්. ඇවිත් විමසූ විට බමුණන්ගේ බ්‍රාහ්මයා වෙත යන මාර්ගය හිස් බවත්, බමුණන්ගේ ම ඉල්ලීම නිසා බුන්මයා වෙත යන මාර්ගය වදාළාට පසුව, පැහැදී සාසන පැවිද්ද ලබා ගත්තා. මෙසේ පැවිදි වුණේ තෙවිජ්ජ සූත්‍රය අහලා. පසුව වයස අවුරුදු විස්ස පිරි නැති නිසා සාමණේරයන් වහන්සේ සැවැත් නුවර වැඩ ඉන්නවා. උගත් බ්‍රාහ්මණ වංශික තරුණයන් දෙදෙනාගේ පැවිද්ද අහලා බොහෝ බ්‍රාහ්මණ තරුණයෝ පැවිදි වුණා. මෙයින් කෝප වූ බමුණෝ දකින දකින තැන්වල දී බනිනවා. නමුත් මේ තරුණ සාමණේරයන් වහන්සේලා ඒවා ගණන් ගන්නේ නැහැ. බුදුරජාණන් වහන්සේට කියන්නෙන් නැහැ. නමුත් බුදු

රජාණන් වහන්සේ දන්නවා. දැනගෙන ධර්මාවබෝධයට, සත්‍යාවබෝධයට හේතු වන අනෙක් අය නොදන්නා වූ අතිවිශිෂ්ඨ වූ මේ ධර්මය දේශනා කිරීම සඳහා ප්‍රශ්න කළා. ප්‍රශ්න කරලා මේ අග්ගඤ්ඤ සූත්‍රය වදාළා. එය අහපු ඒ බ්‍රාහ්මණ සාමණේරයන් වහන්සේලා මේ සූත්‍ර ධර්මයන් මෙනෙහි කරලා, රහත් බව ලැබුවා.

බුදුරජාණන් වහන්සේත්, වාසේට්ඨ, භාරද්වාජ සාමණේරයන් වහන්සේලා අතර ඇති වූ සාකච්ඡාව හා දේශනාව සූත්‍රානුසාරයෙන් මේ විදියට විස්තර කරන අතර, මැනවින් අවබෝධ කර ගනිත්වා.

වාසේට්ඨය, ඔබලාට බමුණෝ බනින්නේ නැද්ද ද? භාග්‍යවතුන් වහන්ස, බනිනවා. කොහොමද බනින්නේ?

බමුණෝ උසස්. අනෙක් අය පහත්. බමුණෝ පිරිසුදුයි. අනෙක් අය අපිරිසිදුයි. බමුණෝ මහා බ්‍රහ්මයාගේ මුඛයෙන් උපන්, බ්‍රහ්මයා මවන ලද බ්‍රහ්ම දායාදයෝ ය. නුඹලා ශ්‍රේෂ්ට කුලය අතහැරලා හීන වූ පහත් වූ මුඩු මහණුන්ගේ පස්සෙන් යනවාද කියලා බනිනවා.

වාසේට්ඨයිනි, ඒ බමුණෝ පුරාණය සිහිනොකරමිනුයි එසේ කියන්නේ, ඔසප් වූ, ගැඹිගත් දරුවන් බිහි කරන, කිරි පොවන බැමණියන් සිටිද්දීම බමුණෝ බ්‍රහ්මයාගේ මුඛයෙන් උපන්නා යැයි අනෙක් අයට බනිමින් බොහෝ පවිකර ගන්නවා.

වාසේට්ඨයිනි, ක්‍ෂත්‍රිය, බ්‍රාහ්මණ, වෛශ්‍ය, ශුද්‍ර යන සිව් කුලයේ ම අය දස කුසලුන්, දස අකුසලුන් කළුවමට කරත් දී බ්‍රාහ්මණයෝ ම පිරිසිදුයි, උසස්. අනෙක් අය අපිරිසිදුයි, පහත් යැයි කීවාට නුවණ ඇති අය එය පිළිගන්නේ නැහැ. මේ සතර කුලයෙන් ම යමෙක් රහත් වේ නම් ඒ කෙනා ශ්‍රේෂ්ට වෙනවා. ඒ ධර්මයෙන්ම යි. මේ කාරණයෙන් එය තහවුරු වෙනවා. කොසොල් රජතුමා ඉතාමත් බලවත් නිසා ක්‍ෂත්‍රිය වංශිකයෝ කෙසොල් රජුට යටහත්ව ගරු කරනවා. එසේ වෙද්දී තථාගතයන් වහන්සේ ක්‍ෂත්‍රිය කුලයෙන් උපන් බව කොසොල් රජතුමා දන්නවා. එසේ දැනගෙනත් තථාගතයන් වහන්සේට ගරු කරනවා. ඒ වර්ණය නිසාවත්. බලවත් නිසාවත් හෝ උසස් කුලයේ නිසාවත් හෝ යැයි සිතා නොවේ. ධර්මයට ම ගරු

කරමින්, ධර්මයට ම පුදුමින් මේ නිසා මෙලොවත්, පරලොවත් ධර්මය ම ශ්‍රේෂ්ටයි.

වාසෙට්ඨයිනි, ඔබලා නා නා ගෝත්‍ර ඇතිව, නා නා කුලවලින් පැමිණ පැවදි වූ අයයි. කවුරු හරි ඔබලා කවුදැයි ඇසුවොත්, අපි ශාක්‍ය පුත්‍රයෝ යැයි කිය යුතු යි. යමෙකුට තථාගතයන් වහන්සේ කෙරෙහි ස්ථිර වූ සද්ධාවක් පිහිටියා නම් හෙතෙම ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් හෝ දෙවියෙක් හෝ මාරයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මයෙක් හෝ වේවා. ඔහුට මෙසේ කීම සුදුසුයි. මම භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පුත්‍රයෙක් වෙමි. ධර්මයෙන් උපන් ධර්මයට හිමිකරුවෙක් වෙමි යි කියා.

වාසෙට්ඨයිනි, දීර්ඝ කාලයකට පසු මේ ලෝකය නැසෙන්නේ ය. මේ ලෝකයේ නැසෙන කල් හි බොහෝ සෙයින් සත්ත්වයෝ අහස්සර බුන්ම ලෝකයේ උපදින්නෝය. ඒ සත්ත්වයෝ ධ්‍යාන සිතින් ඕපපාතිකව ඉපදී ප්‍රීතිය ම ආහාර කරගෙන තමාම ආලෝකවත්ව අහසේ හැසිරෙමින් බොහෝ දිගු කලක් ජීවත් වන්නෝ ය.

ඒ කාලයට නැසුණා වූ සියලු සත්වල චිකම දිය පිරුණු ජලාශයක් වේ. අඳුරු වූ මහා ගණ අඳුරින් වැසී පවතී. තිරු සඳු තාරකා නොපෙනේ. රෑ ද්‍රාවල්, සහි මාස, ඉරිතු වර්ෂ, වශයෙන් නොපවතී. ස්ත්‍රී පුරුෂ භාවයක් නැත. චිකලට සත්ව යන පොදු ව්‍යවහාරය පමණයි පවතින්නේ. ඉතා දීර්ඝ කාලයකට පසු ව හරියට උණුකර හිවෙන්න තිබූ කිරිවල යොදය වගේ සුවඳවත් වූ වර්ණවත් වූ මිහිරි රස ඇති පෘතුවි රසය පිහිටන්නේ ය.

ඉන් පසු බොහෝ කලකට පසුසේ ඒ ආහස්සර බුන්ම ලෝකයෙන් චුතවෙන අය ඕපපාතිකව මව් පිය සම්බන්ධතාව නැතිව මෙහි උපදිනවා. ප්‍රීතිය ම අනුභව කරමින් තම සිරුරින් ආලෝකය විහිදුවමින් අහසේ සැරිසරමින් වාසය කරනවා. එසේ බොහෝ කල් ඉන්නා විට ජලය මතු පිට ඇති පෘතුවි රසය ඇඟිල්ලට අරන් දිවේ ගා බලනවා. ඒ මිහිරි රසය දිවේ ගැටී රස නහර පිනා යනවා. පසුව වියට ගිපු වී අතින් කඩාගෙන කනවා. මෙය දකින අනෙක් අයත් ඒක අනුගමනය කරමින් පෘතුවි රසය අනුභව කරනවා. දැන් ලෝක

විනාශයේ දී සත්ත්වයන් අනෙක් බුන්ම ලෝකවලත් උපදිනවා. ආහස්සර ලෝකයට වඩා ආයුෂ වැඩියි. ලෝක විනාශයේ දී ආහස්සර බුන්ම ලෝකයෙන් පිට සියල්ල විනාශ වෙනවා. ඉතිරි බුන්ම ලෝකවලින් ආයුෂ අඩුම බුන්ම ලෝකය ආහස්සරය යි. ඒ නිසා ඉස්සෙල්ලාම ආයු පිරිහිලා චුත වෙන්නේ ආහස්සරයෙන්. ආහස්සරයේ උපදින්නේ ප්‍රථම ධ්‍යානයේ විපාක සිතින්. එම ධ්‍යාන බලයෙන් කාම, රාග, පටිඝ එනම් කාමාශාවයි තරහයි. තාවකාලිකව යටපත් වුණාට ඒවා අනුසය වශයෙන් නිදාගෙන ඉඳලා අරමුණු ගැටුණ විගස නැවත ඇති වෙන්නේ නිදා සිටි සර්පයෙක් වාගේ.

රස පොළොව අනුභව කිරීමේ ආශාව ඇති වුණාට පසු තම ආලෝකය නැති වුණා. අනතුරුව හිරු සඳු පහළ වුණා. තාරකා රෑ දාවල්, සති මාස, සෘතු වර්ෂ, වශයෙන් පැවැත්ම ඇති වුණා. නැති වූ විනාශ වූ ලෝකය නැවත හට ගැනීම යි මේ.

දැන් දීර්ඝ කාලයක් රස පොළොව අනුභව කිරීම නිසා ඉතා සියුම් වූ සිරුර රළු වුණා. සමහර අයගේ සිරුර වර්ණාවත්, සමහර අයගේ දුර්වර්ණයි. වර්ණාවත් අයගේ සිත් තුළ ඇති මානයත්, දුර්වර්ණ අය තුළ හීනමානයත් ඇති වුණා. කල් යාමේ දී රස පොළොව හෙවත් කිරි යොදය වගේ තිබුණු පෘතුවි රසය නැති වුණා. ඊළඟට පිරිස් එකතු වෙලා **“අහෝ රසං අහෝ රසං”** අනේ අපේ රසය නැති වුණා. යැයි කිය කියා දුක් වුණා. අදටත් මේ වචන අහෝ රසයි, අම්මෝ නියම රසයි කියනවා. නමුත් මේ වචනවල උප්පත්තිය දන්නේ නැහැ. හැබැයි සියල්ල දන්නා වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ නිසා අපි දැන ගත්තා.

අනතුරුව ඇති වුණා ඉතා මිහිරි රස ඇති බිම් හතු. ඒවා කමිත් බොහෝ කල් ජීවත් වුණා. ඒ අනුව සිරුර තව තවත් රළු වුණා. වර්ණය වෙනස් වුණා. මානාතිමාන වැඩි වුණා. බිම් හතු ද නැති වෙලා ගියා. ඊළඟට ඉතා මිහිරි රස ඇති වැල් හට ගත්තා. ඒවා ද කමිත් තව බොහෝ කල් ගෙවී ගියා සිරුර රළු වීම ද, මානාතිමාන ද තව තවත් වැඩි වුණා. දිගු කලකින් ඒවාද නැති වුණා. කලකින් ඒ වැල් වර්ගය නැති වුණා. පිරිස එකතු වුණා. එකතු වෙලා **“අනු ව නෝ අහායි වනනෝ”** අනේ අපට රස පොළොව තිබුණා, බිම් හතු තිබුණා. සොඳුරු වැල් තිබුණා. දැන් ඒවා නැහැනෙ කිය කිය දුක් වුණා. දැනුත් යම් යම් දේ නැති වුණාම කළින් නම් අපටත් තිබුණා දැන් තමා නැත්තේ

කිය කියා දුක් වෙනවා. හැබැයි මේ වචනවල ආරම්භය ගැන නොදැනයි කියන්නේ.

අනතුරුව සීඝ්‍රමත් නැතුව, කුඩු දහයිසා නැති, හාල් පමණක් ඇති ඇල් සහල් වර්ගයක් ඇති වුණා. සවස ගිනිත් කපාගෙන ආපු තැන පහුවදා හැදිලා, පැතිලා තියෙනවා. කැපු බවට අඩුවක් පේන්නේ නැහැ. ඒවා අනුභව කරමින් චිතැන් පටන් ජීවත් වුණා. සුවඳවත් වූ, රසවත් වූ ඇල් හාල් අනුභවයෙන් බොහෝ සෙයින් සිරුර රළු බව ද, වර්ණ දුර්වර්ණ බව ද, මානාතිමාන බව ද වැඩි වෙලා මළ මුත්‍රා පිට කිරීමේ මාර්ග ඇති වුණා. ඔහ්ම ලෝකයේ යන්න පෙර ස්ත්‍රීන්ව සිටි අයට ස්ත්‍රී ලකුණුත්, පුරුෂයන් ව සිටි අයට පුරුෂ ලකුණුත් පහළ වුණා. එක සමාන සත්ත්වයන් ව සිට මේ පිරිසෙ වෙනස දැකීම නිසා කාමරාගය සිත් තුළ වැටුණා. අඹුසැමියන් වශයෙන් හැසිරුණා. මෙපමණ කලක් මේ සත්ත්වයන් අතර නොතිබුණ අනාවාර ක්‍රියා දැකලා ඒවා පිළිකුල් කළ අය ගොමවලින්, පස්වලින්, අළුවලින් දමා ගසනවා.

ඔන්න සර්ව බලධාරී මහා දෙවියන් ලෝකයන් සත්වයාන් මැදු සැටි. කවු ද මේ සර්ව බලධාරී දෙවියෝ කර්මය සහ ස්වභාව ධර්මය යි. මේ අති උතුම් දේශනාවෙන් හේතුවල දහම සකස්වන හැටි මනාව පැහැදිලි වෙනවා. ඒ කාලයේ අඹුසැමියන් ලෙස හැසිරෙන අයට මාස දෙක තුනක් යන තුරු ගම්වලට එන්න දෙන්නේ නැහැ. අද කාලෙන් පාරේ ගෙවල් ළග සුනඛයන්ගේ අනාවාර හැසිරීම් දැකලා ගහලා චිලවා ගන්නවා වාගේ තමා ඒ කාලේ අනාවාරේ හැසුරුණ ස්ත්‍රී පුරුෂයන්ට ගහලා චිලවා ගත්තේ ඒ නිසාම රහසේ විසේ හැසිරීම සඳහා ගෙවල් හැදීම ආරම්භ වුණා.

මෙසේ කල් යනකොට එක් අලස සත්ත්වයෙක් උදේ හවස දෙකටම සෑහෙන්න ඇල් හාල් කපාගෙන ආවා. ඔහු අනුගමනය කරමින් දවස් දෙකකට හතරකට අටකට බැගින් ගෙනැත් රැස්කර තබා ගැනීම සිදු වූ තැන් පටන් ඇල් හාල් කුඩු හා පොතුවලින් වැහුණා.

ඉන්පසු පිරිස එකතු වුනාම මුල පටන්ම තමන් ට ලැබුණ දේ

දැන් ඒ සියල්ල නැති වූ හැටි කියමින් තමන්ගේම අකුසල ධර්ම නිසා ඒ සියල්ල නැති වූ බව කියමින් ඒ ඇල් වී වෙන් කරලා සීමා පනවාගෙන කොටස් වශයෙන් බෙදා ගත්තා. මේ ලෝකයේ පළමු වරට මගේ යැයි අයිතිවාසිකම් ඇතිව මහ පොළොව බෙදා ගැනීමයි. මෙසේ බෙදා ගත් පසු එක් ආශා බහුල ප්‍රාමක අදහස් ඇති කෙනෙක් තමන්ගේ කොටස් රැකගෙන අනුන්ගේ කොටසින් සොරකම් කළා. ඊට පස්සේ අනෙක් අය මොහු අල්ලාගෙන මෙවැනි දේ ආයේ කරන්න එපා කියලා අවවාද කරලා අනන්‍යයා. දෙවැනි වතාවටත් එහෙම කරලා තුන්වෙනි වතාවට ඔහු අල්ලා ගෙන ගරිතා කරලා අතින් ලී ආදියෙන් පහර දුන්නා. දැන් මේ සත්ත්වයන් අතර සොරකම බොරුව නින්දා කිරීම දඬුවම ඇති වුණා.

ඉන් අනතුරුව පිරිස එක් රැස් වුණා. එක් රැස්වෙලා ඒ පිරිසෙ වඩාත් පෙනුම ඇති ආනුභාව ඇති, කාගේත් පිළිගැනීම ඇති කෙනෙක් ගරුභිය යුත්තාට ගරුභන්න, දඬුවම් දිය යුත්තාට දඬුවම් දෙන්න බැහැර කළ යුත්තා බැහැර කරන්න, මහජන සම්මතයෙන් පත්කළා. හැමෝ ම තම ඇල් වීවලින් කොටස බැගින් දෙන්නත්, ඇල් කෙත් එම කෙනා විසින් පාලන කරන්නත් තීරණය කළා. ඒ නිසා පළමු කොට ලෝකයේ මහජන මතයෙන් පත් කළ නිසා මහා සම්මත නම්නුත් කෙත්වලට අධිපතිකම දරණ නිසා බත්තිය නම්නුත්, ධාර්මිකව ජනයා සතුටු කරන නිසා රජ නම්නුත් ප්‍රකට වුණා. මේ තමා ලෝකයේ මහා සම්මත බත්තිය වංශයේ ආරම්භය එය සමාන සත්ත්වයන් අතර ධර්මයෙන්මයි ඇති වුණේ. වාසෙට්ඨය, ඒ නිසා මේ ලෝකයේත්, පරලොවත් ධර්මයම ශ්‍රේෂ්ට වෙනවා.

මේ පිරිස් අතරින්ම ඇතැම් අය පින්වත්නි, අප අතර ප්‍රාමක අකුසල් ධර්ම ඇති වුණා. ඒවා බැහැර කරමු කියා අකුසල් නොකර පීවත් වුණා. අකුසල් බැහැර කරන අරුතින් බ්‍රාහ්මණ කියන නම ඇති වුණා ඒ අය කැලයේ කුටි හදාගෙන ඉවුම් පිහුම් නොකර උදේ හවස ගම්වලට ඇවිත් ආහාර සිඟාගෙන ගොස් අනුභව කරලා ධ්‍යාන වඩමින් වාසය කළා. ඒ නිසා ඒ බ්‍රාහ්මණවරුන්ට කඩායක යන නමකුත් ඇති වුණා. පසු කාලයේ මේ පිරිස ආරණ්‍යයේ භාවනා කරන්න බැරුව

නගරවලට ඇවිත් ග්‍රහඵකරණයෙහි යෙදෙන්න පටන් ගත්තා. ඒ දැකපු මනුෂ්‍යයෝ මේ බමුණෝ දැන් ධ්‍යාන වඩන්නේ නෑ යන තෙරුම ඇතිව අප්‍රකාශකා කියලා ඇමතුවා. මේ අනුව අප්‍රකාශකා යන නම ඇති වුණා. (අද බුදු සසුනේ පිළිවෙතත් මේකමයි. ආරණ්‍ය වන සෙනසුන් ඇසුරු කරමින් භාවනා නොකර ගම් නගරවල විහාර ඉදිකරගෙන ගිනි අයගේ වැඩකරමින් ඉන්න අතර ගිනියෝ කුලියත් පගාවත් දෙමින් තම තමන්ගේ වැඩ කරව ගන්නවා).

බමුණෝ මන්ත්‍ර ගොතලා රජවරුන් ලවා යාග හෝම කරවලා ලාභ සත්කාර උපදවන මාර්ගය හදා ගත්තා වගේ. මහායාන පැවිදිදෝ යන්ත්‍ර මන්ත්‍ර, ජ්‍යෝතිෂ, වෙදකම් පුහුණු කරමින් මළ සමයට කරමින් ගිනි ජීවිතවලට සම්පවෙමින් ලාභ සත්කාර උපදවන මාර්ග හදා ගත්තා. එහෙත් අද බොහෝ ගිනි පැවිදි දෙපිරිසම මහායාන අශාසනික දේ කරමින් වෙනත් රටවල ඇති මහායාන දහම පහත් කරමින් විවේචන කරනවා.) එතකොට දෙවනුව බ්‍රාහ්මණ වංශය සමාන සත්වයන් අතර දෙවෙනිවරට ධර්මයෙන් ම ඇති වුණා. ඒ නිසා මෙලොවත් පරලොවත් ධර්මයම ශ්‍රේෂ්ට වෙනවා.

මේ සත්ත්වයන් අතරම ඇතැම් අය අඹු සැමි ජීවිත ගෙවමින් පවුල් වශයෙන් වෙන් වී ගොවිතැන, වෙළඳාම, ගව පාලන ආදී කර්මාන්ත කළ නිසා වෙස්ස හෙවත් වෛශ්‍ය කුලය ඇති වුණා. එයත් සමාන සත්ත්වයන් අතර ධර්මයෙන්ම යි ඇතිවුණේ.

මේ සත්ත්වයන් අතරම හොර මැර මංකොල්ල කෑම් ආදී රෝද ක්‍රියා කළ නිසා ශුද්‍ර කියා පහත් කුලය ඇති වුණා. ඒ සමාන සත්ත්වයන් අතර ධර්මයෙන්ම යි. මේ නිසා මෙලොව පරලොව දෙකේම ධර්මය ම ශ්‍රේෂ්ට වෙනවා. කල් යාමේ දී මේ බමුණෝ අතරත් උද්චිච බ්‍රාහ්මණ ආදී කොටස්වලට බෙදී ගිනින් එකම බ්‍රාහ්මණ වංශය අතර වාද හේද උසස් පහත්කම් ඇති වුණා. ඛත්තිය වංශයේ අය ද සූර්ය වංස ඛත්තියවරු වනද වංස ඛත්තියවරු, ශාක්‍ය කෝලිය ආදී අනුකොටස්වලට බෙදී උස් පහත් භාවය හදා ගත්තා. වෛශ්‍යයෝ ද, ගොවිතැන් කරන්නෝ ගොවි කුලේ වෙළඳාම් කරන්නෝ වෙළඳ කුලේ ආදී වශයෙන් බෙදුන අතර ශුද්‍රයෝ ද වණ්ඛාල, නේසාද ආදී කරන වෘත්තීය අනුව බෙදී ගියා.

මුලින් කී පරිදි මන්ත්‍ර ගෙතු බමුණෝ මේ ලෝකය මහා බුහුමයා මැවීවා. බමුණෝ මහා බුහුමයාගේ මුඛයෙන් ද, බන්තිගේ දෙබාහුවෙන් ද, වෛශ්‍රයගේ දෙකළවයෙන් ද, ශුද්‍රගේ පතුලෙන් මැවූ නිසා බමුණෝම ශ්‍රේෂ්ඨයි. ඒ නිසා බමුණෝ පිදිය යුත්තේ ය. අනුශාසකයෝ ය. බන්තිය යෝ රට පාලනය කළ යුත්තේ ය. වෛශ්‍රයගේ රටට ධන ධාන්‍ය ඉපදවිය යුත්තේ ය. ශුද්‍රගේ මේ තුන් කොටසටම යටහත්ව වැඩ කළ යුත්තේ යැයි බිය ගන්වා අධර්මය ම ලොව පැතිරෙවීවා.

බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ කුල හතරේ ආරම්භය ඇති වූ හැටි විය සමාන සත්ත්වයන් අතර ධර්මයෙන් ම ඔවුන්ගේ ක්‍රියාකාරකම් අනුව ඇති වූ සම්මතයන් මිස උපතින් උසස් හෝ පහත් නොවන බව පෙන්වා දුන්නේ නිවැරදි වූ ආර්ය සත්‍ය අවබෝධ කළ නිසයි.

වාසෙට්ඨය, මේ සතර කුලයෙන් ම නික්මලා පැවිදි වන්නේ ද ඉන්පසු ඒ අය බන්තිගේ, බ්‍රාහ්මණයා, වෛශ්‍රයා, ශුද්‍රගේ කියා හඳුන්වන්නේ නැහැ. ඒ සියල්ලෝ ම ශ්‍රමණයෝ යන නාමයෙන් හඳුන්වන්නේ.

වාසෙට්ඨය, බන්තිය කුලයේ කෙනාද කයින්, වචනයෙන්, සිතින් දුශ්චරිත කොට මිත්‍යාදෘෂ්ඨිකව මිසදිටු කර්ම සමාදන් ව මරණින් පසු දුක් සහිත නිරයේ උපදිනවා. බ්‍රාහ්මණයා ද, වෛශ්‍රයා ද, ශුද්‍රයා ද යන කුලවල අය ද සිතෙන්, කයින්, වචනයෙන් දුශ්චරිත කරලා වැරදි පිළිවෙත් පුරලා මැරී ගොස් අපායේ උපදිනවා.

ඒ වාගේ ම බන්තිගේ ද, බ්‍රාහ්මණයා ද, වෛශ්‍රයා ද, ශුද්‍රයා ද යන සතර කුලයේ ම අය කයින්, වචනයෙන් සිතෙන් සුවර්තේ හැසිරිලා සම්මා දිට්ඨියේ පිහිටලා නුවණින් හොඳ පිළිවෙත් පුරලා මරණින් පසු සුගතියේ උපදිනවා. මේ සතර කුලයේ ම අය සුවර්තත් පුරලා දුශ්චරිතයෙන් හැසිරිලා ඇතැම් වෙලාවට සම්මා දිට්ඨියේ පිහිටා හොඳ දේ කරනවා. ඇතැම් වෙලාවට මිත්‍යා දිට්ඨියේ පිහිටලා වැරදි දේ කරනවා. මරණින් පසු සැප දුක් මිශ්‍රව ලබනවා.

යමෙකුගේ කුසල් පැත්ත අඩුයි. අකුසල් කරනවා වැඩියි. නමුත් මරණ මොහොතේ හොඳ කුසලයක් ඉදිරිපත් වී උසස් කුලයක උපදිනවා. නමුත් කුලේ උසස් වුණාට ඉතා දිළිඳු තැනක හෝ

පොහොසත් වුණත් අංගවිකලව හෝ අධිබගාව හෝ උපදිනවා. සමහර විට මරණාසන්නව කුසල් අකුසල් කර්ම දෙකම ඉදිරිපත් වෙන්න පුළුවන්. මාරුවෙන් මාරුවට. එයින් අකුසල කර්මයට ඉඩ ලැබිලා තිරිසන් අපායේ උපදිනවා. ඇතෙක් වෙලා, අශ්වයෙක් වෙලා හෝ ඉහළ පෙළේ සුනඛයෙක් වෙලා. නමුත් කුසල් වැඩියෙන් කර තිබුණිසා ඇතුන් අශ්වයන් රජුන්ගේ වාහන බවට පත් වෙලා මිනිසුන් නොලබන සැලකිලි ලබනවා. සුනඛයෝ ඉහළම සැප ලබනවා. සමහර විට විමාන ප්‍රේතයන්ව අකුසල කර්ම විපාක සිතින් උපදිනවා. මාරුවෙන් මාරුවට අපා දුක් හා දිව්‍ය සැප ලබනවා.

තව සමහර විට දුර්වල කුසලයෙන් හෝ මාන්‍යය හෝ පෙරදැරිව අහංකාරව හැසිරෙමින් බෙහෝ කුසල් කරනවා. ඒ අය මැරී අඩු කුලයේ වුණත්, ධනවත් තැනක උපදිනවා. පහත් කුලයේ නිසා හීනමානසෙන් පෙළෙමින් කුලය නිසා සමාජයේ කොන්වීම වශයෙන් මානසික දුක් විඳිනවා. ධනවත් නිසා සැප විඳිනවා. පහත් කුලයේ හෝ බලව උපදින්නේ මාන්‍යය නිසා. ඇතැම් සුනඛයින්ගේ හැසිරීම් රටාව බලන විට එය හොඳින් පෙනවා.

ඉන්දියාව, අප්‍රිකාව ආදී රටවල මහා කටුක දුක් විඳිමින් තිරිසන් සතුන් ප්‍රේතයන් වගේ අපේ රටේ වුණත් අගුපිල්වල විවැනි දුකකිනව දිවි ගෙවන්නන් යම් කුසලයකින් මිනිසත්ව උපන්නත්, වැඩියෙන් කර ඇත්තේ අකුසල් නිසා දුක් විඳිය. මේ සතර කුලයේ ම අය සත් වැදෑරුම් බෝධිපාකෂික ධර්ම (බෝධි පාකෂික ධර්ම නිස් හත වර්ග වශයෙන් හතයි. ඒවා වෙනත් පොතක විස්තර වන බැවින් මෙහි විස්තර කරනු නොලැබේ.) භාවනා වශයෙන් වඩලා මේ ජීවිතයේ ම කෙළෙස් හැකි කර තිවීමට පත් වෙනවා.

මේ සතර කුලයේ ම යමෙක් **(අරහා)** රහත් වූයේ ද, **(බිණාසවො)** ආශ්‍රව නැති කළේ ද, **(වුසිතවා)** ධුන්මචරියව වාසය කර අවසන් වූයේ ද, (කත කරණියෝ) චතුරාර්ය සත්‍ය දොළොස් ආකාර සහ දහසය ආකාරය වශයෙන් දැන ගැනීම කරන ලද්දේ ද, **(මිනිතහාරො)** කෙළෙස් බර බහා තැබුවේ ද **(අනුප්පත්ත සදුතො)** මාර්ග ඵල ජිලි වෙලි න් නි වනට පත් වූයේ ද, **(පරිකබ්ණාහවසඤ්ඤාපනො)** හවයේ බැඳ තබන බැමි සිඳ දමා අවසන් වූයේ ද, (සම්මදඤ්ඤා විමුච්ඤා) මහා නුවණින් දැන සියලු

සංසාර දුකින් මිඳුනෝ ද, (සෝ නේසං අග්ගමක්කායනි) හෙනමේ අග්‍රයැයි කියනු ලැබේ. මේ සතරක් වූ ආර්ය සත්‍යාවබෝධයෙන් රහත් බව ලබා නිවන් අවබෝධය දේශනා කළ අයුරැයි. මේ සතරක් වූ ආර්ය සත්‍ය නොදැකීම නිසාද අපි බුන්මයාගේ මුඛයෙන් උපන්නා, අපිමයි ලෝකයේ උසස්, අනෙක් අය පහත්, යාග හෝම කරලා මහා බුන්මයා වෙත යන්න පුළුවන් යැයි විශ්වාස කළ බමුණන් ව කිසිදාක නොදැක එහෙත් මේ ලෝකයත් සත්ත්වයාත් මවන්නා මහා බලවතා ලෙස බමුණන් විසින් වඳින පුදන බුන්ම රාජයෙක් විසින් ම කළ ප්‍රකාශයක් ඉදිරිපත් කරලා මේ දේශනාව නිම කළා.

ගෝත්‍රය සිහි කරන අය අතර බන්ධිය වංශිකයාම ශ්‍රේෂ්ඨයි විද්‍යාවෙන් සහ වරණ ධර්මයෙන් යුතු කෙනා දෙවි මිනිසුන් අතර ශ්‍රේෂ්ඨයි.

දැන් ලෝක විනාශයෙන් පසු නැවත ලෝකය හටගත් නිසා බුන්ම ලෝකයෙන් චූතව මෙහි උපන් පධම කල්පික සත්ත්වයෝ කාය චිත්ත පීඩා නැතුව ප්‍රීති සැපයෙන් යුතුව. සිරුරින් නිකුත් වන ආලෝකයෙන් අහසේ සැහැල්ලුවෙන් සැරසෙමින් ඉන්න අතර රස පොළොව නමැති අරමුණ ඇසෙහි ගැටුණා. එහි සුවඳ නහයේ ගැටුණා. විමසන සිත ඇති වුණා. ඇඟිල්ලට ගෙන දිවේ ගැවා රස දැණුණා. එයට ඇළුම් කළා. අනුභව කළා. තණ්හාව ඇති වුණා. ඒවා නැති වුණාට පසු දුක් වුණා. ඒ දුක ලැබුණේ තණ්හාව නිසා. සිරුර රළු වුණා. සැහැල්ලු බව නැති වුණා. ආලෝකය නැති වුණා. ඒ හේතුවෙන් භය ඇති වුණා. මේ දුක් ඇති වුණේ තණ්හාව නිසා. බිම් හතූ, සොඳුරු වැල්, ඇල් හාල් මේ සෑම දෙයටම ඇති වුණේ තණ්හාවයි. ඒවා නැති වීම නිසා හාල් කුඩු සහ දහයිසාවලින් වැසීම නිසා දුක් ඇති වුණේ. ඒවාට තිබූ තණ්හාව නිසයි.

පසුව සොරකම් කිරීම, බැනුම්, පහරදීම්, මේ සියලු දුක් ඇති වුණේ තණ්හාව නිසයි. අඹු සැමියන් ලෙස එක්වුණේ තණ්හාවෙන්. ඒ හේතුවෙන් දරුවන් ඉපදීම වශයෙන් ජාති දුක ඇති වුණා. කල් යත් යත් ම ජරා දුක ඇති වුණා. ආයු ඉවරවීමෙන් මරණ දුක ඇති වුණා.

ගල් පස්වලින් දමා ගැසීමෙන් කායික දුක් ඇති වුණා. තණ්හාව නිසා රහසේ මෙමටුනයයේ යෙදීමට ගෙවල් හැදීම නිසා දුක් ගන්න වුණා. ජන සමාජයෙන් චලවා ගැනීම නිසා ඒ අයට දොමිනස් ද, මාස දෙක තුනක් ජන සමාජයට එන්න නොලැබීම නිසා ශෝකය ද, පහර කෑමෙන් අඩා වැළපීම, සුසුම් ලෑම, ප්‍රියයන්ගෙන් වෙන්වීම. මෙමටුනය පිළිකුල් කළ අයට අප්‍රිය සම්පයෝග දුක ද, රිසිසේ මෙමටුනයයේ යෙදීමට නොලැබීම නිසා ප්‍රිය වූ පෘතුච් රස, බිම් හතු, සොදුරු වැල් නැති වීම ආදිය කරමනි දේ නොලැබීමේ දුකයි. ගෙවල් හදාගෙන ගොවිතැන් කරමින් ජීවත්වීමට හේතුවීම පඤ්ච උපාධානස්කන්ධය පැවැත්වීමේ දුක ඇති වුණේ. රස පොළොවට ආශා නොකෙළේ නම් මේ දුක් පරම්පරාව ඇති වන්නේ නැහැ. මේ සියලු දුකට හේතුව, මූල නිධානය, සමුදය වූයේ තණ්හාවයි. සත් වැදෑරුම් බෝධිපාක්ෂික ධර්ම වැඩීම නිසා සියලු දුකින් මිඳීම වූ නිවන ලැබීම නිරෝධ සත්‍ය යි.

බෝධිපාක්ෂික ධර්ම වැඩීම මාර්ගයයි. දැන් දුකත් දුකට හේතුවත්, දුකේ සංසිඳීමත්, දුක් සංසිඳීමේ මාර්ගයත් මේ දේශනාව තුළ ම ගැබ්ව තිබෙනවා. ඒ නිසයි වාසෙට්ඨ, භාරද්වාප තරුණ සාමණේරයන් වහන්සේලා මේ අග්ගඤ්ඤ සූත්‍ර දේශනාවම නැවත නැවත මෙනෙහි කරලා රහත් බවට පත්වුණේ. උන්වහන්සේලා මේ දේශනාවට අනුව දුක පිරිසිඳ දැක්කා. දැන ගත්තා. එයට හේතුව වූ තණ්හාව බව දැනගෙන එය පහ කළා. ඒ තණ්හා ප්‍රභාණයෙන් දුකේ සංසිඳීම වූ නිවන ලබා ගත්තා. මේ දේශනාවම නැවත නැවත සිහිකිරීම සතිපට්ඨාණය වුණා. ඒ සඳහා කැමැත්ත සිත, චීරිය, ප්‍රඥාව පාදක වුණා. ඒ සෘද්ධි පාදයි. මේ දේශනාව අහලා අකුසල් දුරු කරමින් කුසල් සිත වැඩීමට චීරිය කිරීම සමයක් ප්‍රධාන යි. සද්ධාව, සිහිය. චීරිය සමාධිය, ප්‍රඥාව වැඩුණා. ඒ පඤ්ච ඉන්ද්‍රිය සහ පඤ්ච බලයි. සිහිය මේ දේශනා ධර්මය විමසීම. ඒ සඳහා යෙදූ චීරිය මේ දේශනා ධර්මය තුළින් ජීවිතිය සිතේ සංසිඳීමත්, සංසිඳීම නිසා සමාධියත්, ඒ නිසාම මැදහත් බවත් ලැබුවා. මේ බෝධි අංග හතයි. මේ දේශනාව තුළින් සම්මා දිට්ඨිය ලැබුවා. ඒ අනුවම කල්පනා කළා. කයින් වචනයෙන් අකුසල් දුරු කළා. පිරිසිඳු ජීවිකාව පැවැත්වූවා. උත්සාහ කළා. සිහියත්, සමාධියත්, දියුණු කළා. මේ මාර්ගය යි.

වාසෙට්ඨි, භාරද්ද්වාජ ස්වාමීන් වහන්සේලා මේ සතර සත්‍ය පිළිබඳ අනුබෝධ ඤාණය ලබා වියම දියුණු කර ප්‍රත්‍යක්ෂ අවබෝධයක් ලැබුවා. සංසාර දුකින් මිඳුණා. සසර සයුරෙන් චිතෙර වුණා. අමා මහ නිවහට සැපත් වුණා.

මේ උත්තරීතර සදහම් අස අසා, කියව කියවා, මෙනෙහි කරමින් භාවනා වශයෙන් සිත තුළ වඩමින් උතුම් නිවන් අවබෝධය පිණිස ම අපිත් උත්සාහවන්ත වෙමු.

ඒ සඳහා ම ඔබට හොඳ නුවණ පහළ වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

කල්ප විභාගය

කප්ප ශබ්දය විවිධ අර්ථවල යෙදේ.

- ආකප්ප** - (ආකාරය) පුරුදු කළ දෙය
- තෝදෙය්‍ය කප්පෝ** - සකද්ඤා නාමයකි.
- කේවළ කප්පෝ** - හාත්පස ප්‍රදේශය.
- සංඛ කප්පෝ** - විතර්ක නම් වූ සිතුවිල්ල.
- පරකප්පෝ** - කල්පනා කර බැලීම.
- බද්ද කප්පෝ** - සුන්දර වූ කල්පය.
- ආයු කප්පෝ** - ජීවත්වීමේ කාලපරිච්ඡේදය.
- අන්තරකප්ප** - වසර දහයේ පටන් අසංඛෙය දක්වා වැඩි නැවත දහය දක්වා වූ කාලය.
- අසඛඛෙය්‍යකප්ප** - අන්තරකප්ප විස්සක කාලය
- මහා කප්ප** - අසංඛෙය කල්ප හතරක් හෙවත් අන්තරකල්ප අසූවක කාලය.
- සංචට්ඨ කප්ප** - ලෝකය නැසෙන අසංඛෙය කල්පයක කාලය.
- සංචට්ටට්ඨායී කප්ප** - ලෝකය වැනසී පවතින අසංඛෙය කල්පය
- විචට්ඨ කප්ප** - ලෝකය වැඩෙන කල්පය.
- විචට්ටට්ඨායී කප්ප** - ලෝකය වැඩී පවතින කල්පය

ලෝක විභාගය වන හැටි

මෙය සත්ව ලෝක විභාගය හා ආකාශ ලෝක විභාගය කියා දෙවැදෑරුම් වේ. කැඩෙන බිඳෙන නැසෙන පලුදුවෙන තේරුම්න් සත්ව ජීවිතත් ලෝක නම් වෙනවා.

රාගය උත්සන්න වීමෙන්, ලෙඩ රෝගවලින් ද්වේශය උත්සන්න වීමෙන් ආයුධවලින් ද මෝහය උත්සන්න වීමෙන් දුර්භික්ෂයෙන් සත්ව විනාශය වෙනවා. රාග උත්සන්නතාවයට පිත ද, ද්වේශ උත්සන්නතාවයට වාතය ද මෝහ උත්සන්නතාවයට සෙම ද හේතු වෙනවා. විඛැවින් පොදු වශයෙන් සත්වයන්ගේ රාග උත්සන්නතාවය නිසා ලෝකය ගින්නෙන් දැවී විනාශ වෙනවා. සත්වයන්ගේ ද්වේශය වැඩි වීම හේතුවෙන් ලෝකය සුළඟින් විනාශ වෙනවා. සත්වයන්ගේ මෝහය උත්සන්න වීම නිසා ලෝකය ජලයෙන් විනාශ වෙනවා.

ගින්නෙන් ලෝක විනාශ වෙන කල්හි ආහස්සර බුන්ම ලෝකයෙන් යට සියල්ල දැවේ. ජලයෙන් විනාශ වෙන කල්හි සුභතිණ්ණ බුන්ම ලෝකයෙන් යට සියල්ල නැසේ. සුළඟින් විනාශ වෙන කල්හි වේහප්වල බුන්මලෝකයෙන් යට සියල්ල නැසේ. ලෝක විනාශයට පෙර දෙවියන්ගේ දැනුම් දීම පරිදි බොහෝ සත්වයෝ ධ්‍යාන ලබා බඹ ලොව ඉපදෙනවා. ධ්‍යාන උපදවන්න බැරි අය දෙවි ලොව ඉපදී එහිදී ධ්‍යාන ලබා බඹලොව උපදිනවා. නියත මිත්‍යා දෘෂ්ටි ඇති අය (තමා ගත් වැරදි දෘෂ්ටි මොනම අයුරකින් වත් කාටවත් වෙනස් කරන්න බැරි අය) විනාශ නොවන සක්වළක අපායේ උපදින අතර ඉතිරි සියලුම සත්වයෝ අපරාපරිය කුසල බලයෙන් දෙවි ලොව ඉපදී එහිදී ධ්‍යාන ලබා බඹලොව උපදිනවා.

ලෝක විනාශය ආරම්භ වන්නේ කෝටි ලක්ෂයක් සක්වලට එක්වර වසින වැස්සෙන් පසු වැස්ස නවතී. එතැන් සිට අන්ත:කල්ප විස්සක් හෙවත් සංවට්ටි නම් වූ අසංඛ්‍ය කල්පයක් මුළුල්ලේ හතක් දක්වා සූර්යයන් පායා සියල්ල දැවී මේ මහා පොළොව අංශු මාත්‍රයක් වත් නොපෙනී යන තුරු දැවී ගින්න නිවී යයි. ඒ මහා ගින්නේ ද අනිත්‍යතාවයයි ඒ. එතැන් පටන් කෝටි ලක්ෂයක් සක්වළ එකම ගණ අඳුරකව අන්ත:කල්ප විස්සක් වූ සංවට්ටි ධායි අසංඛ්‍ය කල්පයක් කල් ගතවේ. අනතුරුව මහා වැස්සක් වැහැලා මුලු සක්වළ දියෙන් පිරී ක්‍රමයෙන් ඒ ජලය අඩු වෙමින් ඒ ජලය තුළ ඇති පඨවි ධාතු කොටස් ඝණ වෙලා නැවත ලෝකය පිහිටා ග්‍රහලෝක සැදී තිරු සඳු පහළවීම දක්වා අතර කල්ප විස්සක් වූ විවට්ටි නම් අසංඛ්‍ය කල්පය මුළුල්ලේ අති දීර්ඝ කාලයක් තුළ නැවත ලෝකය සැදෙනවා. එතැන් සිට අතර කල්ප විස්සක් වූ විවට්ටිධායි අසංඛ්‍ය කල්පයක අති දීර්ඝ කාලය සත්වයන් වසන ලෝකය සැදී පවතින කාලයයි.

ගින්හෙන් දැවෙන කල්පය තේපේ සංවට්ටිය නමින් ද, දියෙන් නැසෙන කල්පය ආපේ සංවට්ටි නමින් ද, සුළඟින් නැසෙන කල්පය වායෝ සංවට්ටි නමින් හඳුන්වනවා. දියෙන් නැසෙන කළ සියළු ග්‍රහලෝක දියවී යාමෙන් ද, සුළඟින් නැසෙන කළ සුණු විසුණු වී විනාශ වේ. සත්ත සූර්යග්ගමන සූත්‍රයේ වදාළ සූර්යන් හත් දෙනා හිරු, සඳු, කුජ, බුධ, ගුරු, කිවි, ශනි, යන ග්‍රහයන් ම විශහැකි බව අපගේ අදහසයි. ජලය නැති ග්‍රහලෝක පළමුව ගිණි ගෙන ජලයෙන් පිරී ඇති පෘතුවිය අන්තිමට දැවේ.

ඒ වගේම මහා බෝධිසත්වයන් වහන්සේලාගේ පාරමී පුරාණ කාලය දසපාරමිතා පිරිම මිනිස් ලොව තුළ හැර බඹු ලෝවල සිදු නොවන බැවින් මිනිස් ලොව පවතින්නේ ද, මිනිස් ලොව සත්වයන් වනනේ ද, මහා කල්පයෙන් හතරෙන් එක් කොටසක් වන විවට්ටියායි අසංඛ්‍ය කල්පයක් තුළ පමණක් වන බැවින්, **“වතුන්හංව අසංඛෙයානං කප්පානි සත සහස්සානි”** යනු අසංඛ්‍ය කල්ප භාර ලක්ෂයක් ද, අසංඛ්‍ය කල්ප අට ලක්ෂයක් හා අසංඛ්‍ය කල්ප දහසය ලක්ෂයක් ලෙස සලකා මෙහි මුලින් යොදා ඇත. ඉහත කරුණු දෙක පිළිබඳව නුවණැත්තෝ විමසා බලන්නවා.

ආයතන දොළහ

ඇස, කන, නාසය, දිව, කය, මනස, රෂප, සද්ද, ගන්ධ, රස, පහස සිතට දැනෙන දේ.

මෙහි ඇස, කන, නාසය, දිව, කය, මනස, රෂප, සද්ද, ගන්ධ, රස, පොට්ඨබ්බි යන දහය හා සිතට දැනෙන සියුම් රෂප සමග දහය හමාරක් රෂපයි. මන හා ධම්මාරම්මණයේ ඉතිරි භාග නාම වන බැවින් නාම කොටස් එකහමාරයි.

ධාතු දහ අට

චක්ඛු ධාතු (අරස), සෝත ධාතු (කණ), ඝාණා ධාතු (නාසය), ජීවිතා ධාතු (දිව), කාය ධාතු (සිරුර), රූප ධාතු (වර්ණ රූපය), ගන්ධ ධාතු (ගඳ සුවඳ), රස ධාතු (රස තීරස), පොට්ඨබ්බ ධාතු (සිරුරේ ගැටෙන දෙය) මේ දහය සහ ධම්ම ධාතු (සිතට දැනෙන දේ), ධම්ම ධාතුවේ භාගයක් සමඟ රූප කොටස් දහය හමාරයි. චක්ඛු විඤ්ඤාණ ධාතු (අරස මුල් වී හට ගන්නා සිත), සෝත විඤ්ඤාණ ධාතු (කණ මුල් වී හට ගන්නා සිත), ඝාණා විඤ්ඤාණ ධාතු (නාසය මුල් වී හට ගන්නා සිත), ජීවිතා විඤ්ඤාණ ධාතු (දිව මුල් වී හට ගන්නා සිත), කාය විඤ්ඤාණ ධාතු (කය මුල් වී හට ගන්නා සිත), මනෝ ධාතු (මනස) මේ සත සහ ධම්ම ධාතුවේ භාගය සමඟ නාම කොටස් හත හමාරයි.

ස්කන්ධ පහ

අතීත - අනාගත - වර්තමාන, ඇතුළත පිටත, ගොරෝසු සියුම්, සමාන අසමාන, උසස් සහ පහත් සියලු රූප රූපස්කන්ධය යි. රූපයට කියන ලද අතීතාදී චක්ඛොළොස් වැදෑරුම් සියලු විඳිම් වේදනාස්කන්ධයයි. අතීතාදී චක්ඛොළොස් ආකාර සියලු හැඟීම් සඤ්ඤාස්කන්ධය යි. අතීතා දී චක්ඛොළොස් ආකාර සියලු සිත් විඤ්ඤාණස්කන්ධය යි. රූපස්කන්ධය රූපය යි. වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණස්කන්ධ යන හතර නාමය යි.

ප්‍රගුණා කරගෙන නිතර භාවිතයට කෙටි ආර්ය සත්‍ය විදර්ශනාව: දුක්ඛායඪී සත්‍ය නම් වූ මේ ජීවිත ඇති කරන තණ්හාව සමුදය ආර්ය සත්‍යය වන්නේ ය තණහාවේම අනාවය දුකේ සංසිඳීම වන නිර්වාණය නිරෝධ ආර්ය සත්‍යය වන්නේ ය. දුක පිරිසිඳ දකින දුකට හේතුව නැති කරන නිර්වාණය අවබෝධ කරවන ආර්ය අශ්ටාංගික මාර්ගය මාර්ග ආර්ය සත්‍ය වන්නේ ය.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

මෙසේ බබේ විචිතයේ කායික හා මානසික වූ යම් පුමිහිරි පීඩාවක් ඇති වෙන හැම වේලාවකම කම්පා නොවී මේ දුක්කාර්ය සත්‍යය යි කියා දැන ගන්න. මෙතෙහි කන්ත. එම පීඩාවට හේතුව බාහිර දෙයක් නොවේ බබ තුළම ඇති හේතුව හොයා දැනගෙන ඒ හේතුව නැති කන්න. එවිට බබ තුළ ම නිවීම ඇති වේ.